

วารสารสหวิทยาการ มนุษยศาสตร์ศึกษา

Interdisciplinary Journal of Humanities
Studies

ISSN: 3057-1693(online)

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies Vol.1 No.2
(May-August 2025)

วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ศึกษา

(Interdisciplinary Journal of Humanities Studies) (IJHS)

ISSN:3057-1693(Online)

วัตถุประสงค์และขอบเขต

1.วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ศึกษาเป็นวารสารวิชาการ วารสารมีวัตถุประสงค์เพื่อส่งเสริมการศึกษา ค้นคว้า และเพื่อเผยแพร่บทความวิจัย บทความวิชาการ ที่เป็นความคิดริเริ่มใหม่ วารสารเป็นศูนย์กลางแลกเปลี่ยนเรียนรู้ ความคิดเห็น ข้อเสนอแนะที่แตกต่าง หลากหลาย ไม่จำกัดแนวคิด อุดมการณ์ มุมมองฯ วารสารเน้นประเด็นที่ถกเถียงในสังคมทั้งปัญหาในอดีต ปัจจุบัน อนาคต ของปรากฏการณ์ทั่วโลก อันเป็นแนวทางนำไปสู่การแก้ไขปัญหาาร่วมกันในสังคมอย่างสันติและยั่งยืน โดยวารสารเป็นสื่อกลางในการนำเสนอต่อสังคมให้แก่ประชาชนทั่วไป นักวิจัย นักวิชาการ อาจารย์ นิสิตนักศึกษา และประชาชนผู้สนใจทั่วไป

วารสารเน้นการใช้องค์ความรู้หลายสาขาวิชา หลายศาสตร์หรือหลายอนุศาสตร์ มาผสมผสานใช้ในการวิเคราะห์ วิจัยและสังเคราะห์ขึ้นเป็นองค์ความรู้ใหม่ ที่เกี่ยวข้องกับสังคมหรือมนุษย์ในด้านใดด้านหนึ่ง โดยศึกษาเกี่ยวกับสถานะของมนุษย์ตั้งแต่เกิดจนตาย เช่น ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม การปรับตัวของมนุษย์ในสภาพแวดล้อมต่างๆ การศึกษาเกี่ยวกับด้านวัฒนธรรม ภาษาศาสตร์ วรรณคดี วรรณกรรม ประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม ครอบครัว การเมือง โบราณคดี ประชญา ศาสนา คติชนวิทยา ดนตรี ทัศนศิลป์ นิเทศศาสตร์ สารสนเทศศาสตร์ ศิลปะการแสดง การท่องเที่ยวบรรณารักษศาสตร์ มานุษยวิทยาฯลฯ

2.บทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2-3 ท่าน วารสารสังคมศาสตร์ไทยเปิดรับบทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยรับพิจารณาตีพิมพ์ต้นฉบับของทุกคน แต่เป็นบทความในลักษณะวิพากษ์ ผลงานที่ส่งมาจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3.ทัศนะและข้อคิดเห็นที่ปรากฏในบทความวารสารถือเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนบทความ นั้น มิใช่ความคิดของคณะผู้จัดทำ และไม่ถือเป็นทัศนะและความรับผิดชอบของกองบรรณาธิการ ทั้งนี้กองบรรณาธิการไม่สงวนลิขสิทธิ์ในการคัดลอกแต่ให้อ้างอิงแสดงที่มา

4.วารสารไม่มีนโยบายเรียกเก็บค่าธรรมเนียมการตีพิมพ์ในทุกขั้นตอนในขณะนี้

กำหนดการเผยแพร่

วารสารได้เริ่มจัดทำและตีพิมพ์ตั้งแต่ พ.ศ. 2568 ได้เริ่มจัดทำในรูปแบบอิเล็กทรอนิกส์ โดยจะมีการเผยแพร่ระบบออนไลน์เพียงช่องทางเดียว ตั้งแต่ พ.ศ.2568 หมายเลข ISSN: 3057-1693 (Online) โดยวารสารมีนโยบายกำหนดกระบวนการพิจารณาบทความให้เสร็จภายใน 30 วันและบรรจุบทความนั้นขึ้นสู่วารสารทันทีที่เสร็จกระบวนการพิจารณาบทความ

วารสารมีกำหนดการเผยแพร่ปีละ 3 ฉบับ ประกอบด้วย

ฉบับที่ 1 เดือนมกราคม- เมษายน

ฉบับที่ 2 เดือนพฤษภาคม- กันยายน

ฉบับที่ 3 เดือนตุลาคม- ธันวาคม

เกี่ยวกับวารสาร

วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์บทความทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ โดยบทความที่ได้รับการพิจารณาลงตีพิมพ์จะต้องมีสาระที่น่าสนใจต่อสังคม หรือเป็นปัญหาที่ถกเถียงในสังคม หรือวิพากษ์ในสังคม โดยสามารถนำไปใช้ประโยชน์ได้ บทความอาจเป็นมุมมองสังคมใหม่ อาจเป็นองค์ความรู้ใหม่ หรือนำเสนอองค์ความรู้เดิมในมุมมองใหม่ และไม่เคยถูกนำไปตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารอื่นมาก่อน รวมถึงไม่อยู่ระหว่างการพิจารณาตีพิมพ์ในวารสารอื่นใด

ประเภทของผลงานที่ตีพิมพ์ในวารสาร

การส่งบทความต้องจัดพิมพ์ตามรูปแบบที่กำหนด และต้องผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิในสาขาวิชานั้น ๆ จึงจะได้รับการตีพิมพ์ในวารสาร บทความที่วารสารรับพิจารณาตีพิมพ์แบ่งเป็น 4 ประเภท คือ

1) บทความวิชาการ (Academic Articles) เป็นบทความวิเคราะห์ วิจัยหรือเสนอแนวคิดใหม่ เป็นงานเขียนวิชาการซึ่งมีการวิเคราะห์ประเด็นตามหลักวิชาการ บทความมีการสำรวจวรรณกรรมและวิเคราะห์อย่างเป็นระบบเพื่อสนับสนุนและสามารถสรุปผลการวิเคราะห์ในประเด็นนั้นได้ บทความมีเนื้อหาเน้นหนักไปในด้านวิชาการ เสนอความคิด วิเคราะห์ใหม่ หรือเป็นการตีความ ค้นคว้าหาข้อเท็จจริงที่แปลกใหม่ของสังคมมาเสนอต่อผู้อ่าน

2.) บทความวิจัย (Research Articles) เป็นบทความที่นำเสนอผลการดำเนินการวิจัยอย่างเป็นระบบ และได้บรรลุวัตถุประสงค์ของการวิจัย บทความประกอบด้วย ชื่อเรื่อง รายละเอียดผู้เขียน บทคัดย่อ และเนื้อหาซึ่งประกอบไปด้วย บทนำ วิธีการวิจัย ทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง วัตถุประสงค์ สมมติฐาน(ถ้ามี) ขอบเขตการวิจัย ระเบียบวิธีวิจัย ผลการวิจัย สรุปและข้อเสนอแนะ และบรรณานุกรม

3.) บทความปริทัศน์ (Review Articles) เป็นบทความที่เขียนจากการรวบรวมความรู้ในเรื่องที่น่าสนใจในปัจจุบันเรื่องใดเรื่องหนึ่งผ่านกระบวนการ วิเคราะห์ สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่ บทความประกอบด้วย บทนำ เนื้อหา วิจารณ์ สรุป และบรรณานุกรม

4.) บทวิจารณ์หนังสือ (Book Reviews) เป็นบทความเขียนเล่าเรื่องและแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับหนังสือเล่มใดเล่มหนึ่งโดยเจตนาจะแนะนำหนังสือเล่มนั้นให้ผู้อ่านรู้จัก โดยให้รายละเอียดทางบรรณานุกรมของหนังสืออย่างสมบูรณ์ รวมถึงประเภทของหนังสือ ขอบเขตเนื้อหา คุณลักษณะพิเศษหรือข้อเด่นของหนังสือ บทความกล่าวถึงการประเมินคุณค่า แสดงความคิดเห็นอย่างมีเหตุผลว่ามีค่าควรอ่านหรือควรจัดหา เหมาะสมกับผู้อ่านกลุ่มใด มีการเปรียบเทียบกับหนังสือเล่มอื่นในประเภทเดียวกัน โดยผู้วิจารณ์ควรมีความรู้ในสาขาที่วิจารณ์ ควรระบุชื่อหรือให้ข้อมูลเกี่ยวกับผู้วิจารณ์เพื่อใช้พิจารณาความน่าเชื่อถือของบทวิจารณ์

เจ้าของ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1 หมู่ 9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

อีเมล : thaicosocialscience@gmail.com

เฟซบุ๊ก: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา

กองบรรณาธิการ

บรรณาธิการ

นางสาวสุวรรณา ขจรไพศาล

ผู้ช่วยบรรณาธิการ

นายสมชาย ขจรไพศาล

กองบรรณาธิการ

พระศุภกิจ สุปญโญ

ดร.นิรันดร์ เนืองวัง

ดร.พิษณุ โหระกุล

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สภานายความแห่งประเทศไทย

ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณากลั่นกรองบทความ (Peer Review)

พระครูสิริกาญจนารักษ์,ดร

พระวิสุทธิพงษ์เมธี ,ดร

พระมหาบุญรอด มหาวีโร , ดร.

ดร.สุนทร สุวรรณพร

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น

สารบัญ

บทบรรณาธิการ.....	ก
อุปสรรคทางวัฒนธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการควบคุมยาเสพติด : กรณีศึกษาหมู่บ้าน	
แห่งหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรี.....	1-12
การศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการยอมรับในสังคมสมัยใหม่.....	13-22
บทบาทของศิลปะในกระบวนการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤต.....	23-34
จิตวิทยาและประวัติศาสตร์ของความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน.....	35-47
ภาคผนวก.....	48

บทบรรณาธิการ

วารสารสหวิทยาการมนุษยศาสตร์ศึกษานับนี้ โดยกองบรรณาธิการได้พิจารณาบทความให้คณะกรรมการผู้ทรงคุณวุฒิ (Peer Review) พิจารณากลับกรองเพื่อตรวจสอบคุณภาพก่อนการตีพิมพ์ให้เกิดคุณภาพสูงสุด โดยในฉบับนี้ประกอบด้วย บทความวิจัย 1 บทความ บทความวิชาการ 3 บทความ ซึ่งทางกองบรรณาธิการได้มีการคัดเลือกมานำเสนอเพื่อให้สอดคล้องกับบริบทเชิงสถานการณ์ของประเทศไทยในปัจจุบันคือ

นายธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล ในบทความวิจัย อุปสรรคทางวัฒนธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการควบคุมยาเสพติด : กรณีศึกษาหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรี เห็นว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนมีลักษณะจำกัดอยู่ในระดับการรับรู้และการพูดคุยกันภายในครอบครัวหรือกลุ่มใกล้ชิดเท่านั้น โดยขาดการแสดงออกเชิงรุกหรือการแจ้งเบาะแสต่อหน่วยงานรัฐ และพบว่าปัจจัยทางวัฒนธรรม ส่งผลให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เลือกที่จะเงียบ แม้รับรู้ว่าการค้ายาเสพติดในพื้นที่ โดยมีคำพูดสะท้อนจากชาวบ้าน ลักษณะการนิ่งเฉยนี้เชื่อมโยงกับโครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนที่เน้นการรักษาหน้าตา ความกลมเกลียว และความกลัวการขัดแย้งกับคนรู้จักในเครือญาติหรือกลุ่มใกล้ชิด ข้อเสนอจากการวิจัยชี้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยอาจพัฒนารูปแบบที่ใช้ผู้นำตามธรรมชาติหรือกลไกความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจได้

นายदनัย ดวงดี จากบทความ การศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการยอมรับในสังคมสมัยใหม่ ที่พบว่าแนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสำคัญของการยอมรับความแตกต่างในสังคมสมัยใหม่เริ่มจากการวิเคราะห์แนวคิดและหลักการพื้นฐานของความหลากหลาย รวมถึงการสำรวจทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น การอยู่ร่วมกันในลักษณะพหุวัฒนธรรม และการเปรียบเทียบแนวทางการจัดการความหลากหลายในแต่ละประเทศ รวมถึงผลกระทบเชิงบวกของการยอมรับความหลากหลาย ทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา ความท้าทายสำคัญที่เกิดจากการกีดกันและการเหมารวม ปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านเชื้อชาติ ศาสนา และเพศ รวมถึงปัญหาในระดับโลก ความสำคัญของการยอมรับความหลากหลายในการสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืนมีความจำเป็น ในการพัฒนานโยบายที่สนับสนุนความเท่าเทียม และกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่เคารพความแตกต่าง

น.ส.พัชรา อำนวนกิจ บทความเรื่อง บทบาทของศิลปะในกระบวนการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤต สรุปว่าศิลปะมิได้เป็นเพียงกิจกรรมเพื่อความงามหรือความบันเทิง หากแต่เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีพลังในการเยียวยา สร้างความสัมพันธ์ใหม่ และท้าทายอำนาจในพื้นที่สาธารณะในระดับปัจเจก ศิลปะทำหน้าที่เป็นพื้นที่ของการเยียวยาทางจิตใจ ช่วยให้ผู้ประสบเหตุการณ์รุนแรงสามารถแปรรูปประสบการณ์ความเจ็บปวด และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ผ่านการสร้างสรรค์ ในระดับชุมชน ศิลปะมีบทบาทในการส่งเสริมความร่วมมือ ฟื้นฟู

ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และสร้างทุนทางสังคม โดยเฉพาะในชุมชนที่มีความหลากหลายและเคยเผชิญความขัดแย้งขณะเดียวกัน ศิลปะยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของการบันทึกความทรงจำและการเรียกร้องความยุติธรรม โดยเปิดพื้นที่ให้เรื่องเล่าของกลุ่มที่ถูกทำให้เงียบสามารถปรากฏในพื้นที่สาธารณะ และในระดับทางการเมือง ศิลปะสามารถท้าทายวาทกรรมหลักของรัฐ เปิดพื้นที่สาธารณะทางเลือก และสร้างจินตนาการทางการเมืองใหม่ในสังคมที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่าน

น.ส.พชรวรรณ เนียมทอง ในบทความเรื่อง จิตวิทยาและประวัติศาสตร์ของความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน ผู้เขียนเห็นว่า ความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนไม่ใช่แนวคิดที่ดำรงอยู่ลอยตัวในเชิงนามธรรม หากแต่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ อารมณ์ ความจำ และความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละบริบททางประวัติศาสตร์ การสำรวจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดความยุติธรรม ตั้งแต่ยุคกรีกโบราณและกฎหมายเมโสโปเตเมีย สู่ยุคการตื่นรู้ที่ให้นิยามสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ และนำไปสู่การสถาปนาข้อตกลงระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 20 ซึ่งชี้ให้เห็นว่าจิตวิทยาของความยุติธรรมในแง่ของความไวต่อความอยุติธรรม การพัฒนาเหตุผลทางศีลธรรม และบทบาทของอารมณ์ความโกรธหรือความเห็นอกเห็นใจ ล้วนมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในการเผชิญกับสถานการณ์ไม่เป็นธรรม

(น.ส.สุวรรณา ขจรไพศาล)

บรรณาธิการวารสาร

อุปสรรคทางวัฒนธรรมในการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการควบคุมยาเสพติด : กรณีศึกษาหมู่บ้าน แห่งหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรี

Cultural Barriers to Community Participation in Drug Control: A Case Study of a Village in

Kanchanaburi Province

นายธนโรจน์ หล่อธนะไพศาล¹

Mr.Tanaroj Lortanapaisan

บทคัดย่อ

งานวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ (1) ศึกษารูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมปัญหาเสพติด (2) วิเคราะห์ปัจจัยทางวัฒนธรรมและค่านิยมที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน และ (3) อธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ภายในชุมชน และพฤติกรรมการนิ่งเฉยต่อปัญหาเสพติด โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม ดำเนินการศึกษาผ่านการสัมภาษณ์เชิงลึก การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และการสนทนากลุ่มกับสมาชิกในชุมชน ผู้นำท้องถิ่น ในหมู่บ้านแห่งหนึ่งของจังหวัดกาญจนบุรี ผลการวิจัยพบว่า การมีส่วนร่วมของชุมชนมีลักษณะจำกัดอยู่ในระดับการรับรู้และการพูดคุยกันภายในครอบครัวหรือกลุ่มใกล้ชิดเท่านั้น โดยขาดการแสดงออกเชิงรุกหรือการแจ้งเบาะแสต่อหน่วยงานรัฐ และพบว่าปัจจัยทางวัฒนธรรม เช่น ค่านิยม “ไม่ยุ่งเกี่ยวกับคนอื่น” และ “หน้าขึ้นนอกตรม” ส่งผลให้ชาวบ้านส่วนใหญ่เลือกที่จะเงียบ แม้รับรู้ว่าการค้ายาเสพติดในพื้นที่ โดยมีคำพูดสะท้อนจากชาวบ้าน เช่น “รู้ก็ไม่พูด เดี่ยวมีปัญหา” หรือ “เห็นอยู่ แต่ไม่ใช่เรื่องของเรา” ลักษณะการนิ่งเฉยนี้เชื่อมโยงกับโครงสร้างความสัมพันธ์ในชุมชนที่เน้นการรักษาหน้าตา ความกลมเกลียว และความกลัวการขัดแย้งกับคนรู้จักในเครือญาติหรือกลุ่มใกล้ชิด ข้อเสนอจากการวิจัยชี้ว่าการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนจะต้องสอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยอาจพัฒนารูปแบบที่ใช้ผู้นำตามธรรมชาติหรือกลไกความสัมพันธ์ที่ไว้วางใจได้ เช่นกลุ่มญาติ เป็นตัวกลางในการสื่อสารและแจ้งข้อมูลอย่างไม่เป็นทางการ เพื่อสร้างพลังชุมชนโดยไม่ละเมิดโครงสร้างวัฒนธรรมดั้งเดิม

คำสำคัญ: อุปสรรคทางวัฒนธรรม, การมีส่วนร่วมของชุมชน, การควบคุมยาเสพติด, หมู่บ้าน

¹ คณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยเวสเทิร์น ; Faculty of law –Western University ,Thailand

Corresponding author, e-mail: tallmanandtallman @gmail.com, Tel. 081-8437249

Abstract

This study aims to (1) explore the patterns of community participation in addressing drug-related problems, (2) analyze the cultural factors and values that hinder community involvement, and (3) explain the relationship between social structures, intra-community relationships, and the behavior of indifference towards drug problems. A participatory qualitative research methodology was employed, involving in-depth interviews, participatory observations, and focus group discussions with community members, local leaders in a village in Kanchanaburi Province. The findings indicate that community participation is limited to awareness and discussions within families or close-knit groups, with a lack of proactive actions or reporting to government authorities. Cultural factors, such as the values of “not wanting to interfere with others' business” and “keeping a pleasant exterior,” contribute to the silence of villagers, even when they are aware of drug trafficking in the area. Reflections from community members include phrases like “I know, but I won't speak out; it might cause trouble,” or “I see it, but it's not my business.” This indifference is closely tied to the social structure within the community, which emphasizes maintaining face, harmony, and avoiding conflicts with relatives or close associates. The research suggests that promoting community participation should align with the local cultural context. A model could be developed that utilizes natural leaders or trusted relational mechanisms, such as extended family networks, as intermediaries for informal communication and information sharing, fostering community empowerment without violating traditional cultural structures.

Keywords: Cultural Barriers, Community Participation, Drug Control, Village

1. บทนำ

ปัญหายาเสพติดในระดับชุมชนยังคงเป็นหนึ่งในภัยคุกคามสำคัญต่อความมั่นคงของประเทศและสุขภาวะของประชาชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งในจังหวัดชายแดนและพื้นที่รอยต่อทางภูมิศาสตร์ เช่นจังหวัดกาญจนบุรี ซึ่งมีแนวชายแดนติดกับประเทศไทยมา ทำให้กลายเป็นจุดผ่านเข้าออกของเครือข่ายยาเสพติดข้ามชาติ รวมถึงการแทรกซึมของผู้ค้ายาในลักษณะซ่อนรูปที่แนบเนียนมากขึ้น (สำนักงานป้องกันและปราบปรามยาเสพติด, 2023) ปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นไม่ใช่เพียงการกระจายยาเสพติดในหมู่เยาวชนหรือแรงงานระดับล่างเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการ

สร้างเครือข่ายที่ฝังตัวในพื้นที่ชุมชน เช่นการลงทุนในธุรกิจท้องถิ่น หรือการสร้างภาพลักษณ์ของ “ผู้มีบุญคุณ” เพื่อให้ได้รับการยอมรับและหลีกเลี่ยงการถูกเปิดโปง

ในขณะที่ภาครัฐมีนโยบายที่มุ่งส่งเสริมให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการป้องกันและควบคุมยาเสพติดอย่างต่อเนื่อง ทั้งในรูปแบบของ “หมู่บ้านสีขาว” การตั้งเครือข่ายเฝ้าระวัง หรือการรณรงค์ผ่านสถาบันทางสังคมในพื้นที่ เช่น โรงเรียน วัด อสม. และองค์การบริหารส่วนตำบล กลับพบว่าในทางปฏิบัติกลับพบการระบาดของยาเสพติดในหมู่บ้านอย่างมาก เหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น ความร่วมมือจากชุมชนอาจมีข้อจำกัด และในบางพื้นที่กลับมีแนวโน้มของความเฉยเมยหรือ “นิ่งเงียบ” ต่อปัญหาที่เกิดขึ้นตรงหน้า (นริศรา จริยะพันธุ์,จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์&เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์,2022) ปรากฏการณ์ที่น่าสนใจในบริบทสังคมไทยคือสิ่งที่เรียกว่า “ความเฉยเมย” ซึ่งในเชิงสังคมวัฒนธรรมมิได้เป็นเพียงการไม่พูดหรือไม่กระทำเท่านั้น หากแต่สะท้อนให้เห็นถึงระบบค่านิยมและโครงสร้างทางความสัมพันธ์ที่เน้นการอยู่ร่วมกันอย่างสงบ หลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และให้ความสำคัญกับการรักษาหน้ากันในกลุ่มชาวบ้านจำนวนมากอาจรับรู้ถึงการค้ายาในพื้นที่ของตน แต่กลับเลือกที่จะไม่แจ้งเบาะแส เพราะมองว่าไม่ใช่หน้าที่ของตนเอง หรือเกรงว่าจะกระทบต่อความสัมพันธ์ในหมู่บ้านที่พี่น้องหรือเครือข่ายชุมชน (รณกฤต จิตต์ธรรม,2563)

ปรากฏการณ์นี้ไม่สามารถอธิบายได้เพียงแคในระดับปัจเจกบุคคลเท่านั้น แต่ยังเชื่อมโยงกับวัฒนธรรมทางสังคมที่ยังรากลึก อาทิ ค่านิยมเรื่อง “ไม่ยุ่งเรื่องของคนอื่น” “เห็นแต่ไม่พูด” และ “ความเกรงใจ” ซึ่งกลายเป็นแนวปฏิบัติในชุมชน (Social practice) ที่ทำให้ระบบความสัมพันธ์ยังคงดำรงอยู่โดยไม่ถูกกระทบ (Klausner, 1993) ในบางกรณีการเปิดโปงผู้กระทำผิดอาจนำมาซึ่งความหวาดกลัวต่อการถูกตอบโต้ หรือการถูกตราหน้าว่า “นำปัญหาเข้าหมู่บ้าน” ส่งผลให้ประชาชนจำนวนมากเลือกที่จะ “เฉยเมยไว้ก่อน” แม้จะตระหนักว่าปัญหายาเสพติดเป็นภัยใกล้ตัวก็ตาม (ชนธัญ แสงพุ่ม, ฐิยาพร กันตารณวัฒน์ และ วิภาวรรณ ยิ่งยกุล,2554)

การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยชิ้นแรกๆที่ศึกษาปัญหาวัฒนธรรมในชุมชนที่เป็นอุปสรรคในการแก้ไขปัญหายาเสพติดของไทยว่าสมาชิกชุมชนมองปัญหายาเสพติดในหมู่บ้านตนอย่างไร อะไรคือเหตุผลที่ทำให้พวกเขาเลือก “ไม่พูด ไม่แจ้ง ไม่ยุ่ง”? กลไกทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์แบบใดที่เป็นกำแพงขวางกั้นการมีส่วนร่วม? และจะมีแนวทางใดในการสร้างการมีส่วนร่วมโดยไม่กระทบความสัมพันธ์ทางสังคมภายในชุมชน?โดยจะวิเคราะห์ว่าปัจจัยทางวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการควบคุมปัญหายาเสพติด และจะเสนอแนะออกแบบกลไกการมีส่วนร่วมในรูปแบบใดที่สอดคล้องกับบริบททางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ในชุมชนได้อย่างยั่งยืน

2.วัตถุประสงค์การวิจัย

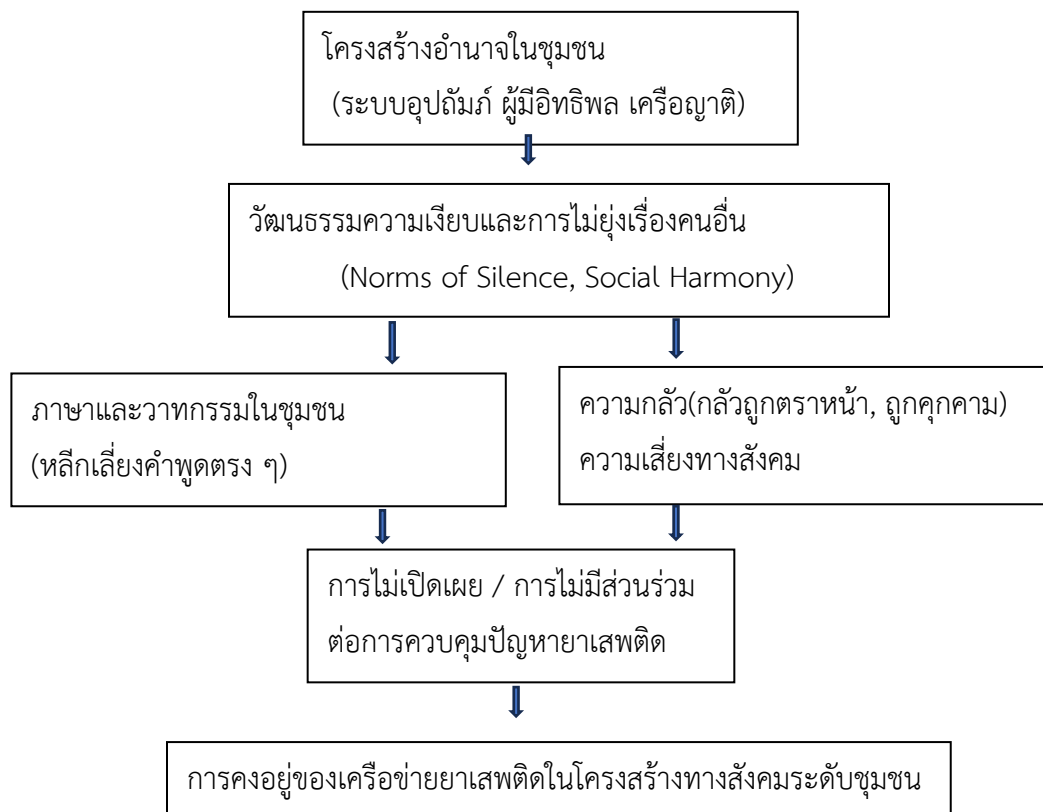
1. เพื่อศึกษารูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมและป้องกันปัญหายาเสพติดในระดับหมู่บ้าน
2. เพื่อวิเคราะห์ปัจจัยทางวัฒนธรรมและค่านิยมที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยเฉพาะแนวคิดเกี่ยวกับ “ความเฉยเมย” หรือการไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่น

3. เพื่ออธิบายความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ภายในชุมชน และพฤติกรรมการณ์ึงเฉยต่อปัญหาเสพติด
4. เพื่อเสนอแนวทางในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สอดคล้องกับบริบทวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างยั่งยืน

สมมุติฐานในงานวิจัยนี้สามารถกำหนดสมมุติฐานเพื่อกำหนดกรอบการสังเกตและวิเคราะห์ได้ดังนี้

1. ค่านิยมเรื่อง “ไม่ยุ่งเรื่องของคนอื่น” และความเกรงใจในระบบความสัมพันธ์ชุมชนไทยเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ชุมชนเลือกที่จะเจ็บต่อการรับรู้ปัญหาเสพติด
2. การนิ่งเฉยของชุมชนต่อการค้ายาเสพติดไม่ได้สะท้อนเพียงการไม่รับผิดชอบ แต่เป็นการเลือก “อยู่รอด” ภายใต้โครงสร้างอำนาจในชุมชนที่ไม่สมดุล
3. ภาษาที่ใช้ในชุมชน เช่น คำพูดที่หลีกเลี่ยงการเอ่ยชื่อผู้ค้ายา หรือการใช้ถ้อยคำอ้อมค้อม เป็นกลไกทางกรรมที่สะท้อนความกลัว ความลังเล และโครงสร้างของความเจ็บที่ฝังรากในวัฒนธรรม

กรอบแนวคิดการวิจัย

3.วิธีดำเนินการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นวิจัยเชิงคุณภาพแบบมีส่วนร่วม (Participatory Qualitative Research) ซึ่งมุ่งเน้นการให้ชุมชนมีส่วนร่วมในกระบวนการวิจัยตั้งแต่การออกแบบการศึกษาไปจนถึงการวิเคราะห์ข้อมูล โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทำความเข้าใจและแก้ไขปัญหาทางสังคมที่เกี่ยวข้องกับการควบคุมยาเสพติดในระดับชุมชน

ประชากรหลักในการวิจัยนี้ประกอบด้วยชุมชนในหมู่บ้านแห่งหนึ่งในจังหวัดกาญจนบุรี ที่ได้รับผลกระทบจากปัญหายาเสพติด โดยเฉพาะในพื้นที่ชนบทที่มีการแพร่ระบาดของยาเสพติด การเลือกกลุ่มตัวอย่างจะใช้วิธีเลือกตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เนื่องจากการศึกษามุ่งเน้นกลุ่มบุคคลที่มีประสบการณ์หรือความเกี่ยวข้องกับปัญหายาเสพติดในชุมชนโดยตรง 3กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยผู้นำชุมชน (เช่น กำนัน ผู้ใหญ่บ้าน สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล) 5 คน ซึ่งมีบทบาทในการตัดสินใจและกำหนดแนวทางแก้ไขปัญหาภายในชุมชน สมาชิกทั่วไปในชุมชน (เช่น เกษตรกร, แม่บ้าน, ผู้สูงอายุ) ที่มีบทบาทในการควบคุมหรือสังเกตการณ์ปัญหายาเสพติด 10 คน และกลุ่มเยาวชน (กลุ่มที่อาจได้รับผลกระทบจากยาเสพติดหรือมีการเรียนรู้เกี่ยวกับยาเสพติด) จำนวน 10 คน โดยการเลือกตัวอย่างจะให้ความสำคัญกับความหลากหลายของสมาชิกในชุมชน (เช่น เพศ อายุ อาชีพ ประสบการณ์ที่เกี่ยวข้อง)

เครื่องมือเก็บข้อมูลประกอบด้วยการสัมภาษณ์เชิงลึก (In-depth Interviews) โดยการสัมภาษณ์แบบเปิด (Open-ended Interviews) จะถูกออกแบบเพื่อให้ผู้เข้าร่วมได้สะท้อนความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับการควบคุมยาเสพติดในชุมชน โดยเฉพาะอุปสรรคทางวัฒนธรรม การสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussions) การสนทนากลุ่มจะมีการจัดกลุ่มผู้เข้าร่วมจากหลากหลายอาชีพหรือกลุ่มวัยเพื่อให้ได้มุมมองที่หลากหลายเกี่ยวกับปัญหายาเสพติดในชุมชนและการมีส่วนร่วม การสังเกตการณ์ (Participant Observation) ผู้วิจัยเก็บข้อมูลเข้าร่วมกิจกรรมต่างๆในชุมชน (เช่น งานประชุมหมู่บ้าน งานศพ หรือกิจกรรมศาสนา) เพื่อสังเกตพฤติกรรมและการตอบสนองของชุมชนต่อการพูดถึงปัญหายาเสพติด และดูว่ามีการหลีกเลี่ยงหรือการตอบสนองเชิงบวกต่อการพูดถึงเรื่องนี้หรือไม่

วิธีเก็บข้อมูลเตรียมการดำเนินการสัมภาษณ์เชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างโดยใช้คำถามที่ออกแบบมาเพื่อเข้าใจอุปสรรคทางวัฒนธรรมและการมีส่วนร่วมในเรื่องยาเสพติด การสนทนากลุ่มตามกิจกรรมของชุมชนโดยใช้การกระตุ้นให้ผู้เข้าร่วมแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์เกี่ยวกับปัญหายาเสพติดในชุมชน ผู้วิจัยจะสังเกตการณ์ในกิจกรรมประจำวันของชุมชนเพื่อบันทึกข้อมูลเชิงพฤติกรรมที่เกี่ยวข้อง

การวิเคราะห์ข้อมูลจะใช้ วิธีการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis) และการตีความจากข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม การสังเกตการณ์ โดยเชื่อมโยงข้อมูลที่ได้กับทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่นทฤษฎีการไม่ต่อต้าน (Passive Compliance) และทฤษฎีโครงสร้างหน้าที่ (Structural Functionalism) เพื่อสรุปผลการวิเคราะห์เพื่ออธิบายถึงอุปสรรคทางวัฒนธรรมที่มีผลต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมยาเสพติด

4.สรุปผลการวิจัย

1. การศึกษารูปแบบและลักษณะของการมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมและป้องกันปัญหายาเสพติดในระดับหมู่บ้าน พบว่ามีเพียงผู้นำชุมชนเท่านั้นที่มีปฏิสัมพันธ์กับกิจกรรมของทางราชการในบางช่วงที่มีกิจกรรมเพื่อป้องกันยาเสพติด เป็นเพียงการมีส่วนร่วมในลักษณะการรับข้อมูลข่าวสารเท่านั้น ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเช่นผู้ใหญ่บ้านหรือ อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน(อสม.) ส่วนสมาชิกในชุมชนแทบทั้งหมดเป็นเพียงผู้รับรู้กิจกรรมที่ผู้นำชุมชนสื่อสารมาถึง เมื่อกล่าวถึงปัญหาเสพติดซึ่งในชุมชนรับทราบกันทั่วไป ผู้ให้ข้อมูลทั้งสามกลุ่มไม่ต้องการให้ข้อมูลโดยตรงต่อผู้อื่นหลายคน แต่ต้องการให้ในลักษณะส่วนบุคคล สอดคล้องกับลักษณะสังคมไทยชนบทซึ่งเน้นความสัมพันธ์แบบใกล้ชิด ความเกรงใจ และการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง คนในชุมชนส่วนใหญ่มักมองว่าการแจ้งเบาะแสเกี่ยวกับปัญหาเสพติดเป็นการ “แทรกแซง” หรือ “ไปยุ่งเรื่องของคนอื่น” ซึ่งขัดกับค่านิยมเรื่องความกลมเกลียวในชุมชน ตัวอย่างคำพูดจากการสัมภาษณ์เชิงลึก “รู้ยู่ว่าเขาเกี่ยวข้อง แต่จะให้ไปพูดให้คนอื่นรู้ก็กลัวเขาโกรธ... อยู่บ้านเดียวกันมันต้องเจอกันทุกวัน จะให้ไปแจ้งความก็ไม่กล้าหรอก” การกลัวผลกระทบจากการเปิดเผย สมาชิกในชุมชนมักเลือกความปลอดภัยส่วนตัวและความสงบสุขในชีวิตประจำวันมากกว่าการเข้าไปเกี่ยวข้องกับกระบวนการทางกฎหมาย สะท้อนจากสมาชิกชุมชนหลายรายที่อยู่ในกลุ่มแวดล้อมผู้ขายยาบ้ารายย่อยที่ถูกจับหลายครั้งและบำบัดสองครั้งกล่าวว่า “แจ้งไปก็กลัวพวกนั้นรู้ว่ามีมาจากเรา เดียวพ่อแม่ลูกหลานจะเดือดร้อน” “ถ้ารู้ว่าเราไปพูด อาจจะมาเผาไร่อ้อยเรา ใครจะกล้า” ความกลัวอิทธิพลของโครงสร้างอำนาจในชุมชนบางครั้งผู้เกี่ยวข้องกับยาเสพติดอาจมีความสัมพันธ์ใกล้ชิดกับผู้ที่มีอำนาจในพื้นที่ เช่น ตำรวจ หรือนักการเมืองท้องถิ่น หนึ่งในสมาชิกชุมชนที่บ้านใกล้กับผู้ใหญ่บ้านและใกล้กับผู้จำหน่ายรายย่อยที่ต้องโทษจำหน่ายยาเสพติดพ้นโทษแล้วก็กลับมาจำหน่ายเช่นเดิมเห็นว่า “อาจเป็นสายของตำรวจ รับของมา พูดไปก็ไม่มีประโยชน์”

2. วิเคราะห์ปัจจัยทางวัฒนธรรมและค่านิยมที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชน แนวคิดเรื่อง “ความเจียม” และค่านิยม “ไม่ยุ่งเรื่องของคนอื่น” ในชุมชนไทยมิได้เกิดจากความไม่รู้หรือความเฉยเมยเท่านั้น หากแต่เป็นผลผลิตของโครงสร้างทางวัฒนธรรมที่ฝังแน่นในวิถีชีวิตชุมชน โดยปัจจัยทางวัฒนธรรมและค่านิยมที่เป็นอุปสรรคหลักในการมีส่วนร่วมในการควบคุมปัญหาเสพติด ข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างและการสังเกตการณ์จำแนกได้ 4 ลักษณะ 1. ค่านิยมการอยู่ร่วมอย่างกลมกลืนในชุมชนโดยถือว่าความขัดแย้งถือเป็นสิ่งไม่พึงประสงค์ การ “แสดงออก” หรือ “เผชิญหน้า” กับปัญหาแม้จะเป็นสิ่งถูกต้อง กลับถูกมองว่าเป็นการรบกวนความสงบของชุมชน ดังนั้นการเจียมคือการรักษาความสัมพันธ์ในชุมชน หนึ่งในสมาชิกชุมชนกล่าวว่า “เราอยู่กันมานาน เห็นเขาขายก็เห็น แต่มันก็ไม่ใช้เรื่องของเรา” โดยพบว่าค่านิยมการอยู่ร่วมอย่างกลมกลืนในชุมชนเป็นค่านิยมที่เป็นอุปสรรคมากที่สุดต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติด โดยค่านิยม “ไม่ขัดแย้ง” ฝังลึกในระบบความสัมพันธ์แบบเครือญาติและชุมชนแน่นแฟ้นของไทย ซึ่งต่างจากสังคมตะวันตกที่ให้คุณค่ากับ “สิทธิในการแสดงความเห็น” โดยค่านิยมแบบกลมกลืนนี้ ไม่เพียงแต่ทำให้ไม่กล้าเผชิญหน้ากับผู้กระทำผิด แต่ยังทำให้การมีส่วนร่วมในรูปแบบใด ๆ ถูกมองว่า “แปลกแยก” หรือ “เกินหน้าเกินตา” 2. วัฒนธรรมการเกรงใจที่เป็นอัตลักษณ์

ของไทยซึ่งเป็นกลไกทางสังคมที่ส่งเสริมการหลีกเลี่ยงการกระทบกระทั่งหรือขัดแย้ง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนที่มีความสัมพันธ์เครือญาติหรือความใกล้ชิดกันสูง “ถ้าพูดออกไป เดียวเขาก็รู้ว่าเป็นเรา แล้วเราจะอยู่ยังไง” “อยู่เฉยๆ ดีกว่า ดีกว่า” 3. การขาดปลอดภัยในการแสดงออก กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ในชุมชนทราบปัญหายาเสพติดแต่ไม่แจ้งข้อมูลให้หน่วยงานรัฐ เพราะไม่มีพื้นที่หรือกลไกที่เอื้อต่อการแสดงความเห็นหรือการแจ้งข้อมูลอย่างปลอดภัย จึงส่งผลให้เลือก “เงียบ” เพื่อความปลอดภัย ข้อมูลจากกลุ่มเยาวชนที่เกี่ยวข้องกับการเสพยา เช่น “มันไม่ใช่แค่นะ มันเกี่ยวกับตำรวจด้วย ใครจะกล้าพูด” หรือ “พูดไปก็ไม่ได้อะไร” จากการวิเคราะห์เชิงคุณภาพปัจจัยทางวัฒนธรรมที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนต่อปัญหายาเสพติดจะไม่ได้อยู่ที่ขาดความรู้หรือทรัพยากร แต่เป็นเพราะค่านิยมที่เน้นการรักษาความสงบทางสังคม การเกรงใจ ความกลัวอำนาจ ทั้งหมดนี้หล่อหลอมให้เกิด “กำแพงแห่งความเงียบ” ที่สกัดกั้นไม่ให้สมาชิกในชุมชนแสดงความคิดเห็น การแจ้งเบาะแส หรือการร่วมมือกับภาครัฐอย่างเปิดเผย

3.ความสัมพันธ์ระหว่างโครงสร้างทางสังคม ความสัมพันธ์ภายในชุมชน และพฤติกรรมการณ์นิ่งเฉยต่อปัญหายาเสพติด พฤติกรรมการณ์นิ่งเฉยหรือการไม่เข้าไปมีส่วนร่วมในการเปิดเผยหรือควบคุมปัญหาเสพติดในชุมชน มิใช่เกิดขึ้นลอยๆ หากแต่เป็นผลลัพธ์ของโครงสร้างทางสังคมที่ซับซ้อน ซึ่งประกอบด้วยลำดับชั้นทางอำนาจ ความสัมพันธ์แบบเครือญาติ และความสัมพันธ์แนวดิ่งที่หล่อหลอมการอยู่ร่วมกันแบบประนีประนอม

โครงสร้างอำนาจในชุมชน ชุมชนไทยหมู่บ้านนี้อยู่ในพื้นที่ชนบทที่มีโครงสร้างอำนาจที่ไม่เป็นทางการแต่มีอิทธิพลสูง เช่น ผู้นำชุมชน หรือเจ้าหน้าที่รัฐที่มีสายสัมพันธ์กับผู้มีอำนาจทางการเมืองหรือเศรษฐกิจ ซึ่งบางครั้งเกี่ยวข้องโดยตรงหรือโดยอ้อมกับขบวนการยาเสพติด ข้อมูลจากกลุ่มสมาชิกในชุมชนและเยาวชนกล่าวว่า “ผู้ใหญ่บ้านก็รู้ แต่ไม่กล้าทำอะไร เพราะเขาก็มีสายกันหมด” ความสัมพันธ์ภายในชุมชนแบบการพึ่งพา คือการพึ่งพาอาศัยกันทั้งในยามปกติและยามเดือดร้อน ซึ่งความสัมพันธ์แบบนี้ส่งผลให้คนไม่กล้าทำให้ใครเสียหาย แม้จะรู้ว่าอีกฝ่ายมีพฤติกรรมผิดกฎหมายก็ตาม ทำให้ชุมชนมีวาทกรรมร่วมที่สร้างขอบเขตพฤติกรรมที่ควรและไม่ควรขึ้น เช่น “อย่าเอาเรื่องชาวบ้าน” หรือ “อยู่นิ่งๆ ดีกว่า” ซึ่งแฝงไว้ด้วยความกลัว ความเกรงใจ และความระแวงระวัง “เราก็อยู่ของเรา ไม่ต้องไปยุ่งกับใคร เดียวจะเดือดร้อน” สิ่งเหล่านี้ก่อให้เกิดพฤติกรรมการณ์นิ่งเฉยในฐานะกลไกเอาตัวรอด เป็นกลไกของการปรับตัวเพื่อความอยู่รอดของปัจเจกชนและครอบครัวในโครงสร้างสังคมที่มีอำนาจไม่เท่าเทียม “ถ้าพูดมาก เดียวมันอาจมาเผาไร่อ้อย เราก็ออยู่ไม่ได้หรอก” ทำให้สมาชิกในชุมชนต้องพิจารณาถึงผลกระทบของตนต่อปัญหาเสพติดในหมู่บ้าน

5.อภิปรายผลการวิจัย

ผลการวิจัยแสดงให้เห็นว่า ค่านิยม “ไม่ยุ่งเรื่องคนอื่น” และ ความเงียบที่ฝังลึกในวัฒนธรรมท้องถิ่น ซึ่งเป็นปัจจัยสำคัญที่ขัดขวางการมีส่วนร่วมของชุมชนในการแก้ไขปัญหาเสพติด แม้ว่าคนในชุมชนจะรับรู้ถึงการแพร่ระบาดของยาเสพติดอย่างชัดเจนก็ตาม

ผลการศึกษานี้สอดคล้องกับงานวิจัยโดยรณกฤต จิตต์ธรรม (2563) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในชุมชนปู้เย็น ย่าคำ ยังอยู่ พบว่าแม้จะมีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เช่น คณะกรรมการชุมชน กองทุนแม่ของแผ่นดิน และอาสาสมัครเฝ้าระวังภัยและยาเสพติด แต่การมีส่วนร่วมของประชาชนยังค่อนข้างน้อย เนื่องจากวัฒนธรรม "ต่างคนต่างอยู่" และการไม่ยอมเข้าไปยุ่งเกี่ยวกับเรื่องยาเสพติด เช่นเดียวกับงานของสุพจน์ บุญวิเศษ และฐิติพันธ์ พัฒนพพร (2561) ที่พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด อยู่ในระดับน้อย

การศึกษาบทบาทของชุมชนในการควบคุมยาเสพติด ซึ่งพบว่าความเจ็บและการไม่เปิดเผยข้อมูลต่อเจ้าหน้าที่รัฐ มักมีรากฐานจากความกลัวผลกระทบในชีวิตประจำวัน เช่น การถูกคุกคามจากผู้มีอิทธิพลหรือการเสียความสัมพันธ์ในชุมชน เช่นเดียวกับงานวิจัยโดย กรรณทิวา มุณีแนม (2561) ศึกษาแนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยผู้นำชุมชนและประชาชนในตำบลบาราเฮาะ จังหวัดปัตตานี พบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดยังมีข้อจำกัด เนื่องจากความกลัวและความไม่ไว้วางใจในกระบวนการของรัฐ รวมถึงวัฒนธรรมที่หลีกเลี่ยงการเผชิญหน้า นอกจากนี้ ยังมีความสอดคล้องกับงานของสามารถ รอดสันเทียะ ,ประมาณ เทพสงเคราะห์ ,สืบพงศ์ ธรรมชาติ และอุทิศ สังขรัตน์ (2018) ซึ่งใช้แนวคิดทางมานุษยวิทยาสังคมอธิบายว่าคนในชุมชนให้มีความเชื่ออย่างมีเหตุผล ปฏิบัติตามแบบพิธีกรรมต่าง ๆ ปฏิบัติ ตามกฎของชุมชนอย่างเคร่งครัด และอนุรักษ์ขนบธรรมเนียมประเพณีของชุมชน “การไม่ยุ่งเรื่องคนอื่น” จึงเป็นกลไกการอยู่รอดของชุมชนในบริบทที่โครงสร้างรัฐอ่อนแอ และระบบอุปถัมภ์ยังมีอิทธิพลสูง คนจึงมักเลือกอยู่ใน “ความเจ็บ” แทนการเผชิญหน้า

ในขณะเดียวกันผลการวิจัยนี้มีความแตกต่างจากงานของ ศักดิ์ หมูธิมา และ บุญเอื้อ บุญฤทธิ์. (2021) ที่ศึกษาชุมชนเมืองในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งพบว่าการมีส่วนร่วมของชุมชนในการควบคุมยาเสพติดมีความเข้มแข็งเนื่องจากโครงสร้างทางสังคมเปลี่ยนไปสู่ความเป็น “ชุมชนเชิงสิทธิ์” ที่ประชาชนกล้าแสดงความคิดเห็นและเข้าไปมีบทบาทในกิจกรรมทางสังคม ความแตกต่างนี้ชี้ให้เห็นว่า โครงสร้างวัฒนธรรมและบริบททางสังคมในเมืองและชนบทที่ต่างกัน มีผลต่อระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างมีนัยสำคัญ ชุมชนในชนบทที่ยังยึดโยงกับความสัมพันธ์แบบเครือญาติและความเกรงใจในระบบอุปถัมภ์ อาจมีแนวโน้มที่จะนิ่งเงียบมากกว่าชุมชนเมืองที่มีความเป็นปัจเจกสูงกว่า

ผลการวิจัยนี้ยังช่วยยืนยันความถูกต้องของทฤษฎี Passive Compliance ที่อธิบายว่าคนในชุมชนจะมีพฤติกรรมยอมรับสถานการณ์ได้แม้ไม่พอใจ เพื่อหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง หรือเพื่อรักษาสถานะความสงบในชุมชน ซึ่งพบได้จากถ้อยคำที่ปรากฏในการสัมภาษณ์ เช่น “เห็นก็เห็น แต่ไม่กล้าพูด กลัวเป็นเรื่อง” หรือ “บ้านเขา ลูกเขาก็ไม่ใช่เรื่องเรา” “ใครจะกล้าแจ้ง เดียวโดนเผาไร้อัยตามหลัง” อีกทั้งยังสะท้อนบทบาทของ โครงสร้างหน้าที่ (Structural Functionalism) ที่แสดงให้เห็นว่าความนิ่งเฉยหรือการไม่เปิดเผยข้อมูล อาจมีใช้พฤติกรรมผิดปกติแต่เป็นการปกป้อง “สมดุลทางสังคม” ที่ชุมชนนั้นให้คุณค่า แม้ว่าจะต้องปล่อยให้ปัญหาดำรงอยู่ก็ตามโดยเฉพาะในบริบทของวัฒนธรรมไทยที่เน้นความสงบและการหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง (มณีนาน มามะ, ปุณณรัตน์ พิษณุ

ไพบูลย์ และชนบพร แสงวณิช,2020) ความเจ็บและการไม่ยุ่งเกี่ยวกับผู้อื่นจึงเป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในหมู่บ้านของไทย

6.สรุป

การศึกษาพบว่า “ความเจ็บ” ในชุมชนต่อปัญหาเสพติดไม่ใช่เพียงการเพิกเฉย แต่เป็นผลผลิตของกลไกทางวัฒนธรรมและโครงสร้างความสัมพันธ์ภายในชุมชนที่ซับซ้อน คนในชุมชนส่วนใหญ่รับรู้ถึงการมีอยู่ของผู้เสพหรือผู้ค้ายาเสพติด แต่เลือกที่จะไม่แจ้งเบาะแสหรือพุดถึง เนื่องจากความกลัวอันตราย ความเสี่ยงต่อความสัมพันธ์ในชุมชน และความรู้สึกว่า “ไม่ใช่เรื่องของเรา” ลักษณะเช่นนี้สะท้อนผ่านถ้อยคำที่ได้ยินบ่อย ซึ่งเป็น การตอกย้ำว่าทกรรมของความเจ็บที่ฝังแน่นในวิถีชีวิตคนไทย

เมื่อวิเคราะห์ถึงค่านิยมและวัฒนธรรมในชุมชน พบว่าปัจจัยสำคัญที่เป็นอุปสรรคต่อการมีส่วนร่วมในการควบคุมยาเสพติด ได้แก่ ค่านิยมการรักษาหน้าตาทางสังคม การหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง และความเชื่อว่าการยุ่งเกี่ยวกับปัญหาของผู้อื่นเป็นเรื่องไม่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้สะท้อนถึงความพยายามรักษาสันติภาพในระดับผิวเผินของชุมชน ซึ่งขัดแย้งกับการมีส่วนร่วมที่แท้จริงในการแก้ปัญหาสาธารณะ การมีส่วนร่วมจึงมักจำกัดเฉพาะการพุดคุยในวงแคบ หรือการ “รู้แต่ไม่พุด” ซึ่งทำให้กลไกทางสังคมในการควบคุมพฤติกรรมเบี่ยงเบนไม่สามารถทำงานได้อย่างมีประสิทธิภาพ

โครงสร้างทางสังคมในชุมชน โดยเฉพาะความสัมพันธ์แบบเครือญาติ ความใกล้ชิด และการพึ่งพาอาศัยกัน ในวิถีชีวิตประจำวัน มีผลต่อพฤติกรรมการนิ่งเฉยต่อปัญหาเสพติดอย่างมีนัยสำคัญ ความสัมพันธ์เหล่านี้ก่อให้เกิดแรงกดดันทางสังคมที่ทำให้สมาชิกไม่กล้าเปิดเผยข้อมูลหรือแจ้งความ เนื่องจากเกรงว่าจะกระทบต่อความสัมพันธ์และการอยู่ร่วมกัน คนในชุมชนมักใช้เหตุผลว่า “รู้ก็เจ็บใจไว้ดีกว่า” ซึ่งเป็นภาพสะท้อนของการให้คุณค่ากับความสงบภายนอกมากกว่าการเผชิญหน้ากับความจริง และแสดงให้เห็นถึงข้อจำกัดของชุมชนไทยในการเป็นฐานในการต่อต้านปัญหาเสพติดอย่างยั่งยืน

7.ข้อเสนอแนะ

จากกรอบแนวคิดเชิงวัฒนธรรมที่เน้นความกลมกลืนและหลีกเลี่ยงความขัดแย้ง ผลการวิจัยชี้ให้เห็นว่า “กำแพงแห่งความเจ็บ” ไม่ใช่แค่การไม่รู้ข้อมูล แต่เป็นผลลัพธ์ของค่านิยมร่วมในชุมชนที่ไม่ส่งเสริมการเปิดเผย การแสดงความเห็น หรือการกระทำที่อาจกระทบต่อความสัมพันธ์ส่วนตัว ความสงบสุข และโครงสร้างอำนาจในชุมชน โดยผู้คนในชุมชนใช้การ “นิ่งเงียบ” เป็นกลไกทางสังคมในการปรับตัวให้อยู่รอดท่ามกลางแรงกดดันที่ซับซ้อนหากต้องการเปิดพื้นที่ให้ชุมชนมีส่วนร่วมได้จริง จำเป็นต้องเข้าใจและทำลาย “โครงสร้างทางวัฒนธรรมของความเจ็บ” นี้ นำไปสู่ข้อเสนอเชิงนโยบาย ที่ไม่ละเมิดวัฒนธรรมดั้งเดิม

1. การตั้งกลุ่มเฝ้าระวังแบบไม่เปิดเผย อาจเป็นกลุ่มอาสาสมัครในชุมชนที่คัดเลือกอย่างรอบคอบ ไม่ต้องเปิดเผยตัว แต่ทำหน้าที่เฝ้าระวังและสื่อสารกับหน่วยงานภายนอกแบบลับต่างจากกลุ่มที่เป็นรูปแบบทางการ เป็น “ผู้ประสานงานลับ” ที่เป็นคนกลางระหว่างชุมชนกับเจ้าหน้าที่รัฐ เพราะไม่ทำให้คนในชุมชนรู้สึกว่ามี “สาย” หรือ เป็น “คนทรยศ” ในชุมชน อาจรับแจ้งเบาะแสผ่านกล่องรับเรื่องร้องเรียนแบบไร้ชื่อ

2. สร้างระบบการเยียวยาแบบชุมชน สำหรับกรณีที่คนในชุมชนเริ่มเกี่ยวข้องกับยาเสพติดในระดับต้น เช่น เสพหรือส่งของ ให้ใช้กระบวนการเยียวยาภายในชุมชน เช่น กล่าวตักเตือนหรือห้ามปราม แทนการแจ้งจับทันที เพราะไม่ทำลายความสัมพันธ์ภายในครอบครัว แต่เปิดโอกาสให้แก้ไข

3. สนับสนุน กลไกการเฝ้าระวังจากคนในที่ไม่โดดเดี่ยวให้แต่ละบ้านมีส่วนร่วมอย่างเท่าเทียม ไม่ใช่เพียง กลุ่มเล็กๆ หรือปล่อยให้ชุดตำรวจบ้าน ชูรักษาความปลอดภัยหมู่บ้านหรือ อสม. ทำคนเดียว เพื่อลดความกลัวว่า ผู้เฝ้าระวังจะตกเป็นเป้า เพราะทุกคนในชุมชนจะได้มีส่วนร่วมเท่ากัน

เอกสารอ้างอิง

เกศินี วีรศิลป์, ธนวัฒน์ ปินตา, อุบลวรรณ สุภาแสน, เชษฐ ใจเพชร, & วินิจ ฝาเจริญ. (2566). การมีส่วนร่วมของ ผู้นำชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่ตำบลป่าไผ่ อำเภอสนทราย จังหวัดเชียงใหม่.

วารสารรัฐศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 3(1), 16–32.

กรวิทย์ เกาะกลาง, & ศิริพร เพ็งจันทร์. (2563). การมีส่วนร่วมของภาคพลเมืองในการแก้ไขปัญหายาเสพติดในสังคมไทย. วารสารสันติสุขปริทรรศน์, 1(1), 27–38.

กรรณทิวา มุณีแนม. (2562). แนวทางแก้ไขปัญหายาเสพติดโดยผู้นำชุมชนและประชาชนในพื้นที่ตำบลบาราเฮาะ อำเภอเมือง จังหวัดปัตตานี. สารนิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาตรี สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์.

จารุณี ศิริพันธ์. (2559). วาทกรรมเกี่ยวกับสารเสพติด: ปฏิบัติการทางสังคมวัฒนธรรม. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยศิลปากร. <http://ithesis-ir.su.ac.th/dspace/handle/123456789/600>

จิรัช วิระสย. (2561). ว่าด้วยทฤษฎีการหน้าที่ประโยชน์ (Functionalism) ในสังคมวิทยา. วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์, 7(2), 260–273.

จรัญ โฆษณานันท์. (2546). สิทธิมนุษยชนและสงครามยาเสพติด: ปัญหาด้านวิธีคิด จิตสำนึกและความรับผิดชอบร่วมของสังคม. วารสารวิชาการสิทธิมนุษยชน, 1(4), 85–127.

ชาติชาย มหาศีตะ และ อาภาศิริ สุวรรณานนท์. (2024). มาตรการทางสังคมเพื่อสนับสนุนประสิทธิภาพการจัดการปัญหาอาชญากรรมในช่วงการแพร่ระบาดของโควิด-19. *Ratchaphruek Journal*, 22(1), 17–34.

- ชนธัญ แสงพุ่ม, ฐิยาพร กันตารณวัฒน์, & วิภาวรรณ ยิ่งยกุล. (2554). *การพัฒนาความเข้มแข็งของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในลักษณะไตรภาคี*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการสร้างเสริมสุขภาพ.
- ไชยรัตน์ ปรานี. (2557). วัฒนธรรมชุมชนกับการเสริมสร้างความสมานฉันท์ในสังคมไทยโดยใช้วัฒนธรรมเป็นฐาน. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 2(2), 115–123.
- ถวิลวดี บุรีกุล, ทศพล สมพงษ์, & สมเกียรติ นาคระโทก. (2564). การศึกษาพฤติกรรมความเป็นพลเมืองสำหรับสังคมไทย. *วารสารสถาบันพระปกเกล้า*, 19(2), 23–44.
- นริศรา จริยะพันธุ์, จินดาลักษณ์ วัฒนสินธุ์, & เกษมศานต์ โชติชาครพันธุ์. (2023). ปัจจัยเชิงสาเหตุที่ส่งผลต่อความเข้มแข็งของชุมชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดในพื้นที่ชายแดนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ. *สหวิทยาการและความยั่งยืนปริทรรศน์ไทย*, 12(2), 100–112.
<https://doi.org/10.14456/tisr.2023.9>
- บังอร เทพเทียน, & กรวีร์ ไพรอด. (2562). การนำนโยบายประชารัฐร่วมใจ สร้างหมู่บ้านชุมชนมั่นคง ปลอดภัยยาเสพติด พ.ศ. 2559–2560 ไปสู่การปฏิบัติ: กรณีศึกษาในเขตดินแดง กรุงเทพมหานคร. *วารสารวิชาการสาธารณสุข*, 28(5), 828–843.
- มณีนาน มามะ, ปุณณรัตน์ พิชญ์ไพบุลย์ และชนบพร แสงวณิช. (2020). กิจกรรมภูมิปัญญาศิลปะไทยเพื่อส่งเสริมสันติวัฒนธรรม. *วารสารศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์*, 12(1), 41–62. สืบค้น จาก
<https://so03.tci-thaijo.org/index.php/journal-la/article/view/244492>
- ฤทธิณณ์ท์ เชื้อทอง, & รุจิระ โรจนประภายนต์. (2559). ค่านิยม อุดมการณ์ และรูปแบบการสื่อสารที่แสดงถึงลักษณะทางวัฒนธรรมของคนไทย. *วารสารนิดาภาษาและการสื่อสาร*, 21(29), 110–143.
- รณกฤต จิตต์ธรรม. (2563). การป้องกันและแก้ไขปัญหาเสพติดโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนปุ่เย็นยาคำ ยังอยู่ แขวงหลักสอง เขตบางแค กรุงเทพมหานคร .สารนิพนธ์ปริญญาามหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยสยาม.
- รัฐพล เย็นใจมา, & สุรพล สุษะพรหม. (2561). ความขัดแย้งในสังคม: ทฤษฎีและแนวทางแก้ไข. *วารสาร มจร สังคมศาสตร์ปริทรรศน์*, 7(2), 224–238.
- วุฒิชชาติ ทอนศรี, และคณะ. (2556). *รายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์: โครงการศึกษาแนวทางในการสร้างภูมิคุ้มกันชุมชนจากปัญหาเสพติดในชุมชนบ้านพลวง ตำบลบ้านพลวง อำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์*. สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
https://elibrary.tsri.or.th/fullP/RDG54E0089/RDG54E0089_full.pdf

- ศิวาวรรณ ชัยวงศ์, ณัฐนันท์ จิรภิรมย์, & มุกรวิ ภูมิพะเนาว์. (2022). วัฒนธรรมชุมชนกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. *วารสาร มจร กาญจนปริทรรศน์*, 2(2), 127–139. <https://so05.tci-thaijo.org/index.php/Kanchana-editor/article/view/252799>
- ศักดิ์ ภูมิธมา และ บุญเอื้อ บุญฤทธิ์. (2021). การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนในการป้องกันปัญหายาเสพติด ในกรุงเทพมหานคร : กรณีศึกษาเขตสวนหลวง. *วารสารมหาวิทยาลัยราชภัฏธนบุรี*, 13(2), 11–25. สืบค้น จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/journaldru/article/view/253365>
- สามารถ รอดสันเทียะ ,ประมาณ เทพสงเคราะห์ ,สืบพงศ์ ธรรมชาติ และอุทิศ สังขรัตน์ . (2018). วัฒนธรรมไทยที่ใช้เป็นฐานในการพัฒนาชุมชน : กรณีศึกษา ชุมชนบ้านกำแพงเพชร อำเภอรัตนบุรี จังหวัดสงขลา. *วารสารอินทนิลทักษิณสาร มหาวิทยาลัยทักษิณ*, 11(2), 97–117. สืบค้น จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/HUSOTSU/article/view/167668>
- สุพจน์ บุญวิเศษ และจิตติพันธ์ พัฒนพร. (2561).การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด กรณีศึกษา อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี. *คณะรัฐศาสตร์และนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยบูรพา*. <https://buuir.buu.ac.th/xmlui/handle/1234567890/7270>
- สุวปรียา จันดี. (2562). การมีส่วนร่วมของประชาชนในการป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติดในพื้นที่เทศบาลเมืองแม่เหียะ จังหวัดเชียงใหม่. *วารสารบัณฑิตแสงโคมคำ*, 4(1), 16-29. สืบค้น จาก <https://so02.tci-thaijo.org/index.php/jsbs/article/view/243192>
- สำนักงานคณะกรรมการป้องกันและปราบปรามยาเสพติด. (2023). *รายงานผลการดำเนินงานป้องกันและแก้ไขปัญหายาเสพติด ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566*. กรุงเทพฯ: สำนักงาน ป.ป.ส. กระทรวงยุติธรรม.
- Klausner, W. J. (1993). *Reflections on Thai culture: Collected writings of William J. Klausner*. Bangkok: The Siam Society.

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Original Article

Received: 21 May 2025

Revised: 18 June 2025

Accepted: 26 August 2025

การศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและการยอมรับในสังคมสมัยใหม่

The Study of Cultural Diversity and Acceptance in Modern Society

นายदनัย ดวงดี¹

Mr.Danai Duangde

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งเน้นศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมและความสำคัญของการยอมรับความแตกต่างในสังคมสมัยใหม่ โดยเริ่มจากการวิเคราะห์แนวคิดและหลักการพื้นฐานของความหลากหลาย รวมถึงการสำรวจทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง เช่น การอยู่ร่วมกันในลักษณะพหุวัฒนธรรม และการเปรียบเทียบแนวทางการจัดการความหลากหลายในแต่ละประเทศ รวมถึงผลกระทบเชิงบวกของการยอมรับความหลากหลาย ทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา เช่น การลดความขัดแย้ง การสร้างแรงงานที่มีศักยภาพ และการส่งเสริมการเรียนรู้ที่เปิดกว้าง บทความได้ชี้ให้เห็นถึงความท้าทายสำคัญที่เกิดจากการกีดกันและการเหมารวม ปัญหาความเหลื่อมล้ำในด้านเชื้อชาติ ศาสนา และเพศ รวมถึงปัญหาในระดับโลก เช่น การเหยียดเชื้อชาติและความขัดแย้งทางศาสนา พร้อมทั้งเสนอแนวทางในการส่งเสริมความหลากหลายผ่านการศึกษา การกำหนดนโยบายที่ครอบคลุม บทบาทของสื่อมวลชน และการสร้างพื้นที่สำหรับการพูดคุยระหว่างกลุ่มคน ความสำคัญของการยอมรับความหลากหลายในการสร้างสังคมที่สงบสุขและยั่งยืนมีความจำเป็น ในการพัฒนานโยบายที่สนับสนุนความเท่าเทียม และกระตุ้นให้ประชาชนมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่เคารพความแตกต่าง ทิศทางในอนาคตยังมุ่งเน้นถึงผลกระทบเชิงบวกของความหลากหลายต่อการพัฒนาสังคมในระยะยาวทั้งในระดับประเทศและระดับโลก

คำสำคัญ: ความหลากหลายทางวัฒนธรรม, การยอมรับ, สังคมสมัยใหม่

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar,Thailand

Corresponding author, e-mail: danaiduangde@gmail.com,Tel. 084-56643715

Abstract

This article focuses on the study of cultural diversity and the importance of embracing differences in modern society. It begins with an analysis of fundamental concepts and principles of diversity, including an exploration of relevant theories such as multiculturalism and a comparison of approaches to managing diversity across different countries. The article also highlights the positive impacts of embracing diversity in social, economic, and educational dimensions, such as reducing conflicts, fostering a skilled and diverse workforce, and promoting open-minded learning. Furthermore, the article addresses critical challenges arising from exclusion and stereotyping, as well as issues of inequality related to race, religion, and gender. Global challenges, such as racial discrimination and religious conflicts, are also discussed. The article proposes strategies for promoting diversity through education, comprehensive policy development, the role of media, and the creation of spaces for dialogue among diverse groups.

Keywords: Cultural Diversity, Acceptance, Modern Society

1. บทนำ

ในยุคของการเปลี่ยนแปลงและการพัฒนาอย่างรวดเร็วของโลกปัจจุบัน ความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้กลายเป็นประเด็นที่มีความสำคัญมากขึ้นในสังคมทั่วโลก การผสมผสานทางเชื้อชาติ ศาสนา เพศ ภาษา และภูมิหลังทางวัฒนธรรมได้สร้างพลวัตใหม่ในทุกมิติของชีวิต ไม่ว่าจะเป็นเศรษฐกิจ การเมือง การศึกษา หรือความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล ความหลากหลายทางวัฒนธรรมไม่เพียงแต่เป็นผลพวงของกระบวนการโลกาภิวัตน์และเทคโนโลยีที่เข้าถึงได้ง่ายขึ้น แต่ยังเป็นเครื่องมือสำคัญที่สามารถส่งเสริมการเรียนรู้ร่วมกัน การพัฒนาที่ยั่งยืน และการอยู่ร่วมกันในสังคมที่เปิดกว้างและเท่าเทียม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมหมายถึงการมีอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีภูมิหลังทางวัฒนธรรมที่ต่างกันในสังคมเดียวกัน องค์การยูเนสโก (UNESCO, 2001) ได้เน้นย้ำว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นแหล่งทรัพยากรที่สำคัญสำหรับมนุษยชาติ โดยมองว่าเป็นรากฐานของนวัตกรรม ความคิดสร้างสรรค์ และความก้าวหน้าของสังคม อย่างไรก็ตามการดำรงอยู่ของความหลากหลายดังกล่าวไม่ได้ปราศจากความท้าทาย การยอมรับและเคารพความต่างนั้นจำเป็นต้องได้รับการสนับสนุนผ่านการศึกษา การกำหนดนโยบายที่เหมาะสม และการเปลี่ยนแปลงทัศนคติในระดับบุคคลและสังคม

ในสังคมสมัยใหม่ความหลากหลายทางวัฒนธรรมไม่ได้เป็นเพียงผลจากการโยกย้ายถิ่นฐานของผู้คนจากภูมิภาคหนึ่งไปยังอีกภูมิภาคหนึ่งเท่านั้น แต่ยังรวมถึงการมีอยู่ของกลุ่มคนที่มีความเชื่อ ศาสนา และแนวคิดที่

หลากหลายในพื้นที่เดียวกัน ตัวอย่างเช่นในเมืองใหญ่ที่เป็นศูนย์กลางของการพัฒนาเศรษฐกิจ เรามักพบผู้คนจากหลากหลายเชื้อชาติและศาสนาที่อยู่ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันดังกล่าวไม่เพียงแต่เป็นภาพสะท้อนของความหลากหลาย แต่ยังเป็นเวทีที่ทำทลายให้สังคมเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสมานฉันท์

ความสำคัญของการยอมรับในยุคปัจจุบัน ในยุคที่เทคโนโลยีสารสนเทศและการสื่อสารก้าวหน้าอย่างรวดเร็ว การเชื่อมโยงระหว่างผู้คนจากทั่วโลกกลายเป็นเรื่องง่ายดายกว่าที่เคย ทว่าความสะดวกสบายในการเชื่อมต่องดกลับมากับความขัดแย้งและความเข้าใจผิดที่เกิดจากการปะทะของวัฒนธรรมที่แตกต่างกัน การศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงมีบทบาทสำคัญในการสร้างความเข้าใจและความเคารพต่อความแตกต่างเหล่านี้ หนึ่งในผลกระทบเชิงบวกของการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมคือการสร้างสังคมที่เปิดกว้างและส่งเสริมความเท่าเทียม การที่ผู้คนยอมรับและเคารพความแตกต่างช่วยลดความขัดแย้งและการแบ่งแยกทางสังคม ทั้งยังส่งเสริมความสามัคคีในระดับชุมชนและประเทศ นอกจากนี้ การยอมรับยังช่วยกระตุ้นให้เกิดนวัตกรรมและการพัฒนาที่ขับเคลื่อนด้วยมุมมองและประสบการณ์ที่หลากหลาย ซึ่งเป็นสิ่งจำเป็นต่อการเผชิญหน้ากับความท้าทายของโลกในอนาคต(World Bank,2013)

ความท้าทายของการอยู่ร่วมกันในความหลากหลาย แม้ว่าความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะนำมาซึ่งประโยชน์มากมาย แต่การอยู่ร่วมกันในความหลากหลายก็ไม่ใช่เรื่องง่าย ความขัดแย้งที่เกิดจากการเหมารวม (stereotype) การเลือกปฏิบัติ และความไม่เท่าเทียมยังคงเป็นปัญหาที่พบได้ในหลายสังคม ความแตกต่างที่ไม่ถูกทำความเข้าใจอย่างเหมาะสมอาจนำไปสู่ความไม่ไว้วางใจและการปะทะระหว่างกลุ่มคน การศึกษาความไม่รู้และการขาดความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างกันเป็นสาเหตุหลักของความขัดแย้งดังกล่าว ตัวอย่างเช่น การเหยียดเชื้อชาติหรือศาสนาที่เกิดขึ้นในหลายประเทศสะท้อนให้เห็นถึงการไม่สามารถยอมรับความแตกต่างที่มีอยู่จริง การเปลี่ยนแปลงทัศนคติผ่านการส่งเสริมความรู้เกี่ยวกับความหลากหลายและการสร้างพื้นที่สำหรับการพูดคุยอย่างสร้างสรรค์จึงเป็นสิ่งที่จำเป็น(Hofstede, 1980)

บทบาทของการศึกษาและนโยบายในสังคม การศึกษาเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างความเข้าใจและการยอมรับในความหลากหลาย การบรรจุหัวข้อเกี่ยวกับวัฒนธรรมที่หลากหลายในหลักสูตรการศึกษา การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรม และการส่งเสริมการเรียนรู้นอกห้องเรียนสามารถช่วยลดความขัดแย้งและเสริมสร้างความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้คน นอกจากนี้รัฐบาลและองค์กรต่างๆมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายที่สนับสนุนความเท่าเทียมและความหลากหลาย เช่นการป้องกันการเลือกปฏิบัติในที่ทำงานหรือการส่งเสริมโครงการที่สร้างพื้นที่สำหรับการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น

มุมมองในอนาคตในยุคที่โลกเปลี่ยนแปลงอย่างรวดเร็ว ความหลากหลายทางวัฒนธรรมจะยังคงเป็นปัจจัยสำคัญที่ส่งผลต่อการพัฒนาของสังคม การสร้างความเข้าใจและการยอมรับความหลากหลายจึงไม่ใช่เพียงแค่ความต้องการในปัจจุบัน แต่เป็นความจำเป็นสำหรับอนาคต การศึกษาและการปรับเปลี่ยนทัศนคติจะเป็นเครื่องมือสำคัญในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมและยั่งยืนด้วยความเข้าใจในความหลากหลายและการยอมรับที่เพิ่มขึ้น เรา

สามารถสร้างโลกที่ทุกคนมีโอกาสในการเติบโตและประสบความสำเร็จในสภาพแวดล้อมที่เคารพในคุณค่าและเอกลักษณ์ของกันและกัน การศึกษาเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรมจึงไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความสมานฉันท์ในสังคม แต่ยังเป็นรากฐานสำหรับการสร้างสังคมโลกที่ยั่งยืนและเจริญรุ่งเรืองร่วมกัน

2. แนวคิดและหลักการพื้นฐานของความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Cultural Diversity) เป็นแนวคิดที่แสดงถึงความแตกต่างทางวัฒนธรรมในสังคม ซึ่งครอบคลุมถึงเชื้อชาติ ภาษา ศาสนา ความเชื่อ ประเพณี และวิถีชีวิตของกลุ่มคนต่างๆ ที่อยู่ร่วมกันในพื้นที่เดียวกัน ความหลากหลายดังกล่าวไม่ได้เป็นเพียงภาพสะท้อนของความแตกต่าง แต่ยังเป็นแหล่งทรัพยากรสำคัญที่ช่วยส่งเสริมความคิดสร้างสรรค์และการพัฒนาสังคมในหลายมิติ

2.1 ความหมายและองค์ประกอบของความหลากหลายทางวัฒนธรรม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมหมายถึงการมีอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนที่มีภูมิหลังและลักษณะทางวัฒนธรรมที่แตกต่างกันในสังคมเดียวกัน องค์ประกอบสำคัญของความหลากหลายทางวัฒนธรรมสามารถแบ่งออกเป็นหลายมิติ ได้แก่ เชื้อชาติและชาติพันธุ์ การแบ่งแยกตามลักษณะทางกายภาพหรือภูมิหลังทางวัฒนธรรม เช่น คนพื้นเมือง ผู้อพยพ หรือชนกลุ่มน้อย ความแตกต่างทางภาษาเป็นหนึ่งในปัจจัยสำคัญที่สะท้อนถึงความหลากหลาย เช่น การใช้ภาษาท้องถิ่นหรือภาษาสากลในพื้นที่หนึ่งๆ ศาสนาและความเชื่อ การมีอยู่ของศาสนาและความเชื่อที่หลากหลายในสังคม เช่น พุทธ คริสต์ อิสลาม หรือความเชื่อแบบดั้งเดิม เพศและอัตลักษณ์ทางเพศ การยอมรับในความแตกต่างทางเพศและบทบาททางสังคม รวมถึงกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ (LGBTQ+) องค์ประกอบเหล่านี้สะท้อนถึงความซับซ้อนของความหลากหลายในแต่ละสังคม และเป็นพื้นฐานสำคัญในการสร้างนโยบายและแนวทางการจัดการความหลากหลาย (ณัฐกานต์ บุญยืน, ดวงใจ บุญโยง และ พิชญ์ ศรีพรรณ, 2568)

2.2 ทฤษฎีเกี่ยวกับความหลากหลาย การอยู่ร่วมกันในลักษณะพหุวัฒนธรรม (Multiculturalism)

แนวคิดเรื่องพหุวัฒนธรรม เป็นแนวทางที่เน้นการยอมรับและส่งเสริมความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคม แนวคิดนี้ชี้ให้เห็นถึงความสำคัญของการเคารพความแตกต่างและการสร้างพื้นที่ที่ทุกคนสามารถแสดงออกถึงเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของตนได้โดยไม่ถูกเลือกปฏิบัติ ทฤษฎีพหุวัฒนธรรมมุ่งเน้นการสร้างสมดุลระหว่างการยอมรับความหลากหลายและการรักษาความสมานฉันท์ในสังคม ตัวอย่างเช่น การอยู่ร่วมกันอย่างสันติ การสร้างสังคมที่ทุกกลุ่มวัฒนธรรมสามารถมีส่วนร่วมในกิจกรรมทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมือง การลดความเหลื่อมล้ำ การส่งเสริมโอกาสที่เท่าเทียมกันในด้านการศึกษา การจ้างงาน และการเข้าถึงทรัพยากร การส่งเสริมการเรียนรู้ระหว่างวัฒนธรรมการเปิดโอกาสให้ประชาชนเรียนรู้และเข้าใจความแตกต่างของวัฒนธรรมอื่น ในบางประเทศ เช่น แคนาดา ออสเตรเลีย และสวิตเซอร์แลนด์ มีนโยบายพหุวัฒนธรรมที่เน้นการสนับสนุนความหลากหลายและการเคารพสิทธิของทุกกลุ่มวัฒนธรรม (Sen, 2006)

2.3 การเปรียบเทียบแนวทางการจัดการความหลากหลายในแต่ละประเทศ

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมได้รับการจัดการแตกต่างกันในแต่ละประเทศ ขึ้นอยู่กับบริบททางประวัติศาสตร์ สังคม และการเมือง แนวทางเหล่านี้สามารถเปรียบเทียบได้แคนาดาพหุวัฒนธรรมในระดับนโยบาย แคนาดาเป็นหนึ่งในประเทศที่มีนโยบายพหุวัฒนธรรมที่ชัดเจน โดยมีการออกกฎหมายว่าด้วยความหลากหลายทางวัฒนธรรม (Multiculturalism Act) ในปี 1988 ซึ่งส่งเสริมการอยู่ร่วมกันของกลุ่มคนหลากหลายวัฒนธรรมอย่างเท่าเทียม นโยบายดังกล่าวยังสนับสนุนการเรียนรู้ภาษาและวัฒนธรรมของชนกลุ่มน้อย ฝรั่งเศส การบูรณาการวัฒนธรรมในลักษณะกลมกลืน (Assimilation) ในขณะที่แคนาดาเน้นการยอมรับความแตกต่าง ฝรั่งเศสกลับมุ่งเน้นการบูรณาการประชาชนเข้าสู่วัฒนธรรมหลักของประเทศ เช่นการส่งเสริมการใช้ภาษาฝรั่งเศสและการลดบทบาทของสัญลักษณ์ทางศาสนาในที่สาธารณะ สิงคโปร์ ความสมดุลระหว่างความหลากหลายและความสามัคคี สิงคโปร์มีประชากรที่มีความหลากหลายสูง ทั้งชาวจีน มาเลย์ อินเดีย และอื่นๆ รัฐบาลสิงคโปร์มุ่งเน้นการสร้าง ความสมดุลระหว่างความหลากหลายและการรักษาความเป็นเอกภาพของชาติผ่านนโยบาย เช่นนโยบายการบูรณาการทางชาติพันธุ์ (Ethnic Integration Policy) ซึ่งกำหนดให้การกระจายที่อยู่อาศัยในชุมชนมีความหลากหลายทางชาติพันธุ์ สหรัฐอเมริกา การเน้นสิทธิเสรีภาพส่วนบุคคล สหรัฐฯ มีแนวทางที่เน้นเสรีภาพส่วนบุคคลและการคุ้มครองสิทธิทางวัฒนธรรมของประชาชน อย่างไรก็ตาม การบริหารจัดการความหลากหลายในสหรัฐฯ ยังเผชิญความท้าทาย เช่น การเหยียดเชื้อชาติและความเหลื่อมล้ำทางเศรษฐกิจ (Said, 1978)

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นทั้งความท้าทายและโอกาสสำหรับสังคมสมัยใหม่ การจัดการความหลากหลายอย่างเหมาะสมผ่านนโยบายพหุวัฒนธรรม การศึกษา และการสร้างความเข้าใจในความแตกต่างสามารถช่วยสร้างสังคมที่เท่าเทียมและยั่งยืน ทั้งนี้การนำแนวทางที่เหมาะสมกับบริบทของแต่ละประเทศจะช่วยให้การอยู่ร่วมกันในความหลากหลายเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพมากขึ้น

3. ผลกระทบเชิงบวกของการยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรม

การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในสังคมไม่เพียงช่วยสร้างความสมดุลและความเป็นธรรม แต่ยังส่งผลกระทบในเชิงบวกต่อหลายมิติ ทั้งด้านสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา การส่งเสริมความหลากหลายอย่างเหมาะสมสามารถช่วยให้สังคมพัฒนาอย่างยั่งยืน

ด้านสังคมคือความสามัคคีและการลดความขัดแย้ง การยอมรับและเคารพในความหลากหลายทางวัฒนธรรมส่งผลให้สังคมมีความสามัคคีมากขึ้น และช่วยลดความขัดแย้งที่อาจเกิดจากความไม่เข้าใจหรือการเลือกปฏิบัติ (UNESCO, 2009) ตัวอย่างของผลกระทบเชิงบวกในด้านนี้ได้แก่ความสามัคคีในสังคม เมื่อผู้คนได้รับการยอมรับในความแตกต่างของตนเอง จะเกิดความไว้วางใจและความร่วมมือในชุมชน การลดการเลือกปฏิบัติ การส่งเสริมความหลากหลายช่วยลดอคติและการแบ่งแยกในสังคม โดยเฉพาะในเรื่องเชื้อชาติ ศาสนา และเพศ การเสริมสร้างความเข้าใจร่วมกัน การเรียนรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมอื่นช่วยลดความเข้าใจผิดและสร้างความสัมพันธ์ที่ดี

ระหว่างกลุ่มคนต่างวัฒนธรรม ตัวอย่างที่เด่นชัดคือโครงการที่สนับสนุนการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมในโรงเรียนและชุมชน เช่น การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมที่ช่วยสร้างความสัมพันธ์ระหว่างคนในท้องถิ่นกับผู้อพยพ (ธีรยุทธ บุญมี, 2546)

ด้านเศรษฐกิจ การสร้างแรงงานที่มีศักยภาพจากคนหลากหลายวัฒนธรรม

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมส่งเสริมการพัฒนาเศรษฐกิจผ่านการสร้างแรงงานที่มีศักยภาพและหลากหลาย ซึ่งทำให้เศรษฐกิจเติบโตในระดับท้องถิ่นและระดับโลก ผลกระทบเชิงบวกในด้านเศรษฐกิจประกอบด้วย การเพิ่มประสิทธิภาพในสถานที่ทำงาน การมีแรงงานจากกลุ่มวัฒนธรรมที่หลากหลายช่วยสร้างสภาพแวดล้อมที่สร้างสรรค์และนวัตกรรม การขยายตลาดและโอกาสทางธุรกิจ ความเข้าใจในวัฒนธรรมที่แตกต่างช่วยให้องค์กรสามารถเข้าถึงตลาดระหว่างประเทศได้ง่ายขึ้น การส่งเสริมการพัฒนาฝีมือแรงงาน การลงทุนในการฝึกอบรมและการพัฒนาแรงงานจากกลุ่มที่มีความหลากหลายช่วยเพิ่มศักยภาพการแข่งขันในตลาดโลก (ศิริณา เพ็ญ ปวนเพิ่ม, 2017) ตัวอย่างเช่น องค์กรในสหรัฐอเมริกาที่ส่งเสริมความหลากหลายในสถานที่ทำงานมักรายงานผลประกอบการที่สูงขึ้นและมีนวัตกรรมใหม่ ๆ มากขึ้น

ด้านการศึกษา การเรียนรู้ที่เปิดกว้างและส่งเสริมการคิดวิเคราะห์

การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมในระบบการศึกษาส่งเสริมให้ผู้เรียนมีทัศนคติที่เปิดกว้างและสามารถคิดวิเคราะห์ได้ดียิ่งขึ้น ตัวอย่างผลกระทบเชิงบวกในด้านนี้ ได้แก่ การสร้างความตระหนักรู้ในวัฒนธรรมอื่น นักเรียนได้เรียนรู้เกี่ยวกับความแตกต่างทางวัฒนธรรมผ่านหลักสูตรและกิจกรรมการเรียนการสอน การพัฒนาทักษะการคิดเชิงวิเคราะห์ การเรียนรู้เกี่ยวกับความหลากหลายช่วยให้ผู้เรียนสามารถวิเคราะห์ปัญหาในมุมมองที่หลากหลายและซับซ้อน การส่งเสริมการอยู่ร่วมกันในสังคมโลกการศึกษาที่มุ่งเน้นความหลากหลายช่วยให้ผู้เรียนเตรียมพร้อมสำหรับการทำงานและการใช้ชีวิตในสังคมที่มีความหลากหลาย ตัวอย่างที่น่าสนใจคือโครงการ International Baccalaureate ซึ่งเน้นการเรียนรู้ข้ามวัฒนธรรมและส่งเสริมความเข้าใจในระดับสากล (Page, S.2007)

การยอมรับความหลากหลายทางวัฒนธรรมสร้างผลกระทบเชิงบวกในหลากหลายมิติ ไม่ว่าจะเป็นด้านสังคมที่ช่วยลดความขัดแย้งและสร้างความสามัคคี ด้านเศรษฐกิจที่เพิ่มโอกาสและศักยภาพทางธุรกิจ หรือด้านการศึกษาที่เปิดโอกาสให้ผู้เรียนพัฒนาทักษะและมุมมองที่กว้างขึ้น การสร้างนโยบายและกิจกรรมที่สนับสนุนความหลากหลายจึงเป็นแนวทางสำคัญในการพัฒนาสังคมสมัยใหม่อย่างยั่งยืน

4.ความท้าทายในการสร้างสังคมที่ยอมรับและเคารพความแตกต่าง

ในยุคที่โลกเชื่อมโยงถึงกันอย่างใกล้ชิด ความหลากหลายทางวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา และเพศกลายเป็นลักษณะเด่นของสังคมสมัยใหม่ อย่างไรก็ตามการสร้างสังคมที่ยอมรับและเคารพในความแตกต่างยังคงเป็นความท้าทายสำคัญที่ต้องเผชิญ การกีดกัน การเหมารวม และความเหลื่อมล้ำในหลายด้าน ยังคงเป็นอุปสรรคที่

สร้างความแตกแยกในสังคม ตัวอย่างปัญหาทั่วโลก เช่น การเหยียดเชื้อชาติในสหรัฐอเมริกา หรือความขัดแย้งทางศาสนาในตะวันออกกลาง แสดงให้เห็นถึงความจำเป็นของการแก้ไขปัญหาเหล่านี้อย่างเป็นระบบ

การกีดกันและการเหมารวม (Stereotype) หนึ่งในความท้าทายสำคัญของการสร้างสังคมที่ยอมรับความหลากหลายคือปัญหาการกีดกันและการเหมารวม ซึ่งเกิดจากความเชื่อหรือภาพจำที่ไม่ถูกต้องเกี่ยวกับกลุ่มคนที่มีความแตกต่างด้านวัฒนธรรม เชื้อชาติ ศาสนา หรือเพศ การเหมารวมดังกล่าวนำไปสู่การสร้างความไม่เข้าใจและการเลือกปฏิบัติอย่างไม่เป็นธรรม (Haslanger, 2012) ตัวอย่างเช่น การเหมารวมว่าคนจากกลุ่มเชื้อชาติใดเชื้อชาติหนึ่งมีความสามารถด้อยกว่ากลุ่มอื่น หรือการมองว่าผู้หญิงไม่เหมาะสมสำหรับตำแหน่งผู้นำ การกีดกันเหล่านี้ไม่เพียงทำให้เกิดการปิดกั้นโอกาส แต่ยังส่งผลต่อความรู้สึกของบุคคลที่ถูกตีตรา ทำให้พวกเขารู้สึกว่าตนเองไม่เป็นส่วนหนึ่งของสังคม

ปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเชื้อชาติ ศาสนา และเพศ ความเหลื่อมล้ำที่เกิดจากความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และเพศยังคงเป็นอุปสรรคสำคัญในหลายประเทศ โดยเฉพาะในเรื่องของโอกาสทางการศึกษา การจ้างงาน และสิทธิทางการเมือง ความเหลื่อมล้ำทางเชื้อชาติทำให้กลุ่มชนกลุ่มน้อยไม่ได้รับโอกาสเท่าเทียมในด้านเศรษฐกิจหรือสังคม ขณะเดียวกัน ความเหลื่อมล้ำทางศาสนาทำให้บางกลุ่มถูกจำกัดสิทธิในพื้นที่สาธารณะหรือไม่ได้รับการยอมรับในสถานการณ์ทางการเมือง ส่วนปัญหาความเหลื่อมล้ำทางเพศ เช่น การกีดกันกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศและการกดขี่บทบาทของผู้หญิง ยังคงเป็นปัญหาสำคัญที่ต้องแก้ไขในหลายสังคม (United Nations, 2015)

ตัวอย่างปัญหาทั่วโลกเช่นการเหยียดเชื้อชาติในอเมริกา หรือความขัดแย้งทางศาสนาในตะวันออกกลาง ตัวอย่างปัญหาที่สะท้อนความล้มเหลวของการสร้างสังคมที่ยอมรับความแตกต่างได้ชัดเจนคือการเหยียดเชื้อชาติในสหรัฐอเมริกา ปัญหานี้ปรากฏในรูปแบบของการเลือกปฏิบัติทั้งในชีวิตประจำวันและระบบสาธารณสุขโลก เช่น ความไม่เท่าเทียมในกระบวนการยุติธรรมและการปฏิบัติในที่ทำงาน ในขณะเดียวกัน ความขัดแย้งทางศาสนาในตะวันออกกลาง เช่นความรุนแรงระหว่างกลุ่มชนมุสลิมต่างนิกาย เป็นอีกตัวอย่างหนึ่งที่แสดงถึงผลกระทบของความไม่สามารถจัดการความแตกต่างทางศาสนาได้อย่างเหมาะสม (World Bank ,2020)ความขัดแย้งดังกล่าวทำให้เกิดความสูญเสียชีวิตและทรัพยากรจำนวนมาก และยังเป็นอุปสรรคต่อการสร้างความสงบสุขในภูมิภาค การเผชิญหน้ากับความท้าทายเหล่านี้ต้องอาศัยการส่งเสริมความรู้ การสร้างความเข้าใจ และการพัฒนานโยบายที่มุ่งเน้นความเท่าเทียม เพื่อสร้างสังคมที่ยอมรับและเคารพในความแตกต่างอย่างแท้จริง

ในไทยชีวิตของกลุ่มบุคคลที่มีความหลากหลายทางเพศนั้นยังคงถูกจำกัดสิทธิในการแสดงออกทางเพศ ด้วยการเลือกปฏิบัติ โดยมีการควบคุมการแสดงออกทางเพศอยู่ 2 รูปแบบ ได้แก่ 1.การควบคุมอย่างเป็นทางการคือการควบคุมที่มีกฎหมายเข้ามารองรับ ซึ่งจะเห็นได้จากที่กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ได้ออกมาเรียกร้องสิทธิสมรสอย่างเท่าเทียม โดยเรียกร้องให้แก้ไขกฎหมายสมรส เพราะเป็นส่วนหนึ่งของการแบ่งแยกความไม่เสมอภาคของคนรักต่างเพศกับกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ออกจากกัน รวมถึงสิทธิที่คู่สมรสควรจะได้รับอย่างคู่

สมรสตามเพศสถานะที่สังคมยอมรับ 2.การควบคุมอย่างไม่เป็นทางการ คือการที่คนในสังคมเป็นผู้ควบคุม โดยวิธีการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการนั้นมีหลากหลายวิธี ตั้งแต่การนินทาว่าร้าย การถูกระรานและการกลั่นแกล้ง ซึ่งการกระทำเหล่านี้ก็ล้วนแล้วแต่สภาพแวดล้อมของสังคมนั้นๆ

5.วิธีการและแนวทางในการส่งเสริมความหลากหลายและการยอมรับ

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นรากฐานสำคัญของสังคมที่มีความเป็นธรรมและก้าวหน้า อย่างไรก็ตาม การยอมรับและเคารพความแตกต่างยังคงเป็นความท้าทายที่หลายประเทศต้องเผชิญ การส่งเสริมความหลากหลายจำเป็นต้องอาศัยการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับบุคคลและระดับสังคมผ่านการศึกษา การกำหนดนโยบายที่ครอบคลุม และการสร้างพื้นที่สำหรับการพูดคุยและความเข้าใจระหว่างกลุ่มคน บทบาทของรัฐบาล องค์กร และสื่อมวลชนมีความสำคัญอย่างยิ่งในการสร้างความตระหนักรู้ในเรื่องนี้ ในสังคมไทยยังมีความเชื่อและทัศนคติในด้านลบต่อกลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศ ทำให้เกิดเป็นอุปสรรคอันสำคัญที่ทำให้กลุ่มผู้ที่มีความหลากหลายทางเพศไม่สามารถแสดงและพัฒนาศักยภาพได้อย่างเต็มที่ ซึ่งปัจจัยของความเชื่อและทัศนคติด้านลบที่กล่าวมานั้นก็มาจากทั้งสถาบันครอบครัว เพื่อน สถาบันการศึกษา และสถานที่ทำงาน การถูกเลือกปฏิบัติจากคนในครอบครัวและเพื่อนทั้งทางวาจาคำพูด การถูกครอบครัวกำหนดกฎเกณฑ์ให้แต่งงานกับเพศตรงข้าม และการไม่กล้าเปิดเผยตัวตนที่แท้จริงต่อครอบครัว ในสถาบันการศึกษา การถูกเลือกปฏิบัติให้ระมัดระวังการแสดงออกทางเพศ การโจมตีด้วยคำพูด และการโดนคุกคามทางเพศ ส่วนสถานที่ทำงาน ถูกเลือกปฏิบัติให้ถูกจำกัดโอกาสทางการจ้างงาน

การปรับเปลี่ยนทัศนคติผ่านการศึกษาการศึกษาเป็นเครื่องมือที่ทรงพลังในการเปลี่ยนแปลงทัศนคติและปลูกฝังความเข้าใจเกี่ยวกับความหลากหลายทางวัฒนธรรม การเรียนการสอนที่มุ่งเน้นให้ผู้เรียนเข้าใจถึงความแตกต่างทางเชื้อชาติ ศาสนา และเพศ รวมถึงการเรียนรู้คุณค่าของการอยู่ร่วมกันในสังคมพหุวัฒนธรรม สามารถช่วยลดความไม่เข้าใจและการเหมารวม การนำหลักสูตรที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับความหลากหลาย เช่นประวัติศาสตร์ของชนกลุ่มน้อยหรือความสำคัญของสิทธิมนุษยชน มาใช้ในสถานศึกษาเป็นแนวทางที่ช่วยสร้างเจตคติที่ดีต่อผู้อื่นตั้งแต่อายุยังน้อย (ธวัชพล ทองอินทราช,2564)

บทบาทของรัฐบาล องค์กร และสื่อมวลชน รัฐบาลมีบทบาทสำคัญในการกำหนดนโยบายและกฎหมายที่ส่งเสริมความเท่าเทียมและการยอมรับ เช่น การสนับสนุนสิทธิเสรีภาพของชนกลุ่มน้อยหรือกลุ่มที่ถูกกีดกัน รวมถึงการออกกฎหมายป้องกันการเลือกปฏิบัติ องค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนสามารถร่วมกันสร้างโครงการที่เน้นการสร้างความเข้าใจและการยอมรับความแตกต่าง เช่นโครงการฝึกอบรมเรื่องการจัดการความหลากหลายในที่ทำงาน ขณะเดียวกัน สื่อมวลชนมีบทบาทในการนำเสนอข้อมูลและเรื่องราวที่ส่งเสริมความเข้าใจและลดอคติผ่านการผลิตเนื้อหาที่สร้างสรรค์และหลากหลาย (พัฒน์นิษฐ์ ศุขโรจน์, 2563)

การสร้างพื้นที่พูดคุยและกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างกลุ่มคน การสร้างพื้นที่สำหรับการพูดคุยหรือจัดกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับความหลากหลายเป็นอีกวิธีหนึ่งที่มีประสิทธิภาพ กิจกรรมเชิงปฏิสัมพันธ์ เช่นเวที

สนทนา นิทรรศการวัฒนธรรม หรือการจัดงานประเพณีร่วมกัน เป็นช่องทางที่ช่วยให้ผู้คนจากกลุ่มวัฒนธรรมต่าง ๆ ได้เรียนรู้และเข้าใจกันมากขึ้น การแลกเปลี่ยนความคิดเห็นในลักษณะนี้ช่วยลดความเข้าใจผิดและเสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างกลุ่มคนในสังคม นอกจากนี้ การใช้เทคโนโลยี เช่น สื่อสังคมออนไลน์ ยังสามารถเพิ่มโอกาสในการเข้าถึงและสร้างเครือข่ายที่สนับสนุนความหลากหลายในระดับโลกแนวทางดังกล่าวทั้งหมดจำเป็นต้องได้รับการดำเนินการอย่างต่อเนื่องและประสานกันในทุกภาคส่วน เพื่อสร้างสังคมที่ทุกคนได้รับการยอมรับและเคารพในความแตกต่างอย่างแท้จริง (ครรรชิต พิมใจ และดาวรรณ ธิวิการ, 2566)

สรุป

ความหลากหลายทางวัฒนธรรมเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้สังคมมีความเข้มแข็งและก้าวหน้า การเคารพและยอมรับในความแตกต่างส่งเสริมความร่วมมือและความเข้าใจระหว่างกลุ่มคนต่างๆ ซึ่งเป็นรากฐานของสามัคคีในระดับชาติและระดับโลก ประโยชน์ที่ได้จากการยอมรับความหลากหลายมีทั้งในมิติทางสังคม เศรษฐกิจ และการศึกษา เช่น การลดความขัดแย้ง การสร้างแรงงานที่มีศักยภาพ และการเปิดโอกาสให้เกิดการเรียนรู้ที่สร้างสรรค์ ดังนั้นการส่งเสริมความหลากหลายและการยอมรับจึงไม่เพียงแต่ช่วยสร้างความสงบสุข แต่ยังเป็นการลงทุนเพื่ออนาคตของมนุษยชาติ

เพื่อพัฒนาสังคมให้มีความเท่าเทียมและยุติธรรม ควรเริ่มจากการพัฒนานโยบายที่สนับสนุนความหลากหลาย เช่น การกำหนดกฎหมายที่ป้องกันการเลือกปฏิบัติ และการสร้างโอกาสที่เท่าเทียมสำหรับทุกกลุ่มประชากร รัฐบาลและองค์กรควรสนับสนุนโครงการที่สร้างความตระหนักรู้เกี่ยวกับความหลากหลาย ขณะเดียวกันประชาชนควรมีส่วนร่วมในการสร้างสังคมที่เท่าเทียมผ่านการแสดงออกเชิงสร้างสรรค์ เช่น การเข้าร่วมกิจกรรมที่ส่งเสริมความเข้าใจระหว่างวัฒนธรรม และการปฏิบัติต่อกันด้วยความเคารพ

ในอนาคตความหลากหลายจะมีบทบาทสำคัญยิ่งขึ้นต่อการพัฒนาสังคมโลก การยอมรับในความแตกต่างสามารถนำไปสู่การสร้างนวัตกรรมใหม่ๆ และการแก้ไขปัญหาในระดับโลก เช่น การจัดการกับความเปลี่ยนแปลงทางสภาพภูมิอากาศและการพัฒนาที่ยั่งยืน ความร่วมมือที่เน้นการเคารพและเข้าใจความแตกต่างจะเป็นกุญแจสำคัญในการสร้างโลกที่ทุกคนสามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขและเท่าเทียม ทั้งนี้ การมุ่งมั่นพัฒนาแนวทางดังกล่าวอย่างต่อเนื่องจะช่วยให้สังคมมีความยั่งยืนและเต็มไปด้วยโอกาสสำหรับทุกคนในระยะยาว

เอกสารอ้างอิง

ครรรชิต พิมใจ, & ดาวรรณ ธิวิการ. (2566). รูปแบบการจัดการความหลากหลายทางวัฒนธรรมในโรงเรียน

ขนาดใหญ่พิเศษ จังหวัดนครราชสีมา. *วารสารศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยนครสวรรค์*, 25(1), 91–106.

ณัฐกานต์ บุญยีน, ดวงใจ บุญโยง, & พิชญา ศรีพรรณ. (2568). อัตลักษณ์และความหลากหลายทางวัฒนธรรมในกระแสโลกาภิวัตน์. *วารสารกวีวันพะเยา*, 2(1), 17–27.

- ธีรยุทธ บุญมี. (2546). ความหลากหลายของชีวิต ความหลากหลายทางวัฒนธรรม. *สายธาร*.
- ธวัชพล ทองอินทราช. (2564). กระบวนการส่งเสริมและพัฒนาความหลากหลายทางวัฒนธรรมท้องถิ่นแบบมีส่วนร่วมของชุมชนไทยทรงดำ จังหวัดชุมพร. *วารสารสังคมศาสตร์และมนุษยวิทยาเชิงพุทธ*, 6(12), 238–251.
- พัฒน์นรินทร์ ศุขโรจน์. (2563). การสร้างพื้นที่การเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรมผ่านแนวคิดพื้นที่ที่สาม. *วารสารการพัฒนาชุมชนและคุณภาพชีวิต*, 8(1), 79–93.
- ศิริณาเพ็ญ ปวนเพิ่ม. (2017). อุตสาหกรรมวัฒนธรรมกับความหลากหลายของวัฒนธรรมควาอี: คาแรกเตอร์เฮลโลคิตตี้ คุมะมง. *JSN Journal, Special Edition 2017*, 103–123.
- Hofstede, G. (1980). *Culture's Consequences: International Differences in Work-Related Values*. Beverly Hills, CA: Sage Publications.
- Said, E. W. (1978). *Orientalism*. New York, NY: Pantheon Books.
- Sen, A. (2006). *Identity and violence: The illusion of destiny*. New York, NY: W.W. Norton & Company.
- UNESCO. (2009). *Investing in cultural diversity and intercultural dialogue*. Paris: UNESCO Publishing. Retrieved from <https://en.unesco.org>
- Page, S. E. (2007). *The difference: How the power of diversity creates better groups, firms, schools, and societies*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- United Nations. (2015). *Transforming our world: The 2030 Agenda for Sustainable Development*. Retrieved from <https://sdgs.un.org>
- Haslanger, S. (2012). *Resisting reality: Social construction and social critique*. Oxford: Oxford University Press.
- World Bank. (2020). *Global report on inclusion and inequality*. Washington, DC: World Bank. Retrieved from <https://www.worldbank.org>
- UNESCO. (2001). *Universal Declaration on Cultural Diversity*. Retrieved from <https://en.unesco.org>
- World Bank. (2013). *Inclusion Matters: The Foundation for Shared Prosperity*. Retrieved from <https://www.worldbank.org>

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Original Article

Received: 22 June 2025

Revised: 10 July 2025

Accepted: 26 August 2025

บทบาทของศิลปะในกระบวนการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤต

The Role of Art in the Process of Post-Crisis Social Recovery

น.ส.พัชรา อำนวยกิจ¹

Miss. Phatra Amnuait

บทคัดย่อ

บทความนี้มุ่งวิเคราะห์บทบาทของศิลปะในฐานะกลไกสำคัญในการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤต ทั้งในระดับปัจเจก ชุมชน และโครงสร้างทางสังคม โดยเน้นการอธิบายผ่านกรอบแนวคิดทางสังคมศาสตร์ร่วมสมัย ได้แก่ แนวคิดทุนวัฒนธรรมของบูร์ดิเยอ (Bourdieu) ทฤษฎีปฏิบัติการสื่อสารของฮาเบอร์มาส (Habermas) และแนวคิดว่าความทรงจำร่วม (collective memory) ของฮาล์บวัคส์ (Halbwachs) และอัสมันน์ (Assmann) เพื่อแสดงให้เห็นว่าศิลปะมิได้เป็นเพียงกิจกรรมเพื่อความงามหรือความบันเทิง หากแต่เป็นกระบวนการทางวัฒนธรรมที่มีพลังในการเยียวยา สร้างความสัมพันธ์ใหม่ และท้าทายอำนาจในพื้นที่สาธารณะในระดับปัจเจก ศิลปะทำหน้าที่เป็นพื้นที่ของการเยียวยาทางจิตใจ ช่วยให้ผู้ประสบเหตุการณ์รุนแรงสามารถแปรรูปประสบการณ์ความเจ็บปวด และสร้างอัตลักษณ์ใหม่ผ่านการสร้างสรรค์ ในระดับชุมชน ศิลปะมีบทบาทในการส่งเสริมความร่วมมือ ฟื้นฟูความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และสร้างทุนทางสังคม โดยเฉพาะในชุมชนที่มีความหลากหลายและเคยเผชิญความขัดแย้ง ขณะเดียวกัน ศิลปะยังทำหน้าที่เป็นเครื่องมือของการบันทึกความทรงจำและการเรียกร้องความยุติธรรม โดยเปิดพื้นที่ให้เรื่องเล่าของกลุ่มที่ถูกทำให้เงียบสามารถปรากฏในพื้นที่สาธารณะ และในระดับทางการเมือง ศิลปะสามารถท้าทายวาทกรรมหลักของรัฐ เปิดพื้นที่สาธารณะทางเลือก และสร้างจินตนาการทางการเมืองใหม่ในสังคมที่อยู่ระหว่างการเปลี่ยนผ่าน

คำสำคัญ: บทบาท, ศิลปะ, กระบวนการฟื้นฟู, สังคมหลังวิกฤต

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, Thailand

Corresponding author, e-mail: phatraamnuait@gmail.com, Tel. 084-784633218

Abstract

This academic article analyzes the role of art as a critical mechanism in post-crisis social recovery, encompassing the individual, community, and structural levels. Drawing upon contemporary social theory—including Bourdieu’s concept of cultural capital, Habermas’s theory of communicative action, and the collective memory framework developed by Halbwachs and Assmann—the article argues that art should not be viewed merely as an aesthetic or entertainment activity. Rather, it functions as a cultural process with the potential to heal, reconstruct relationships, and challenge dominant powers within the public sphere. At the individual level, art offers a therapeutic space for those affected by trauma, enabling the symbolic transformation of pain and the reconstruction of identity through creative practices. At the community level, art fosters collaboration, restores a sense of collective ownership, and strengthens social capital, especially in diverse or previously conflicted communities. Simultaneously, art plays a vital role in memory-making and justice-seeking, by giving visibility to the voices and narratives of marginalized or silenced groups. At the political level, art can challenge official discourse, construct alternative public spaces, and contribute to the development of new political imaginaries in transitional societies.

Keywords: Role, Art, Process of Recovery, Post-Crisis Social

1. บทนำ

ในห้วงเวลาแห่งความเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่เกิดจากวิกฤต ไม่ว่าจะเป็นโรคระบาดครั้งใหญ่ ภัยธรรมชาติ หรือความขัดแย้งทางการเมือง วิกฤตเหล่านี้มักทิ้งร่องรอยไว้ทั้งในระดับปัจเจกและโครงสร้างของสังคม ความเสียหายทางกายภาพอาจได้รับการฟื้นฟูผ่านกลไกทางเศรษฐกิจหรือโครงสร้างพื้นฐานของรัฐ ทว่าความบอบช้ำทางอารมณ์และสัมพันธภาพทางสังคมมักต้องการกระบวนการที่ละเอียดอ่อนและใช้เวลายาวนานกว่าในการเยียวยา ซึ่งในกระบวนการนี้ “ศิลปะ” ปรากฏขึ้นเป็นองค์ประกอบสำคัญที่ไม่ควรถูกมองข้าม

ศิลปะมิได้เป็นเพียงกิจกรรมแห่งความงามหรือสุนทรียะเท่านั้น หากแต่เป็นกลไกทางวัฒนธรรมที่ทำหน้าที่สะท้อน สื่อสาร และประกอบสร้างความหมายร่วมในสังคมภายใต้บริบทของวิกฤต ศิลปะจึงสามารถทำหน้าที่ทั้งในฐานะเครื่องมือแห่งการระบายความรู้สึก การตั้งคำถามต่อระเบียบอำนาจที่มีอยู่ และการสร้างพื้นที่ใหม่สำหรับความหวังและความเป็นไปได้ของการอยู่ร่วมกันอีกครั้งหนึ่ง (Anderson, 1983)

ในหลายกรณีทั่วโลกการใช้ศิลปะในบริบทหลังวิกฤตได้แสดงให้เห็นถึงพลังของการสื่อสารที่ไม่จำกัดอยู่เพียงภาษาเชิงวัจนภาษา แต่รวมถึงภาพ เสียง การเคลื่อนไหว และพิธีกรรมที่มีพลังในการรื้อฟื้นความทรงจำและประสานความรู้สึกของผู้คนที่แตกแยก (Ricoeur, 2004) ตัวอย่างเช่นการใช้ภาพวาดฝาผนังในพื้นที่ที่เคยเผชิญสงคราม การจัดนิทรรศการเชิงปฏิสัมพันธ์ที่เปิดพื้นที่ให้ผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์โศกนาฏกรรมได้เล่าเรื่องราวของตน หรือแม้แต่การแสดงละครเวทีโดยคนในชุมชนที่บอกเล่าเรื่องราวหลังภัยพิบัติล้วนชี้ให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่างศิลปะกับกระบวนการเยียวยาทางสังคม

บทความนี้มุ่งเน้นการอธิบายและวิเคราะห์บทบาทของศิลปะในฐานะกลไกทางสังคมที่มีส่วนช่วยในการฟื้นฟูสังคมหลังภาวะวิกฤต โดยอาศัยกรอบแนวคิดเชิงทฤษฎีจากหลากหลายสำนัก เช่นทฤษฎีทุนวัฒนธรรมของบูร์ดิเยอ (Bourdieu, 1984), ทฤษฎีปฏิบัติการสื่อสารของฮาเบอร์มาส (Habermas, 1984) และแนวคิดว่าด้วยความทรงจำร่วม (Halbwachs, 1992) เพื่อตรวจสอบว่าศิลปะสามารถมีส่วนช่วยในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคม อัตลักษณ์ และการเจรจาใหม่ทางวัฒนธรรมได้อย่างไร บทความจะเริ่มจากการอธิบายแนวคิดและกรอบทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ก่อนจะนำเสนอการวิเคราะห์บทบาทของศิลปะในหลายระดับ ตั้งแต่ระดับปัจเจก ชุมชน จนถึงระดับสังคม เพื่อชี้ให้เห็นถึงมิติที่หลากหลายของศิลปะในกระบวนการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤต

2.แนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับศิลปะและการฟื้นฟูสังคม

การทำความเข้าใจบทบาทของศิลปะในกระบวนการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤต จำเป็นต้องอาศัยกรอบแนวคิดที่สามารถอธิบายได้ถึงการเคลื่อนไหวของศิลปะในฐานะพลังทางวัฒนธรรมที่แทรกตัวอยู่ในโครงสร้างอำนาจสัมพันธ์ระหว่างปัจเจกกับสังคม และการต่อรองความหมายในพื้นที่ทางสังคม แนวคิดสำคัญที่บทความนี้หยิบมาใช้ประกอบการวิเคราะห์ ได้แก่ (1) ทฤษฎีทุนวัฒนธรรมของบูร์ดิเยอ (Bourdieu) ซึ่งให้ความสำคัญกับบทบาทของศิลปะในเชิงโครงสร้างทางสังคม, (2) ทฤษฎีปฏิบัติการสื่อสารของฮาเบอร์มาส (Habermas) ซึ่งมองศิลปะในฐานะกลไกของการสร้างความเข้าใจร่วมในสังคม และ (3) แนวคิดเรื่องความทรงจำร่วมและพื้นที่แห่งความทรงจำ ที่ช่วยอธิบายศิลปะในฐานะกลไกของการเยียวยาและจัดการกับอดีตของสังคม

2.1 ทุนวัฒนธรรมและศิลปะในฐานะอำนาจเชิงสัญลักษณ์

แนวคิดของปิแอร์ บูร์ดิเยอ (Pierre Bourdieu) เกี่ยวกับทุนทางวัฒนธรรม (Cultural capital) เป็นแนวทางสำคัญที่ช่วยอธิบายว่าเหตุใดศิลปะจึงไม่สามารถถูกมองว่าเป็นกิจกรรมที่เป็นกลางหรือไร้อุดมการณ์ ในงานเรื่อง ดิสตินชัน (Distinction) (1984) บูร์ดิเยอเสนอว่า ความชอบในศิลปะนั้นมีไขสิ่งที่เกิดขึ้นโดยอิสระ หากแต่สะท้อนถึงสถานะทางชนชั้น และการดำรงอยู่ของระบบการแยกแยะรสนิยม (Taste) ที่ถูกสร้างและคงไว้ผ่านกระบวนการทางสถาบัน เช่น ระบบการศึกษา พิธีภัณฑ์ และสื่อ

ทุนวัฒนธรรมในบริบทนี้มีลักษณะเป็นอำนาจเชิงสัญลักษณ์ (Symbolic power) ที่สามารถแปลงเป็นทุนทางสังคมหรือเศรษฐกิจได้ กล่าวคือผู้ที่เข้าถึงการผลิตและบริโภคศิลปะที่ได้รับการยอมรับในทางสังคมจะมีความ

ได้เปรียบเชิงสถานะ และสามารถสถาปนาอำนาจในเชิงนิยามว่า “อะไรคือศิลปะที่มีคุณค่า” หรือ “ใครมีคุณสมบัติในการเป็นผู้ผลิตความหมายทางศิลปะ” (Bourdieu, 1993)

ในบริบทของสังคมหลังวิกฤต ความไม่เท่าเทียมเชิงวัฒนธรรมอาจส่งผลให้เสียงของกลุ่มผู้ประสบเหตุการณ์ถูกละเลย หรือมิได้รับการยอมรับในพื้นที่สาธารณะ ดังนั้น โครงการศิลปะที่มุ่งฟื้นคืนพื้นที่ให้กับผู้ที่เคยถูกกดทับ จึงเป็นกลยุทธ์ในการเรียกร้องอำนาจเชิงสัญลักษณ์ และกระบวนการ “ทำให้มองเห็นได้” (Rendering visible) ต่อประสบการณ์ที่ถูกปิดกั้น เช่นงานศิลปะโดยผู้หญิงในพื้นที่ชายขอบที่เล่าถึงความรุนแรงทางเพศที่เกิดขึ้นระหว่างสงคราม มิได้เป็นเพียงศิลปะเชิงบำบัด แต่ยังเป็น การเรียกร้องพื้นที่ของการยอมรับในทางสังคม (Fraser, 1990)

2.2 ศิลปะในฐานะการสื่อสารเพื่อความเข้าใจร่วมกัน

ฮาเบอร์มาส เสนอแนวคิด “ปฏิบัติการสื่อสาร” (Communicative action) ในงานทฤษฎีการสื่อสารเชิงการกระทำ (The Theory of Communicative Action) (1984) โดยชี้ว่าการสื่อสารที่ไม่ถูกครอบงำด้วยอำนาจ (undistorted communication) จะเอื้อให้เกิดความเข้าใจร่วม (Mutual understanding) และเป็นเงื่อนไขพื้นฐานของสังคมประชาธิปไตย แม้แนวคิดดั้งเดิมของเขาจะมุ่งเน้นไปที่วาทกรรมเชิงภาษา แต่การขยายแนวคิดนี้ไปสู่รูปแบบการสื่อสารไม่ใช่ถ้อยคำ เช่นศิลปะ ภาพ เสียง และการเคลื่อนไหว มีความสำคัญอย่างยิ่งในการวิเคราะห์กระบวนการฟื้นฟูสังคม

ทอมสัน (Thompson, 1995) เสนอว่า สื่อวัฒนธรรมในรูปแบบต่าง ๆ เป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการผลิตความหมายที่เปิดให้ผู้ชมได้มีส่วนร่วมในการตีความ ขณะที่ยัง (Young, 2000) มองว่าศิลปะสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางที่ช่วยสร้าง “พื้นที่แห่งการฟัง” (Space of listening) สำหรับกลุ่มที่มักถูกทำให้เป็นผู้เงียบเสียง (The silenced)

ในบริบทหลังวิกฤต การแสดงออกผ่านศิลปะโดยผู้ที่ได้รับผลกระทบ เช่น ผู้รอดชีวิตจากภัยพิบัติ หรือผู้ลี้ภัยจากความขัดแย้งทางชาติพันธุ์จึงไม่ใช่เพียงการเล่าเรื่องส่วนบุคคล แต่เป็นกระบวนการสื่อสารเชิงสังคมที่มีศักยภาพในการทำลายกำแพงความไม่เข้าใจทางวัฒนธรรม ศิลปะในลักษณะนี้สามารถเป็น “วาทกรรมทางเลือก” ที่แทรกตัวอยู่ในพื้นที่นอกสถาบัน และเปิดให้เกิดการปะทะ การถาม และการถกเถียงความหมายร่วมใหม่

2.3 แนวคิดความทรงจำร่วม พื้นที่แห่งความทรงจำ และการเยียวยาทางวัฒนธรรม

มอริส ฮัลบวาคส์ (Maurice Halbwachs, 1992) เสนอแนวคิดว่าด้วยความทรงจำร่วม (Collective memory) โดยเน้นว่า ความทรงจำมิใช่ผลผลิตล้วน ๆ ของจิตสำนึกส่วนบุคคล หากแต่ถูกกำหนดโดยโครงสร้างทางสังคมและวัฒนธรรม ซึ่งทำหน้าที่เป็นกรอบในการจัดเก็บ เลือก และแปลความหมายของอดีต ในสังคมที่ผ่านพ้นวิกฤต ความทรงจำมักไม่เป็นเอกภาพ หากแต่เต็มไปด้วยการแข่งขัน การปกปิด และการเล่าเรื่องในเชิงอำนาจ

ในงานของอัสมันน์ (Assmann, 2011) แนวคิด “พื้นที่แห่งความทรงจำ” (lieux de mémoire) ถูกใช้เพื่ออธิบายว่าสถานที่ สื่อ และศิลปะสามารถกลายเป็นจุดศูนย์กลางที่ผู้คนใช้ในการเจรจาอดีตร่วมกัน ตัวอย่างเช่น การ

สร้างอนุสรณ์สถานที่ระลึกถึงเหยื่อของเหตุการณ์สังหารหมู่ หรือศิลปะจัดวางที่ใช้วัตถุของผู้รอดชีวิต ล้วนช่วยเสริมสร้างการมีส่วนร่วมใน “พิธีกรรมแห่งการจำ” ที่มีศักยภาพในการเยียวยาทางจิตใจและวัฒนธรรม ในกระบวนการนี้ ศิลปะไม่ได้มีหน้าที่บำบัดความเศร้าเท่านั้น หากยังมีบทบาทในการประคองความทรงจำอันแตกแยกให้สามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้อย่างไม่จำเป็นต้องหาข้อยุติเพียงหนึ่งเดียว กล่าวอีกนัยหนึ่งศิลปะคือพื้นที่ที่ความจริงหลากหลายสามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่ถูกบังคับให้กลืนกลาย ด้วยกรอบแนวคิดข้างต้นจะใช้แนวทางวิเคราะห์ที่ไม่เพียงมองศิลปะในเชิงสัญลักษณ์หรือความงาม แต่ให้ความสำคัญต่อศิลปะในฐานะกลไกของอำนาจ ความทรงจำ และการสื่อสารทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤต

3. บทบาทของศิลปะในกระบวนการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤต

เมื่อสังคมต้องเผชิญกับวิกฤต ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติ การแพร่ระบาดของโรค การใช้ความรุนแรงทางการเมือง หรือการสูญเสียครั้งใหญ่ ศิลปะได้กลายเป็นหนึ่งในช่องทางสำคัญในการเยียวยาทางจิตใจ ฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคม และรื้อฟื้นความหมายร่วมในระดับชุมชนและสังคมโดยรวม บทนี้จะนำเสนอการวิเคราะห์บทบาทของศิลปะในกระบวนการฟื้นฟูใน 4 ระดับ ได้แก่ ระดับปัจเจก ระดับชุมชน ความทรงจำร่วม และศิลปะในฐานะการเมือง

3.1 ศิลปะในระดับปัจเจก: การเยียวยาและการสร้างอัตลักษณ์ใหม่

ภายหลังการเผชิญหน้ากับวิกฤต ไม่ว่าจะเป็นภัยพิบัติทางธรรมชาติ ความรุนแรงทางการเมือง หรือความสูญเสียจากโรคระบาดใหญ่ บุคคลย่อมประสบกับภาวะเปลี่ยนแปลงอย่างฉับพลันในชีวิตและอารมณ์ ซึ่งมักจะนำไปสู่ความรู้สึกสูญเสีย ความหวาดกลัว ความไร้อำนาจ และการบาดเจ็บทางจิตใจหรือ “trauma” สถานการณ์เช่นนี้เรียกร้องกระบวนการเยียวยาที่มีได้จำกัดอยู่ในกรอบการแพทย์หรือจิตบำบัดเท่านั้น หากแต่รวมถึงกระบวนการทางวัฒนธรรมที่เปิดพื้นที่ให้กับการแสดงออกอย่างอิสระ หนึ่งในพื้นที่ดังกล่าวคือ “ศิลปะ”

ศิลปะในระดับปัจเจกมักปรากฏในลักษณะของการผลิตงานศิลป์โดยบุคคลผู้ผ่านเหตุการณ์วิกฤต เช่น การวาดภาพ การเขียนบทกวี การสร้างสรรค์งานหัตถกรรม หรือการเคลื่อนไหวทางร่างกายผ่านการเต้นรำ ลักษณะเด่นของศิลปะในบริบทนี้คือการเปิดให้ผู้กระทำได้ถ่ายทอดอารมณ์ ประสบการณ์ และความคิดที่อาจไม่สามารถสื่อสารผ่านคำพูดได้โดยตรง (Malchiodi, 2003) โดยเฉพาะอย่างยิ่งในกลุ่มที่เผชิญภาวะบอบช้ำรุนแรง เช่น เด็ก ผู้ลี้ภัย หรือเหยื่อความรุนแรง ศิลปะทำหน้าที่เป็น “ภาษาทางเลือก” ที่เอื้อให้การบำบัดเกิดขึ้นในระดับลึกที่ไม่จำเป็นต้องผ่านกระบวนการวิเคราะห์เชิงตรรกะเสมอไป

ในเชิงจิตวิทยา มีการอธิบายว่างานศิลปะสามารถเอื้อให้เกิด “กระบวนการสร้างความหมาย” (Meaning-making process) ซึ่งเป็นกลไกสำคัญในการปรับโครงสร้างภายในของบุคคลหลังผ่านประสบการณ์บาดแผล (Kapitan, 2010) กล่าวคือเมื่อบุคคลสามารถแปรรูปประสบการณ์เจ็บปวดให้อยู่ในรูปของสัญลักษณ์ทางศิลปะ เขาย่อมสามารถวางระยะห่างจากประสบการณ์นั้นได้อย่างมีนัยสำคัญ กระบวนการเช่นนี้ช่วยให้เกิดการควบคุมภาวะ

อารมณ์ เสริมสร้างความมั่นคงในตน และเพิ่มพูนพลังภายในในการกลับไปดำเนินชีวิตได้อีกครั้ง ตัวอย่างที่ชัดเจนคือในช่วงหลังการแพร่ระบาดของโควิด-19 ซึ่งบุคคลจำนวนมากทั่วโลกหันมาใช้ศิลปะเป็นช่องทางในการสะท้อนความรู้สึกของการกักตัว ความสูญเสียจากการจากไปของคนใกล้ชิด หรือความโดดเดี่ยวจากการเว้นระยะทางสังคม ผลงานเช่นบันทึกภาพวาดในสมุดสเก็ตช์ การเขียนบทกลอนออนไลน์ หรือการสร้างวิดีโอสั้นผ่านโซเชียลมีเดียกลายเป็นวิธีการสื่อสารที่ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด และประคองความรู้สึกของการเป็นส่วนหนึ่งของโลกทางสังคม แม้จะอยู่ในภาวะแยกตัว (Stern & Donlon, 2020)

นอกจากหน้าที่ด้านเยียวยาแล้ว ศิลปะในระดับปัจเจกยังมีบทบาทสำคัญในการ “สร้างอัตลักษณ์ใหม่” (Identity reconstruction) โดยเฉพาะในกลุ่มผู้ที่ถูกกระทบกระเทือนอย่างรุนแรงในระดับชีวิต เช่น ผู้รอดชีวิตจากภัยพิบัติ ผู้พลัดถิ่นจากสงคราม หรือกลุ่มชายขอบที่ประสบกับการเลือกปฏิบัติทางโครงสร้าง การผลิตงานศิลป์โดยบุคคลเหล่านี้มีใช้เพียงกระบวนการทางจิตใจ หากยังเป็นการ “ประกาศตน” (Self-assertion) ต่อโลกภายนอกว่าเขายังคงมีอยู่ มีเสียง และมีคุณค่าในฐานะผู้ผลิตความหมายทางวัฒนธรรม ยิ่งไปกว่านั้น การจัดแสดงผลงานของศิลปินเหล่านี้ในพื้นที่สาธารณะ เช่น นิทรรศการงานศิลป์ของผู้รอดชีวิตจากเหตุการณ์สังหารหมู่ หรือการแสดงบนเวทีโดยผู้ลี้ภัย ไม่เพียงแต่เป็นการสร้างโอกาสในการเยียวยาส่วนบุคคล แต่ยังเป็นการแสดงออกที่ “เรียกร้องการรับรู้จากสาธารณะ” (Fraser, 1990) ซึ่งเป็นก้าวแรกของการฟื้นฟูความยุติธรรมในระดับสังคม กล่าวโดยสรุป ศิลปะในระดับปัจเจกมีบทบาททั้งในฐานะเครื่องมือในการบำบัดฟื้นฟูทางจิตใจ และเป็นเวทีสำหรับการฟื้นคืนอัตลักษณ์ของบุคคลที่เคยถูกกระทบ กระบวนการเหล่านี้ไม่เพียงแต่มีความสำคัญในระดับส่วนตัว แต่ยังเป็นรากฐานที่ส่งผลต่อการสร้างความเข้มแข็งในระดับชุมชนและสังคมโดยรวม ซึ่งจะได้กล่าวถึงในหัวข้อถัดไป

3.2 ศิลปะในระดับชุมชน: ความร่วมมือและการฟื้นฟูสายสัมพันธ์

นอกเหนือจากบทบาทในการเยียวยาปัจเจกบุคคลแล้ว ศิลปะยังมีศักยภาพในการทำงานในระดับชุมชน ซึ่งมักได้รับผลกระทบอย่างรุนแรงจากวิกฤตทั้งในแง่โครงสร้างทางเศรษฐกิจ สังคม และจิตวิญญาณ โดยเฉพาะเมื่อชุมชนเผชิญกับภัยพิบัติ การย้ายถิ่นจำนวนมาก หรือความขัดแย้งภายในพื้นที่ของตนเอง การรื้อฟื้นความเป็นชุมชนจึงไม่อาจเกิดขึ้นได้เพียงจากการฟื้นฟูโครงสร้างพื้นฐาน เช่น ถนน อาคาร หรือระบบบริการสาธารณะ หากแต่ต้องเกิดขึ้นควบคู่ไปกับการฟื้นฟู “สายสัมพันธ์” ทางสังคมที่เป็นองค์ประกอบหลักของการอยู่ร่วมกัน ศิลปะในระดับชุมชนจึงไม่ได้มุ่งเน้นที่คุณค่าทางความงามเชิงรูปแบบเท่านั้น แต่ยังเน้นถึง “กระบวนการมีส่วนร่วม” (Participatory process) ของสมาชิกในชุมชนในการสร้างสรรค์งานศิลป์ ไม่ว่าจะเป็นการวาดภาพฝาผนัง การจัดแสดงละครเวทีชุมชน หรือโครงการศิลปะจัดวางในพื้นที่สาธารณะ การมีส่วนร่วมนี้เป็นเงื่อนไขสำคัญของการฟื้นฟูทุนทางสังคม (Social capital) ซึ่งรวมถึงความไว้วางใจ เชื่อใจ ความรู้สึกเป็นเจ้าของร่วม และความสามารถในการรวมกลุ่มเพื่อแก้ปัญหา (Putnam, 2000)

โกลด์บาร์ด (Goldbard, 2006) เสนอว่า “ศิลปะชุมชน” (community-based arts) คือกระบวนการที่ให้ความสำคัญกับการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้คนมากกว่าการผลิตวัตถุศิลป์โดยศิลปินผู้เชี่ยวชาญเท่านั้น

ตัวอย่างเช่น โครงการละครเวทีที่เปิดให้ผู้สูงอายุในชุมชนร่วมเขียนบทและแสดงเรื่องราวในชีวิตของตน ไม่เพียงช่วยให้ผู้สูงวัยรู้สึกมีคุณค่าในตนเอง แต่ยังเปิดโอกาสให้คนรุ่นใหม่เข้าใจอดีตและประสบการณ์ของคนรุ่นก่อน โครงการศิลปะลักษณะนี้ปรากฏให้เห็นในหลายประเทศหลังเผชิญวิกฤต ตัวอย่างเช่น ในประเทศฟิลิปปินส์หลังพายุไต้ฝุ่นไห่เยี่ยน ชาวบ้านในเมืองแทโคลบานได้รวมตัวกันสร้างศิลปะจากเศษวัสดุที่หลงเหลือจากภัยพิบัติ ทั้งเพื่อเป็นสัญลักษณ์ของการฟื้นตัว และเพื่อบอกเล่าเรื่องราวของชุมชนต่อคนภายนอก (Brady, 2016) อีกตัวอย่างหนึ่งคือในนิวซีแลนด์ ภายหลังแผ่นดินไหวที่เมืองไครสต์เชิร์ช กลุ่มศิลปินและชาวบ้านได้ร่วมกันสร้างตัวอุดช่องว่าง (Gap Filler) โครงการที่ใช้พื้นที่ว่างเปล่าหลังภัยพิบัติเป็นสถานที่แสดงผลงานศิลปะและจัดกิจกรรมของชุมชน เพื่อฟื้นฟูจิตใจและฟื้นคืนชีวิตให้เมือง

ศิลปะยังสามารถทำหน้าที่เป็น “สื่อกลาง” ที่เชื่อมโยงกลุ่มต่าง ๆ ภายในชุมชนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรม ศาสนา หรือชาติพันธุ์ โดยเฉพาะในบริบทที่เคยมีความขัดแย้งหรือความรุนแรงระหว่างกลุ่ม ในแง่นี้ศิลปะสามารถส่งเสริม “ทุนเชื่อมโยง” (Bridging capital) ที่เปิดพื้นที่ให้กลุ่มที่แตกต่างกันสามารถทำงานร่วมกัน แลกเปลี่ยนเรื่องราว และสร้างความเข้าใจข้ามพรมแดนทางอัตลักษณ์ (Worley, 2005) ความสำคัญของศิลปะในระดับชุมชนยังอยู่ที่การทำให้สมาชิกในพื้นที่รู้สึก “เรื่องราวของพวกเขามีความหมาย” และ “พวกเขาเป็นผู้สร้างเรื่องเล่านั้น” (Boal, 1979) ไม่ใช่เพียงผู้รับสารจากภายนอก ดังนั้นการส่งเสริมศิลปะที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนจึงไม่เพียงเป็นกิจกรรมเชิงวัฒนธรรม หากยังเป็นการฟื้นฟูโครงสร้างทางอารมณ์และสังคมที่จำเป็นต่อการอยู่ร่วมกันหลังวิกฤต

กล่าวโดยสรุปศิลปะในระดับชุมชนมีพลังในการสร้างสายสัมพันธ์ ฟื้นฟูความไว้วางใจ และสร้างความรู้สึกของการเป็นเจ้าของร่วมในอนาคตของพื้นที่ กระบวนการนี้มีความสำคัญอย่างยิ่งในการเสริมสร้างความยั่งยืนของการฟื้นฟูหลังวิกฤต ซึ่งจะเชื่อมโยงกับบทบาทของศิลปะในระดับกว้างขึ้นที่เกี่ยวข้องกับความทรงจำและความยุติธรรมทางสังคมในหัวข้อถัดไป

3.3 ศิลปะกับความทรงจำและความยุติธรรมทางสังคม

ความทรงจำเกี่ยวกับวิกฤตไม่เคยดำรงอยู่ในลักษณะที่เป็นกลางหรือปราศจากอำนาจ ความทรงจำของผู้คนเกี่ยวกับสิ่งที่เกิดขึ้น มักถูกกำหนดโดยปัจจัยหลายประการ ทั้งอำนาจทางการเมือง โครงสร้างทางสังคม และสถาบันที่มีบทบาทในการนิยามว่า “อะไรคือความจริง” และ “ใครมีสิทธิในการเล่าเรื่อง” ในบริบทหลังวิกฤต โดยเฉพาะในสังคมที่เผชิญกับความรุนแรงเชิงโครงสร้าง เช่น การรัฐประหาร การฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ หรือการละเมิดสิทธิมนุษยชนอย่างเป็นระบบ การจัดการกับความทรงจำกลายเป็นประเด็นสำคัญที่สัมพันธ์กับการฟื้นฟูความยุติธรรม ความสมานฉันท์ และประชาธิปไตย

ในกระบวนการนี้ “ศิลปะ” ทำหน้าที่เป็นเครื่องมือสำคัญในการทำให้ความทรงจำปรากฏขึ้นในพื้นที่สาธารณะ ทั้งในรูปแบบของสื่อมวลชน งานนิทรรศการ พิพิธภัณฑสถาน อนุสรณ์สถาน ไปจนถึงศิลปะจัดวางและการแสดงเชิงสัญลักษณ์ (Assmann, 2011) ศิลปะสามารถทำหน้าที่เป็น “พื้นที่แห่งความทรงจำ” (lieux de

mémoire) ตามคำอธิบายของโนรา (Nora,1989) ซึ่งหมายถึงพื้นที่ที่ผู้คนใช้ระลึก นึกคิด และปะทะกันด้วยความหมายเกี่ยวกับอดีต โดยพื้นที่เหล่านี้ไม่จำเป็นต้องอยู่ในรูปของสถานที่ทางกายภาพเท่านั้น แต่อาจเป็นพื้นที่ทางวัฒนธรรม ความรู้สึก และการแสดงออก

การใช้ศิลปะเพื่อสร้างความทรงจำร่วมมีความสำคัญสองประการ ประการแรกคือการ “ทำให้มองเห็นได้” (Making visible) ซึ่งหมายถึงการนำเสนอประสบการณ์ของกลุ่มที่ถูกกดทับให้ปรากฏในพื้นที่สาธารณะ ตัวอย่างเช่น การจัดแสดงภาพถ่ายของผู้สูญหายในการรัฐประหาร หรือการเล่าเรื่องของเหยื่อการใช้ความรุนแรงผ่านละครเวทีภาคประชาชน สิ่งเหล่านี้ไม่เพียงแต่บันทึกประวัติศาสตร์จากมุมมองที่แตกต่างจากรัฐ แต่ยังเป็นการเรียกร้องการยอมรับว่า “เรื่องราวของเราเป็นความจริงที่ควรถูกนับรวม” (Gomez-Barris, 2015)

ประการที่สองคือการ “แปรเปลี่ยนความทรงจำสู่การเยียวยา” (transitional memory) ซึ่งเชื่อมโยงกับกระบวนการยุติธรรมเปลี่ยนผ่าน (Transitional justice) ในหลายประเทศ เช่น แอฟริกาใต้ ชิลี อาร์เจนตินา และรวันดา ได้มีการใช้ศิลปะเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการความจริงและการคืนดี โดยตระหนักว่า การพูดถึงอดีตผ่านกระบวนการทางศิลปะ ช่วยให้ผู้รอดชีวิตสามารถเล่าเรื่องในรูปแบบที่เขาควบคุมได้มากกว่าการให้การในชั้นศาล ซึ่งมักมีโครงสร้างจำกัดและตัดตอนประสบการณ์เฉพาะบางมิติ (Skaar, 2011)

นอกจากนี้ การเล่าเรื่องผ่านศิลปะยังมีศักยภาพในการ “สื่อสารด้วยอารมณ์” ซึ่งแตกต่างจากการรายงานข้อมูลในเชิงข่าวหรือตัวบททางกฎหมาย งานศิลป์เช่น ศิลปะจัดวางที่ใช้สิ่งของของผู้เสียชีวิต ละครที่แสดงเหตุการณ์จริงโดยผู้รอดชีวิต หรืออนุสรณ์สถานที่เปิดให้ผู้คนเขียนข้อความถึงผู้สูญเสียชีวิต เป็นการเปิดช่องทางใหม่ให้สาธารณชนเข้าถึงและเข้าใจความทุกข์ยากของผู้อื่นผ่านประสบการณ์ทางร่างกายและอารมณ์ (Rothberg, 2009) ศิลปะจึงทำหน้าที่ทั้งบันทึกประวัติศาสตร์จากล่างขึ้นบน (History from below) และเป็นกลไกสร้างสาธารณะใหม่ (Counter-publics) ที่ทำหน้าที่ต่อต้านวาทกรรมหลัก (Dominant discourse) โดยเฉพาะในสังคมที่มีความพยายามลบเลือนหรือบิดเบือนอดีต ศิลปะสามารถทำหน้าที่เป็น “ความทรงจำเชิงวิพากษ์” (Critical memory) ที่ท้าทายสิ่งที่รัฐอยากให้ประชาชนจำหรือหลงลืม

สรุปบทบาทของศิลปะในฐานะตัวกลางของความทรงจำและความยุติธรรมทางสังคมมิใช่เพียงการเก็บรักษาประวัติศาสตร์ หากแต่เป็นการเปิดพื้นที่ใหม่ของการรับรู้ การยอมรับ และการเยียวยาในระดับโครงสร้าง ซึ่งเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤตอย่างยั่งยืน

3.4 ศิลปะในฐานะการเมือง: การท้าทายอำนาจและการสร้างพื้นที่ใหม่

ในบริบทหลังวิกฤตที่โครงสร้างอำนาจเดิมถูกตั้งคำถาม หรืออยู่ระหว่างการสถาปนาใหม่ บทบาทของศิลปะมิได้จำกัดอยู่กับการเยียวยาหรือฟื้นความทรงจำเท่านั้น หากยังสามารถเป็นกลไกของการเคลื่อนไหวทางการเมือง (Political agency) ที่มีศักยภาพในการท้าทายอำนาจ นิยามทางสังคม และรูปแบบของการควบคุมความจริงโดยกลุ่มที่มีอำนาจ

แนวคิดของฌาคส์ ร็องซีแยร์ (Jacques Rancière ,2004) เสนอว่าศิลปะมีบทบาททางการเมืองในฐานะที่มัน “ทำให้รู้สึกได้” (Distribution of the sensible) หรือการกำหนดว่าอะไรสามารถปรากฏในพื้นที่สาธารณะอะไรถูกมองว่าเป็นเสียงที่มีค่า และอะไรที่ควรถูกมองไม่เห็น ศิลปะในลักษณะนี้จึงมีศักยภาพในการ “รบกวนระเบียบการรับรู้” และเสนอความเป็นไปได้ใหม่ในระดับของการรับรู้ (Perception) และจินตนาการทางการเมือง ศิลปะการเมือง (Political art) จึงปรากฏในรูปแบบต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นภาพวาดที่เกิดจากการขีดเขียนไปบนผนัง (Graffiti) ภาพวาดฝาผนัง การแสดงละครแนวเสียดสี ไปจนถึงศิลปะจัดวางและการแสดงสดที่ตั้งใจแทรกแซงพื้นที่สาธารณะ ผลงานเหล่านี้มักตั้งคำถามต่อการกดทับ ความไม่ยุติธรรม หรือความรุนแรงเชิงโครงสร้างที่เกิดขึ้นก่อนระหว่าง หรือหลังวิกฤต ตัวอย่างเช่นในอียิปต์หลังการปฏิวัติปี 2011 ภาพกราฟฟิตีของกลุ่มศิลปินบนกำแพงใจกลางกรุงไคโรมิได้เป็นเพียงการแสดงความอาลัยต่อผู้เสียชีวิตในการประท้วง แต่ยังเป็นการตั้งคำถามต่อการนิยาม “วีรบุรุษ” และ “ศัตรูของรัฐ” โดยรัฐ (Elshahed, 2015)

ในประเทศไทย ผลงานของศิลปินร่วมสมัยหลายคน เช่น ศิลปะการแสดง (Performance art) ที่สะท้อนถึงการสูญเสียจากความรุนแรงทางการเมือง หรือศิลปะจัดวางที่จำลองพื้นที่สอบสวนของรัฐ ล้วนแสดงออกถึงพลังของศิลปะในการเปิดพื้นที่ใหม่ที่ไม่อยู่ภายใต้ระเบียบวาทกรรมทางการเมืองของรัฐ และสามารถตั้งคำถามต่อสิ่งที่ถูกปิดกั้นหรือแบนผ่านรูปแบบอื่น (Thongchai, 2012) นอกจากนี้ ศิลปะในฐานะการเมืองยังสามารถสร้าง “พื้นที่สาธารณะจากล่างขึ้นบน” (Bottom-up public spaces) ที่เอื้อต่อการรวมตัวของกลุ่มที่หลากหลาย เช่น พื้นที่แสดงศิลปะชั่วคราวในพื้นที่ร้าง การใช้ตลาดนัดหรือลานชุมชนเป็นพื้นที่จัดกิจกรรมศิลป์ ซึ่งไม่เพียงท้าทายอำนาจเชิงสถาบันเท่านั้น แต่ยังเป็นการยืนยันสิทธิในการมีเสียงของพลเมืองกลุ่มชายขอบ (Fraser, 1992) ศิลปะประเภทนี้ไม่ได้แยกขาดจากการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่แทรกซึมอยู่ในทุกมิติของการต่อสู้ ไม่ว่าจะเป็นการจัดระเบียบใหม่ของพื้นที่ การเปลี่ยนความหมายของสัญลักษณ์ หรือการเปิดโอกาสให้ผู้คนที่เคยไร้เสียงได้ “มีตัวตน” ในพื้นที่ทางการเมือง ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดคือ การใช้แฟลชม็อบเชิงศิลปะ การรณรงค์ผ่านสื่อกราฟิก หรือการเคลื่อนไหวออนไลน์ที่เชื่อมโยงศิลปะเข้ากับสื่อดิจิทัล

บทบาทของศิลปะในฐานะการเมืองอยู่ที่ความสามารถในการรื้อสร้าง “จินตนาการเชิงสังคม” (Social imaginary) ใหม่ เปิดพื้นที่แห่งการตั้งคำถาม และยืนยันถึงสิทธิของการปรากฏตัวในสังคมที่อาจเคยปิดกั้นเสียงของผู้คน ศิลปะจึงมิใช่เพียงเครื่องมือของการบำบัด แต่เป็นพลังที่มีศักยภาพในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของการรับรู้และความสัมพันธ์ทางอำนาจในสังคมหลังวิกฤต บทบาทของศิลปะระดับที่สำคัญที่สุดคือระดับความทรงจำร่วม เนื่องจากความทรงจำร่วมเป็นแกนกลางที่เชื่อมโยงระหว่างประสบการณ์ของปัจเจกและชุมชน ซึ่งศิลปะมีบทบาทในการสร้างพื้นที่ให้ผู้คนได้ถ่ายทอด อธิบาย และตีความอดีตร่วมกัน กระบวนการนี้ไม่เพียงแต่ช่วยเยียวยาบาดแผลทางประวัติศาสตร์ แต่ยังเป็นการฟื้นฟูอัตลักษณ์ร่วมของกลุ่มคนที่อาจเคยถูกกดทับหรือถูกทำให้เงียบเสียง ความทรงจำร่วมที่ได้รับการถ่ายทอดผ่านศิลปะจึงกลายเป็นฐานที่หล่อหลอมพลังทางสังคมและการเมือง ทำให้ชุมชน

สามารถลุกขึ้นมาเรียกร้องความยุติธรรม หรือสร้างความเข้าใจใหม่ต่อประวัติศาสตร์และอัตลักษณ์ของตนเองอย่างมีพลังและศักดิ์ศรี

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

จากการวิเคราะห์ที่ได้เสนอมาข้างต้นจะเห็นได้ว่าศิลปะมิได้เป็นเพียงกิจกรรมเชิงสุนทรียะหรือความงามเท่านั้น หากแต่มีบทบาทหลากหลายและลึกซึ้งในกระบวนการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤต ไม่ว่าจะเป็นระดับปัจเจก ชุมชน หรือโครงสร้างทางสังคมโดยรวม ศิลปะสามารถทำหน้าที่เป็นสื่อกลางในการเยียวยาบาดแผลทางจิตใจ เป็นกลไกในการสร้างอัตลักษณ์ใหม่ เปิดพื้นที่ให้กับเสียงที่ถูกกดทับ และรื้อฟื้นความทรงจำร่วมที่ถูกกลืนหรือถูกทำให้ลืม ในระดับปัจเจก ศิลปะช่วยให้ผู้ประสบภัยหรือผู้ได้รับผลกระทบสามารถสำรวจความรู้สึกของตนเอง แปรรูปความเจ็บปวด และเริ่มต้นกระบวนการเยียวยาและฟื้นฟูความรู้สึกมีคุณค่าในตนเองใหม่อีกครั้ง ขณะที่ในระดับชุมชน ศิลปะมีบทบาทในการสร้างพื้นที่ปลอดภัย สร้างความร่วมมือ และเสริมสร้างทุนทางสังคมผ่านกิจกรรมที่เน้นการมีส่วนร่วม โดยไม่จำเป็นต้องอาศัยทักษะเชิงช่างศิลป์ หากแต่ให้คุณค่ากับกระบวนการแลกเปลี่ยนและการเรียนรู้ร่วมกัน

ในมิติของความทรงจำและความยุติธรรมทางสังคม ศิลปะสามารถทำหน้าที่เป็นทั้งเครื่องมือในการบันทึกเรื่องราวของผู้ถูกกดขี่ และกลไกของการยอมรับความหลากหลายของความจริง เปิดโอกาสให้สังคมได้ฟังเสียงของผู้รอดชีวิตจากวิกฤตในแบบที่ไม่มีการกลั่นกรองโดยกลไกของรัฐหรืออำนาจส่วนกลาง ขณะที่ในระดับของการเคลื่อนไหวทางการเมือง ศิลปะสามารถตั้งคำถาม ท้าทาย และเปิดพื้นที่ให้จินตนาการทางการเมืองที่แตกต่างเกิดขึ้นได้ในสังคม

ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย คือรัฐและองค์กรที่ทำงานด้านการฟื้นฟูสังคมควรให้ความสำคัญกับบทบาทของศิลปะในฐานะกลไกของการฟื้นฟูที่ควบคู่กับการฟื้นฟูทางกายภาพ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในพื้นที่ที่มีความเปราะบางทางสังคมหรือการเมือง รัฐควรสนับสนุนการจัดตั้งโครงการศิลปะที่เน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน เปิดพื้นที่ให้ศิลปินทำงานร่วมกับกลุ่มชายขอบ และส่งเสริมการเรียนรู้ด้านศิลปะในฐานะเครื่องมือของการแสดงออกและการฟื้นฟูทางวัฒนธรรม

ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยในอนาคต คือควรมีการศึกษาระณีศึกษาการใช้ศิลปะในการฟื้นฟูสังคมหลังวิกฤตในบริบทเฉพาะของแต่ละประเทศหรือภูมิภาค เพื่อเปรียบเทียบความแตกต่างของกลไกทางวัฒนธรรม ความหมายทางสังคมของศิลปะ และรูปแบบของการตอบสนองต่อวิกฤตที่หลากหลาย การวิจัยลักษณะนี้จะช่วยเสริมสร้างองค์ความรู้ด้านสังคมศาสตร์ศิลปะที่เข้าใจความเชื่อมโยงระหว่างความเจ็บปวด อำนาจ และความหวังอย่างรอบด้านมากยิ่งขึ้น

เอกสารอ้างอิง

- Anderson, B. (1983). *Imagined communities: Reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.
- Assmann, A. (2011). *Cultural memory and Western civilization: Functions, media, archives*. Cambridge University Press.
- Boal, A. (1979). *Theatre of the oppressed*. Pluto Press.
- Bourdieu, P. (1984). *Distinction: A social critique of the judgement of taste* (R. Nice, Trans.). Harvard University Press.
- Bourdieu, P. (1993). *The field of cultural production: Essays on art and literature*. Columbia University Press.
- Brady, M. (2016). Art after disaster: Community engagement and resilience building through cultural initiatives in the Philippines. *International Journal of Cultural Studies*, 19(6), 631–647.
- Bishop, C. (2012). *Artificial hells: Participatory art and the politics of spectatorship*. Verso Books.
- Elshahed, M. (2015). Cairo's walls of freedom: Street art of the Egyptian revolution. In B. Tohme (Ed.), *The Time is Out of Joint* (pp. 120–135). Sharjah Art Foundation.
- Fraser, N. (1990). Rethinking the public sphere: A contribution to the critique of actually existing democracy. *Social Text*, (25/26), 56–80.
- Fraser, N. (1992). *Justice interruptus: Critical reflections on the "postsocialist" condition*. Routledge.
- Goldbard, A. (2006). *New creative community: The art of cultural development*. New Village Press.
- Gomez-Barris, M. (2015). *The memory of silence: Art and human rights in post-dictatorship Argentina*. University of Texas Press.
- Habermas, J. (1984). *The theory of communicative action: Vol. 1. Reason and the rationalization of society* (T. McCarthy, Trans.). Beacon Press.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Ed. & Trans.). University of Chicago Press.
- Kapitan, L. (2010). *Introduction to art therapy research*. Routledge.
- Malchiodi, C. A. (2003). *Handbook of art therapy*. Guilford Press.

- Nora, P. (1989). Between memory and history: Les lieux de mémoire. *Representations*, (26), 7–24.
- Putnam, R. D. (2000). *Bowling alone: The collapse and revival of American community*. Simon & Schuster.
- Rancière, J. (2004). *The politics of aesthetics* (G. Rockhill, Trans.). Continuum.
- Ricoeur, P. (2004). *Memory, history, forgetting* (K. Blamey & D. Pellauer, Trans.). University of Chicago Press.
- Rothberg, M. (2009). *Multidirectional memory: Remembering the Holocaust in the age of decolonization*. Stanford University Press.
- Skaar, E. (2011). Truth commissions, trials – or nothing? Policy options in democratic transitions. *Third World Quarterly*, 20(6), 1109–1128.
- Stern, M. J., & Donlon, K. (2020). Art in the time of corona: A global perspective. *Cultural Trends*, 29(5), 409–424.
- Thongchai, W. (2012). Silencing the past: Memory, history and the politics of disappearance in Thailand. *Inter-Asia Cultural Studies*, 13(4), 528–542.
- Worley, M. (2005). Art, community and culture: Community arts and the politics of inclusion. *Journal of Arts and Communities*, 1(1), 5–25.
- Young, I. M. (2000). *Inclusion and democracy*. Oxford University Press.

Interdisciplinary Journal of Humanities Studies

Original Article

Received: 16 July 2025

Revised: 29 July 2025

Accepted: 26 August 2025

จิตวิทยาและประวัติศาสตร์ของความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน

Psychology and the History of Justice and Human Rights

น.ส.พชรวรรณ เนียมทอง¹

Miss. Patcharawan niamthong

บทคัดย่อ

บทความวิชาการนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อวิเคราะห์และอธิบายแนวคิดที่ว่าด้วยความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน ผ่านมุมมองแบบสหวิทยาการ โดยเน้นการบูรณาการองค์ความรู้จากจิตวิทยาสังคม จิตวิทยาการเมือง และประวัติศาสตร์ความคิดทางสังคม จุดเน้นสำคัญของบทความคือต้องการแสดงให้เห็นว่า ความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนไม่ใช่แนวคิดที่ดำรงอยู่ลอยตัวในเชิงนามธรรม หากแต่เชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตของมนุษย์ ผ่านกระบวนการเรียนรู้ อารมณ์ ความจำ และความสัมพันธ์ทางสังคมในแต่ละบริบททางประวัติศาสตร์ การสำรวจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดความยุติธรรม ตั้งแต่ยุคกรีกโบราณและกฎหมายเมโสโปเตเมีย สู่ยุคการตื่นรู้ที่ก่อให้เกิดสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ และนำไปสู่การสถาปนาข้อตกลงระหว่างประเทศในศตวรรษที่ 20 ซึ่งเห็นว่าจิตวิทยาของความยุติธรรมในแง่ของความไวต่อความยุติธรรม การพัฒนาเหตุผลทางศีลธรรม และบทบาทของอารมณ์ความโกรธหรือความเห็นอกเห็นใจล้วนมีผลต่อพฤติกรรมของมนุษย์ในการเผชิญกับสถานการณ์ไม่เป็นธรรม นอกจากนี้การสำรวจกลไกทางจิตของผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ และผู้เพิกเฉยในบริบทของการละเมิดสิทธิมนุษยชน พร้อมทั้งวิเคราะห์บทบาทของ “ความทรงจำร่วม” ในการเยียวยาสังคมหลังวิกฤต โดยเฉพาะผ่านกระบวนการยอมรับอดีตและการแสดงออกเชิงวัฒนธรรม เช่น อนุสรณ์ งานศิลปะ หรือคณะกรรมการความจริงและปรองดอง ในแนวทางจิตวิทยาเชิงโครงสร้างชี้ให้เห็นว่า การดำรงสถานะเดิมของระบบอำนาจและอุดมการณ์สามารถจำกัดหรือส่งเสริมจิตสำนึกต่อสิทธิและความเป็นธรรมได้ ความเข้าใจต่อสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมในยุคปัจจุบันจำเป็นต้องอาศัยการมองผ่านปริซึมของมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์เชิงจิตวิทยา ซึ่งสามารถนำไปสู่การออกแบบสถาบัน กระบวนการเรียนรู้ และนโยบายสาธารณะที่ตอบสนองต่อธรรมชาติของมนุษย์อย่างแท้จริง

คำสำคัญ: จิตวิทยา, ประวัติศาสตร์, ความยุติธรรม, สิทธิมนุษยชน

¹ นักวิชาการอิสระ ; independent Scholar, Thailand

Abstract

This interdisciplinary academic article aims to analyze and explicate the concepts of justice and human rights through an integration of knowledge from social psychology, political psychology, and the intellectual history of social thought. It emphasizes that justice and human rights are not merely abstract or legal ideals, but are deeply intertwined with human experiences—shaped by learning, emotions, memory, and socio-cultural contexts across different historical periods. The article begins with a historical overview of the idea of justice, from its early appearances in Mesopotamian law and Greek philosophy to the Enlightenment, which gave rise to the modern conception of human rights. It then explores the development of international human rights regimes in the 20th century. Subsequently, it discusses psychological dimensions of justice, including justice sensitivity, moral reasoning, and the emotional drivers—such as anger, empathy, and guilt—that shape human responses to injustice. Furthermore, the article investigates the psychological mechanisms of perpetrators, victims, and bystanders within contexts of human rights violations. It analyzes the role of collective memory in post-crisis social healing, highlighting the significance of public truth-telling, symbolic expressions through art and memorials, and institutional mechanisms such as truth and reconciliation commissions. In addition, the article introduces a structural psychological perspective, drawing on theories such as system justification and ideological cognition, to show how power relations and institutional design can reinforce or challenge social norms surrounding justice and rights. It contends that true justice is not achievable through legal frameworks alone, but must be supported by culturally sensitive institutions and educational processes that foster moral awareness and inclusive participation. The article concludes by proposing that a deeper understanding of justice and human rights requires a psychological lens—one that acknowledges the emotional, cognitive, and social processes involved in their construction. Such an approach holds potential for informing more human-centered policies, education, and reconciliation strategies in diverse socio-political settings.

Keywords: Psychology, History, Justice, Human Rights

1. บทนำ

แนวคิดเรื่อง “ความยุติธรรม” และ “สิทธิมนุษยชน” เป็นรากฐานสำคัญของสังคมสมัยใหม่ ซึ่งถูกหยิบยกขึ้นมาเป็นเป้าหมายของการพัฒนา การจัดการความขัดแย้ง และการสร้างความเป็นธรรมในระดับปัจเจกและโครงสร้าง อย่างไรก็ตาม แม้จะมีการพัฒนาเครื่องมือทางกฎหมายและนโยบายมากมายเพื่อประกันสิทธิเหล่านี้ การละเมิดสิทธิมนุษยชนและความไม่เป็นธรรมยังคงเกิดขึ้นอย่างแพร่หลาย ทั้งในระดับระหว่างประเทศและในชีวิตประจำวันของผู้คน สิ่งนี้ชี้ให้เห็นว่าการทำความเข้าใจ “ความยุติธรรม” และ “สิทธิมนุษยชน” ต้องไม่จำกัดอยู่เพียงในกรอบของกฎหมายหรือทฤษฎีทางปรัชญาเท่านั้น หากแต่จำเป็นต้องพิจารณาจากมิติทางจิตวิทยาและประวัติศาสตร์ควบคู่กันไป (Staub, 1989; Skaar, 2011)

ในทางจิตวิทยาความรู้สึกเกี่ยวกับความยุติธรรมของมนุษย์สัมพันธ์กับการรับรู้ การเรียนรู้ และประสบการณ์ส่วนตัว เช่น การศึกษาของเลอร์เนอร์ (Lerner, 1980) ที่เสนอแนวคิดเชื่อในโลกที่ยุติธรรม (belief in a just world) ซึ่งผู้คนมีแนวโน้มจะเชื่อว่าโลกควรดำเนินไปอย่างเป็นธรรม ซึ่งความเชื่อเช่นนี้ส่งผลต่อการตีความเหตุการณ์ทางสังคมอย่างลึกซึ้ง ในขณะที่เดียวกันโคลเบิร์ก (Kohlberg, 1984) เสนอว่า “การให้เหตุผลเชิงศีลธรรม” (Moral reasoning) ของบุคคลมีพัฒนาการเป็นลำดับขั้น และส่งผลต่อการตัดสินใจว่าการกระทำใดควรถือว่าเป็นธรรมหรือไม่

ด้านประวัติศาสตร์แนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนไม่ได้เกิดขึ้นโดยธรรมชาติ หากเป็นผลจากการต่อสู้ทางการเมือง ความเปลี่ยนแปลงของอำนาจ และวิวัฒนาการของวาทกรรมเกี่ยวกับมนุษย์ในแต่ละยุคสมัย ตั้งแต่กฎหมายโรมัน แนวคิดธรรมชาติของสิทธิมนุษยชนในยุคการตื่นรู้ไปจนถึงการสถาปนาสิทธิมนุษยชนแบบสากลหลังสงครามโลกครั้งที่สอง (Hunt, 2007; Ishay, 2008)

บทความนี้มีเป้าหมายเพื่ออธิบายและวิเคราะห์พลวัตระหว่างจิตวิทยากับประวัติศาสตร์ในพัฒนาการของแนวคิดความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน โดยตั้งคำถามว่า: มนุษย์รับรู้และตีความความยุติธรรมอย่างไร เหตุใดการละเมิดสิทธิมนุษยชนจึงยังเกิดขึ้นภายใต้โครงสร้างที่เรียกร้องความเป็นธรรม? และความทรงจำร่วมในระดับประวัติศาสตร์มีบทบาทอย่างไรต่อการสร้างจิตสำนึกเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในยุคปัจจุบัน? บทความจะเริ่มต้นด้วยการสำรวจพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ของแนวคิดทั้งสอง ก่อนจะเชื่อมโยงเข้าสู่ประเด็นเชิงจิตวิทยาที่เกี่ยวข้องกับการรับรู้ การกระทำ และการแสดงออกเกี่ยวกับความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนในระดับบุคคลและสังคม

2. ประวัติศาสตร์ของแนวคิดเรื่องความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน

แนวคิดเรื่อง “ความยุติธรรม” และ “สิทธิมนุษยชน” มีได้ถือกำเนิดขึ้นอย่างฉับพลัน หากแต่เป็นผลผลิตจากพัฒนาการทางความคิดและการต่อสู้ของมนุษยชาติผ่านกาลเวลา ตั้งแต่ปรัชญากรีกโบราณ ความเชื่อทางศาสนา ไปจนถึงยุคแห่งเหตุผลและการปฏิวัติในโลกตะวันตก แนวคิดเหล่านี้ได้วิวัฒนาการอย่างต่อเนื่องตามโครงสร้างทางสังคม เศรษฐกิจ และการเมืองของแต่ละยุคสมัย คำโปรยนี้นำเสนอภาพรวมของการเดินทางทางประวัติศาสตร์

ของแนวคิดทั้งสอง ตั้งแต่ความยุติธรรมแบบอภิปรัชญาของเพลโต แนวคิดสัญญาประชาคมของล๊อค ไปจนถึง ปฏิกิริยาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนในศตวรรษที่ 20 เพื่อให้เห็นถึงรากฐาน ความเปลี่ยนแปลง และความท้าทาย ของแนวคิดเหล่านี้ในโลกปัจจุบัน

2.1 แนวคิดความยุติธรรมในโลกโบราณและยุคคลาสสิก

แนวคิดเรื่องความยุติธรรมเป็นหนึ่งในประเด็นพื้นฐานของมนุษยชาติ ซึ่งปรากฏในหลักศีลธรรม กฎหมาย และความเชื่อทางศาสนาตั้งแต่ยุคโบราณ ในสังคมเมโสโปเตเมีย กฎหมายของฮัมมูราบี (Hammurabi Code) เป็นตัวอย่างแรก ๆ ที่มนุษย์พยายามนิยามความยุติธรรมในรูปแบบที่เป็นระบบและบังคับใช้ได้ โดยตั้งอยู่บนหลัก “ตา ต่ตา ฟันต่อฟัน” (lex talionis) ซึ่งมุ่งหมายให้เกิดความสมดุลในการตอบโต้ความผิด แม้จะยังไม่เท่าเทียมในเชิง ชนชั้น แต่ก็สะท้อนความพยายามของรัฐในการจัดการความขัดแย้งผ่านระบบกฎหมาย (Driver & Miles, 1952) ในโลกกรีกโบราณ นักปรัชญาอย่างเพลโตและอริสโตเติลได้ยกระดับแนวคิดความยุติธรรมจากระดับปฏิบัติการสู่ การไต่ตรองเชิงปรัชญา เพลโตในสาธารณรัฐ (The Republic) เสนอว่าความยุติธรรมคือการที่แต่ละคนทำหน้าที่ ของตนอย่างเหมาะสมในโครงสร้างสังคม โดยมีได้ล้าเส้นหน้าที่ของผู้อื่น (Plato, trans. 1997) ขณะที่อริสโตเติล พัฒนาแนวคิดนี้ต่อ โดยแบ่งความยุติธรรมออกเป็นสองประเภทหลัก ได้แก่ “ความยุติธรรมแบบแจกจ่าย” (Distributive justice) และ “ความยุติธรรมแบบแก้ไข” (Corrective justice) ซึ่งกลายเป็นกรอบคิดพื้นฐานของ ทฤษฎีความยุติธรรมในยุคต่อมา (Aristotle, trans. 2000)

แม้แนวคิดของนักปรัชญากรีกจะมีอิทธิพลอย่างสูงในประวัติศาสตร์ความคิดตะวันตก แต่ในเวลาเดียวกัน แนวคิดเรื่องความยุติธรรมก็ปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมอื่น ๆ เช่น แนวคิดธรรมะ (Dharma) ในอินเดียโบราณ หรือ แนวคิดและเทพีแห่งอียิปต์โบราณที่เป็นตัวแทนของความจริง ความยุติธรรม (Ma'at) ในอียิปต์ ซึ่งเน้นความสมดุล ระหว่างธรรมชาติ สังคม และจักรวาล แนวคิดเหล่านี้แสดงให้เห็นว่า แม้จะมีความแตกต่างทางเชิงรูปแบบ แต่ความ พยายามในการนิยาม “สิ่งที่เป็นธรรม” นั้นมีอยู่ในทุกวัฒนธรรม

2.2 ความยุติธรรมในยุคการตื่นรู้และการถือกำเนิดของสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่

ในช่วงศตวรรษที่ 17-18 แนวคิดเรื่องความยุติธรรมได้เปลี่ยนแปลงอย่างมีนัยสำคัญภายใต้อิทธิพลของยุค การตื่นรู้ซึ่งเน้นเหตุผล เสรีภาพ และศักดิ์ศรีของมนุษย์เป็นหลัก นักคิดในยุคนี้เริ่มตั้งคำถามกับแนวคิดความ ยุติธรรมที่ผูกติดอยู่กับโครงสร้างศักดินา ศาสนา หรืออำนาจของรัฐ และหันมาเสนอว่ามนุษย์ทุกคนมี “สิทธิตาม ธรรมชาติ” (Natural rights) ซึ่งเป็นสิ่งที่ติดตัวมาโดยกำเนิด ไม่สามารถถูกพรากไปได้ไม่ว่าด้วยเหตุผลใด (Tuck, 1979)

จอห์น ล็อกเป็นหนึ่งในผู้วางรากฐานสำคัญของแนวคิดนี้ โดยเสนอว่า มนุษย์ในภาวะธรรมชาติมีสิทธิใน ชีวิต เสรีภาพ และทรัพย์สิน และรัฐมีหน้าที่รักษาสหิเหล่านี้ หากรัฐละเมิดสิทธิ ประชาชนมีสิทธิในการต่อต้าน (Locke, 1689/1980) แนวคิดของล๊อคนี้ไม่เพียงมีอิทธิพลต่อการปฏิวัติอังกฤษ หากยังส่งผลต่อการปฏิวัติอเมริกา

และฝรั่งเศส ซึ่งต่างประกาศให้ “สิทธิมนุษยชน” เป็นหลักการพื้นฐานของรัฐสมัยใหม่ เช่น คำประกาศสิทธิของมนุษยและพลเมืองแห่งฝรั่งเศส (1789)

ในเชิงจิตวิญญาณ แนวคิดความยุติธรรมในยุคนี้ได้ย้ายจาก “ระเบียบธรรมชาติ” ไปสู่ “เหตุผลมนุษย์” โดยมนุษย์ในฐานะปัจเจกมีศักยภาพในการเข้าใจสิ่งที่เป็ธรรมผ่านการไตร่ตรองเชิงเหตุผล ไม่ใช่จากการสั่งการของศาสนาเพียงอย่างเดียว แนวโน้มนี้นำไปสู่การออกแบบระบบกฎหมายที่เน้นสิทธิ เสรีภาพ และความเสมอภาคในฐานะหลักการสากล (Hunt, 2007)

นักประวัติศาสตร์สิทธิมนุษยชนได้ชี้ว่า การถือกำเนิดของแนวคิดสิทธิในยุคนี้มีข้อจำกัดไม่น้อย กล่าวคือ แม้จะมีการประกาศ “สิทธิมนุษย” แต่ก็ยังจำกัดอยู่ในกลุ่มชายชั้นกลางเชื้อสายยุโรป ไม่ครอบคลุมผู้หญิง ทาส หรือกลุ่มอาณานิคม (Ishay, 2008) ดังนั้น แม้แนวคิดสิทธิมนุษยชนจะมีต้นกำเนิดจากแนวทางสากล แต่ก็ต้องอาศัยกระบวนการวิพากษ์และขยายความหมายให้ครอบคลุมในเวลาต่อมา

2.3 สิทธิมนุษยชนในศตวรรษที่ 20: จากสงครามสู่ข้อตกลงสากล

ศตวรรษที่ 20 คือช่วงเวลาแนวคิดเรื่องสิทธิมนุษยชนได้รับการสถาปนาในระดับสากลอย่างเป็นทางการ โดยเฉพาะหลังเหตุการณ์สงครามโลกครั้งที่สอง ซึ่งเปิดเผยถึงความโหดร้ายที่เกิดจากการละเมิดสิทธิขั้นพื้นฐานของมนุษย์อย่างเป็นระบบ ทั้งในรูปแบบของการฆ่าล้างเผ่าพันธุ์ การทรมาน การกักขัง และการกดขี่ทางการเมือง โดยเฉพาะอย่างยิ่งกรณีการข่มเหงและสังหารชาวยิวจำนวน 6 ล้านคนโดยระบอบนาซีอย่างเป็นทางการได้รับการสนับสนุนจากรัฐ (Holocaust) ซึ่งเป็นจุดเปลี่ยนสำคัญที่ทำให้ประชาคมโลกตระหนักว่า สิทธิมนุษยชนต้องได้รับการรับรองอย่างเป็นทางการ เพื่อป้องกันไม่ให้ประวัติศาสตร์ซ้ำรอย (Moyn, 2010)

ภายใต้บริบทนี้สหประชาชาติได้จัดตั้งคณะกรรมการว่าด้วยสิทธิมนุษยชน และในปี ค.ศ. 1948 ได้รับรองปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชน (Universal Declaration of Human Rights: UDHR) ซึ่งถือเป็นเอกสารแม่บทที่วางหลักการพื้นฐานเกี่ยวกับสิทธิและเสรีภาพของมนุษย์ในระดับสากล ประกอบด้วยสิทธิในการมีชีวิต เสรีภาพจากการทรมาน สิทธิในการศึกษา การเคลื่อนไหว และเสรีภาพทางความคิดเห็น โดยเน้นว่ามนุษย์ทุกคนมีศักดิ์ศรีเท่าเทียมกัน (United Nations, 1948)

แม้ปฏิญญาสากลว่าด้วยสิทธิมนุษยชนจะไม่มีผลบังคับใช้ทางกฎหมายโดยตรง แต่ก็กลายเป็นฐานทางจริยธรรมที่นำไปสู่การจัดทำอนุสัญญาสิทธิมนุษยชนในระดับระหว่างประเทศในเวลาต่อมา เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิพลเมืองและสิทธิทางการเมือง (ICCPR) และ อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม (ICESCR) รวมถึงอนุสัญญาเฉพาะกลุ่ม เช่น อนุสัญญาว่าด้วยสิทธิเด็ก หรือการจัดการเลือกปฏิบัติต่อผู้หญิง

ในเชิงจิตวิทยาการเปลี่ยนแปลงนี้แสดงให้เห็นถึงพลวัตทางอารมณ์และความทรงจำร่วมในระดับโลก กล่าวคือ ประสบการณ์ร่วมของความทุกข์จากสงครามได้กลายเป็นเงื่อนไขของ “จิตสำนึกร่วม” (Collective moral awakening) ที่ผลักดันให้มนุษย์ในหลากหลายวัฒนธรรมยอมรับหลักการสิทธิมนุษยชนเป็นข้อตกลงพื้นฐาน แม้จะมีความแตกต่างทางศาสนา การเมือง และเศรษฐกิจ (Ignatieff, 2001)

นักวิจารณ์บางรายชี้ว่า การสถาปนาสิทธิมนุษยชนในยุคนี้ยังมีลักษณะ “ยูโรเซนตริก” (Eurocentric) และไม่ได้ให้พื้นที่เพียงพอแก่รูปแบบสิทธิมนุษยชนตามบริบทวัฒนธรรมที่แตกต่าง เช่น สิทธิเชิงชุมชนของกลุ่มชนพื้นเมือง หรือสิทธิทางศาสนาในโลกมุสลิม (Mutua, 2002) ข้อถกเถียงเหล่านี้เปิดประเด็นสำคัญเกี่ยวกับความจำเป็นในการสร้างแนวคิดสิทธิมนุษยชนที่ “หลายศูนย์” และไวต่อความหลากหลายทางจิตวิทยาและวัฒนธรรม

3. จิตวิทยาของความยุติธรรม: การรับรู้ ความรู้สึก และพฤติกรรม

แม้แนวคิดเรื่องความยุติธรรมจะถูกพัฒนาขึ้นในเชิงปรัชญาและกฎหมาย แต่งานจิตวิทยาสังคมและจิตวิทยาพัฒนาการได้แสดงให้เห็นว่า ความรู้สึกต่อความยุติธรรมมิได้เกิดขึ้นในระดับนามธรรมเท่านั้น หากยังฝังรากอยู่ในประสบการณ์ชีวิตของบุคคล ตั้งแต่วัยเด็กผ่านการเรียนรู้ การเลียนแบบ การรับรู้ถึงความไม่เป็นธรรม และการเข้าสังคมในบริบทวัฒนธรรมที่ต่างกัน การเข้าใจพลวัตของความยุติธรรมในระดับจิตวิทยาจึงมีความสำคัญอย่างยิ่งในการอธิบายพฤติกรรมของมนุษย์ทั้งในฐานะผู้กระทำ ผู้ทบทวน และผู้มีส่วนร่วมในระบบสังคม

3.1 ความรู้สึกต่อความยุติธรรม (Justice Sensitivity)

แนวคิดเรื่อง “ความไวต่อความยุติธรรม” คือความสามารถของบุคคลในการรับรู้และตอบสนองต่อสถานการณ์ที่ถูกมองว่าไม่เป็นธรรม ตามการศึกษาของชมิตต์ และคณะ (Schmitt et al., 2010) ความไวนี้สามารถจำแนกออกเป็น 3 มิติ ได้แก่ ความไวในฐานะเหยื่อ (Victim sensitivity) ผู้สังเกตการณ์ (Observer sensitivity) และผู้กระทำ (Perpetrator sensitivity) ซึ่งแต่ละมิติสะท้อนถึงการประมวลผลข้อมูลทางสังคมที่ต่างกัน และส่งผลต่อพฤติกรรม เช่น ความโกรธ ความรู้สึกผิด หรือความพยายามในการแก้ไขสถานการณ์ ผู้ที่มีระดับความไวสูงในมิติใดมิติหนึ่งอาจมีแนวโน้มแสดงพฤติกรรมที่สนับสนุนหรือคัดค้านความไม่เป็นธรรมในแบบต่าง ๆ ตัวอย่างเช่น ผู้ที่มีความไวในฐานะเหยื่อสูงอาจรู้สึกเคืองง่ายเมื่อรู้สึกว่าได้ไม่ได้รับการปฏิบัติอย่างเป็นธรรม ขณะที่ผู้มีความไวสังเกตการณ์สูงมีแนวโน้มจะเข้าข้างผู้ที่ถูกละเมิดหรือถูกเอาเปรียบ แม้ไม่ได้รับผลกระทบโดยตรง (Gollwitzer et al., 2005)

3.2 การพัฒนาการให้เหตุผลเชิงศีลธรรม

ลอว์เรนซ์ คอลเบิร์ก (Kohlberg, 1984) เสนอว่า การตัดสินใจเกี่ยวกับความยุติธรรมมีพัฒนาการเป็นลำดับขั้น โดยเริ่มจากระดับการเชื่อฟังเพื่อหลีกเลี่ยงการลงโทษ (Pre-conventional), สู่ระดับที่ต้องการรักษา กฎเกณฑ์และความเป็นระเบียบของสังคม (Conventional), ไปจนถึงระดับที่ใช้หลักศีลธรรมสากลในการประเมินความถูกต้องของการกระทำ (Post-conventional) ทฤษฎีนี้ช่วยอธิบายว่าทำไมบุคคลในสังคมเดียวกันอาจมีมุมมองเรื่อง “ความถูกต้อง” ที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง

แม้ทฤษฎีของ คอลเบิร์ก ถูกวิพากษ์ในภายหลังว่ามีลักษณะเน้นเพศชายและมองข้ามมิติทางอารมณ์ แคโรล กิลลิแกน (Gilligan, 1982) จึงเสนอแนวคิดเรื่อง “จริยธรรมแห่งการดูแล” (Ethics of care) ซึ่งเน้นความสัมพันธ์ ความเห็นอกเห็นใจ และบริบททางสังคมของการตัดสินใจทางศีลธรรม โดยชี้ว่าการให้เหตุผลเกี่ยวกับ

ความยุติธรรมมิใช่เพียงเรื่องของหลักการที่เป็นกลางเท่านั้น แต่ยังขึ้นอยู่กับความห่วงใยและความสัมพันธ์ของมนุษย์ด้วย

3.3 อารมณ์และพฤติกรรมต่อความยุติธรรม

การรับรู้ถึงความไม่เป็นธรรมมักก่อให้เกิดอารมณ์ที่เข้มข้น เช่น ความโกรธ ความเศร้า หรือความรู้สึกผิด ซึ่งเป็นแรงผลักดันสำคัญของพฤติกรรมทางสังคม ไม่ว่าจะเป็นการประท้วง การร่วมมือ หรือการถอนตัว ตัวอย่างเช่น การศึกษาโดยแวน โซเมอร์เรน และคณะ (Zomereren et al., 2004) ชี้ว่า ความโกรธจากการรับรู้ของกลุ่มของตนถูกเอาเปรียบ สามารถคาดการณ์การมีส่วนร่วมในกิจกรรมเคลื่อนไหวทางสังคมได้อย่างมีนัยสำคัญ

ในอีกด้านหนึ่งอารมณ์ของ “ความเห็นอกเห็นใจ” (Empathy) ก็สามารถเป็นกลไกที่ทรงพลังในการสร้างพฤติกรรมที่สนับสนุนความยุติธรรม งานของแบตสัน (Batson, 1991) แสดงให้เห็นว่าผู้ที่มีความเห็นอกเห็นใจต่อผู้ที่ถูกระงับจะมีแนวโน้มช่วยเหลือและสนับสนุนการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างที่เป็นธรรมมากขึ้น

4. จิตวิทยาในบริบทการละเมิดสิทธิมนุษยชน

การละเมิดสิทธิมนุษยชนมักถูกมองว่าเป็นผลของอำนาจทางการเมืองหรือกฎหมายที่เบี่ยงเบน ทว่าในอีกมิติหนึ่ง กระบวนการทางจิตวิทยามีบทบาทอย่างลึกซึ้งในทุกระดับของการละเมิด ตั้งแต่ผู้กระทำ ผู้ถูกกระทำ ไปจนถึงบุคคลทั่วไปที่เพิกเฉยต่อเหตุการณ์ การเข้าใจจิตวิทยาในบริบทนี้จึงเป็นกุญแจสำคัญในการทำความเข้าใจโครงสร้างของความรุนแรงและความยุติธรรมในระดับสังคม

4.1 จิตวิทยาของผู้กระทำ: การเชื่อฟังและการทำให้ผู้อื่นหมดความเป็นมนุษย์

หนึ่งในคำถามสำคัญคือ เหตุใดบุคคลธรรมดาจึงสามารถกระทำการอันโหดร้ายได้ภายใต้บางสถานการณ์ งานของมิลแกรม (Milgram, 1974) แสดงให้เห็นว่าการเชื่อฟังต่ออำนาจสามารถนำบุคคลให้ทำสิ่งที่ขัดกับหลักศีลธรรมส่วนตัวได้ หากการกระทำนั้นถูกวางอยู่ภายใต้กรอบของ “คำสั่ง” จากผู้มีอำนาจ การทดลองคลาสสิกของเขาพบว่าผู้เข้าร่วมยินยอมใช้ไฟฟ้าช็อตบุคคลอื่น แม้จะรู้ว่าอาจก่ออันตราย เพราะมีผู้สั่งการจากภายนอกรับผิดชอบแทน

ในทำนองเดียวกัน การศึกษาในโครงการจำลองคุกสแตนฟอร์ด (Stanford Prison Experiment) โดยซิมบาร์โด (Zimbardo, 2007) ชี้ให้เห็นว่าบริบททางสังคมและบทบาทที่ได้รับสามารถเปลี่ยนบุคลิกธรรมดาให้ใช้ความรุนแรงได้อย่างน่าตกใจ ปัจจัยหนึ่งคือกระบวนการ “การทำให้ผู้อื่นหมดความเป็นมนุษย์” (Dehumanization) ซึ่งผู้กระทำไม่มองเห็นอีกฝ่ายในฐานะ “มนุษย์ที่เท่าเทียม” แต่กลายเป็นวัตถุ ศัตรู หรือสิ่งมีชีวิตต่ำต้อย การทำให้ความรู้สึกผิดทางศีลธรรมถูกลดทอนนี้เปิดทางให้การละเมิดสิทธิสามารถเกิดขึ้นได้โดยไม่รู้สึกละอาย

4.2 จิตวิทยาของผู้ถูกระทำ: ความบอบซ้ำ ความเจ็บ และการต่อต้าน

ในด้านผู้ถูกระทำ การละเมิดสิทธิไม่เพียงทิ้งร่องรอยทางกายภาพ หากยังทิ้ง “บาดแผลทางจิตใจ” หรือ trauma ที่ฝังลึกในระดับบุคคลและชุมชน เฮอร์แมน (Herman, 1992) อธิบายว่าการตอบสนองทางอารมณ์สุดท้ายต่อความเครียด (Trauma) จากความรุนแรงที่มนุษย์กระทำต่อกันมักนำไปสู่ความรู้สึกโดดเดี่ยว ไม่ไว้วางใจผู้อื่น และสูญเสียอัตลักษณ์ตนเอง นอกจากนี้ยังเกิดภาวะ “ความเงียบ” (Silencing) ซึ่งเหยื่อไม่สามารถพูดถึงสิ่งที่เกิดขึ้นได้เนื่องจากความกลัว อับอาย หรือแรงกดดันจากสังคม

อย่างไรก็ตาม ผู้ถูกระทำมิได้เป็นเพียงเหยื่อที่ไร้อำนาจ หากแต่สามารถพัฒนา “จิตวิญญาณของการต่อต้าน” ผ่านการเล่าเรื่องของตน การบันทึกความทรงจำ หรือการมีส่วนร่วมในกระบวนการฟื้นฟู เช่น การให้ปากคำในคณะกรรมการความจริง หรือการสร้างงานศิลปะที่ถ่ายทอดความทุกข์ (Minow, 1998)

4.3 จิตวิทยาของผู้เพิกเฉย: ความเฉยเมยของสาธารณะ

ในหลายกรณี การละเมิดสิทธิมนุษยชนไม่สามารถเกิดขึ้นได้หากปราศจาก “ความเฉยเมยของสาธารณะ” ซึ่งอาจอยู่ในรูปของการไม่พูดถึง การไม่ประณาม หรือการไม่ยื่นมือช่วยเหลือ ทฤษฎีผลกระทบจากผู้เห็นเหตุการณ์ (Bystander effect) ชี้ว่าบุคคลมีแนวโน้มจะไม่ลงมือช่วยเหลือผู้อื่นหากมีคนอื่นอยู่ร่วมในสถานการณ์เดียวกัน เนื่องจากความรับผิดชอบถูกแบ่งเบาไป (Darley & Latané, 1968)

แบนดูรา (Bandura, 1999) ยังเสนอแนวคิดกลไกการปลดสลักศีลธรรม (Moral disengagement) ที่ทำให้บุคคลสามารถเพิกเฉยต่อความอยุติธรรมโดยไม่รู้สึกละอาย เช่น การลดทอนความรุนแรง (“มันไม่ได้เลวร้ายขนาดนั้น”) การโยนความผิดให้ผู้อื่น หรือการเชื่อว่าผู้ถูกระทำสมควรได้รับผลเช่นนั้น โดยสรุป จิตวิทยาของการละเมิดสิทธิมนุษยชนแสดงให้เห็นว่า ความอยุติธรรมไม่ได้เกิดจาก “บุคคลเลวร้าย” เท่านั้น หากแต่เป็นผลรวมของโครงสร้างบริบท และกระบวนการรับรู้ที่สามารถหล่อหลอมให้ใครก็ตามมีส่วนร่วมในการละเมิด หรืออย่างน้อยที่สุด เพิกเฉยต่อมันได้

5. ความทรงจำร่วม ความยุติธรรม และการเยียวยาทางสังคม

ภายหลังการละเมิดสิทธิมนุษยชนครั้งใหญ่ สังคมมักเผชิญกับคำถามว่า ควรจดจำอดีตอย่างไร และจะเดินหน้าสู่ความยุติธรรมได้อย่างไร แนวคิดเรื่อง “ความทรงจำร่วม” (Collective memory) ซึ่งถือกำเนิดจากงานของมอริส ฮัลบวาคส์ (Halbwachs, 1992) ชี้ให้เห็นว่าความทรงจำมิใช่เรื่องส่วนบุคคลล้วน ๆ หากเป็นผลจากกระบวนการสร้างผ่านสถาบัน วาทกรรม และการมีปฏิสัมพันธ์ในสังคม กล่าวคือ สังคมเลือกที่จะจดจำ หรือ “ลืม” อดีตบางด้านมากกว่าด้านอื่น ซึ่งการเลือกนี้ส่งผลต่อการฟื้นฟูความยุติธรรมในระยะยาว

ในเชิงจิตวิทยาสังคมความทรงจำเกี่ยวกับความยุติธรรมที่ถูกแบ่งปันระหว่างกลุ่ม (Shared group-based memories) สามารถเป็นทั้งพลังของการเยียวยาและเครื่องมือของการระดมการเคลื่อนไหว ตัวอย่างเช่น งานของวอลท์ฮาร์ดท์ (Vollhardt, 2012) แสดงให้เห็นว่า การจดจำเหตุการณ์รุนแรงในฐานะ “ความเจ็บปวดร่วม”

สามารถเสริมสร้างความเห็นอกเห็นใจและการสนับสนุนสิทธิของกลุ่มอื่นที่ประสบชะตากรรมคล้ายคลึงกันได้ แต่ในอีกด้านหนึ่ง ความทรงจำที่ถูกบิดเบือน หรือผูกกับอัตลักษณ์แบบเหยื่ออย่างถาวร อาจนำไปสู่การสร้างความเกลียดชัง หรือการทำให้กลุ่มอื่นกลายเป็นศัตรู

หนึ่งในกลไกสำคัญของการเยียวยาหลังวิกฤตคือกระบวนการค้นหาความจริงและปรองดอง (Truth and reconciliation) ซึ่งมีรูปแบบแตกต่างกันไปในแต่ละบริบท เช่น คณะกรรมการความจริงและการปรองดองในแอฟริกาใต้ หรือการรวบรวมคำให้การของเหยื่อในลาตินอเมริกา จุดร่วมของกระบวนการเหล่านี้คือการยอมรับความจริงเกี่ยวกับอดีตในระดับสาธารณะ และการเปิดพื้นที่ให้ผู้กระทำและผู้ถูกกระทำได้มีปฏิสัมพันธ์ในบริบทที่ปลอดภัย (Minow, 1998) ในเชิงจิตวิทยาการยืนยันความจริง (Acknowledgement) เป็นก้าวแรกของการเยียวยาทางจิตใจ เพราะช่วยให้เหยื่อรู้สึกว่าการประสบการณ์ของตนมีค่าและได้รับการยอมรับ ในขณะเดียวกัน การให้โอกาสแก่ผู้กระทำในการแสดงความสำนึกผิด (Remorse) และรับผิดชอบต่อการกระทำของตน ก็เป็นส่วนสำคัญของกระบวนการฟื้นฟูความสัมพันธ์ทางสังคม (Staub, 2006)

นอกเหนือจากกลไกทางกฎหมายและสถาบัน การแสดงออกเชิงวัฒนธรรม เช่น งานศิลปะ อนุสรณ์สถาน ละครเวที หรือพิธีกรรมสาธารณะ ก็มีบทบาทในการจัดการกับความทรงจำเชิงสัญลักษณ์อัสมันน์ (Assmann, 2011) เสนอว่าพื้นที่เหล่านี้ทำหน้าที่เป็น “สื่อกลางของความทรงจำ” ที่เปิดโอกาสให้สังคมเจรจาความหมายเกี่ยวกับอดีตร่วมกัน โดยมีใช้เพื่อหาความจริงหนึ่งเดียว หากเพื่อให้ความจริงที่หลากหลายสามารถดำรงอยู่ร่วมกันได้ กระบวนการเยียวยาทางสังคมจึงมิใช่เพียงการเยียวยาจิตใจของบุคคล หากเป็นการฟื้นฟูโครงสร้างของความสัมพันธ์ทางสังคม ซึ่งจำเป็นต้องอาศัยทั้งการยอมรับอดีต ความเข้าใจต่อความแตกต่าง และการจัดพื้นที่สำหรับการฟัง การสำนึกผิด และการให้อภัยในระดับสาธารณะ

6. จิตวิทยาเชิงโครงสร้าง: อำนาจ อุดมการณ์ และการออกแบบสถาบัน

แม้ว่าจิตวิทยาจะมักเน้นการอธิบายในระดับปัจเจกบุคคล แต่ในหลายทศวรรษที่ผ่านมา แนวจิตวิทยาสังคมเชิงวิพากษ์ (Critical social psychology) ได้ชี้ให้เห็นว่า การรับรู้ของมนุษย์เกี่ยวกับความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนไม่ได้ก่อตัวขึ้นโดยลำพังในระดับจิตใจ หากแต่เชื่อมโยงกับ “โครงสร้างเชิงอำนาจ” และ “อุดมการณ์ทางสังคม” ที่บุคคลอาศัยอยู่ในนั้น (Jost & Sidanius, 2004)

ทฤษฎีการอ้างสถานะเดิม (System justification theory) โดยจอสต์ และ บานาจิ (Jost and Banaji, 1994) เสนอว่าผู้คนมีแนวโน้มจะให้เหตุผลสนับสนุนระบบสังคมที่ตนสังกัด แม้ระบบนั้นจะไม่เป็นธรรมกับตัวเองก็ตาม อันเนื่องมาจากความต้องการในระดับจิตใจที่จะรู้สึกว่ามีเหตุผลและเสถียร กลไกนี้อธิบายว่าเหตุใดผู้ถูกกดขี่บางกลุ่มจึงไม่ต่อต้าน หรือแม้กระทั่งสนับสนุนโครงสร้างที่จำกัดสิทธิของตน

ในขณะเดียวกันอุดมการณ์ทางการเมืองและวัฒนธรรมก็มีอิทธิพลต่อการตีความว่า “อะไรคือความยุติธรรม” อย่างลึกซึ้ง เช่นการศึกษาโดยไฮด์ (Haidt, 2012) ชี้ว่ากลุ่มอนุรักษนิยมมักให้ความสำคัญกับความภักดี

ระเบียบ และศาสนา ขณะที่กลุ่มเสรีนิยมมักเน้นความเท่าเทียมและการดูแลผู้อ่อนแอ ความแตกต่างทางจิตวิทยานี้ส่งผลโดยตรงต่อจุดยืนที่มีต่อประเด็นสิทธิมนุษยชน เช่น สิทธิของผู้ลี้ภัย สิทธิทางเพศ หรือการลงโทษผู้กระทำผิด อีกประเด็นที่สำคัญคือ “สถาบัน” เช่น โรงเรียน ระเบียบยุติธรรม และสื่อมวลชน ล้วนเป็นกลไกที่มีอิทธิพลต่อการผลิตซ้ำหรือท้าทายอุดมการณ์ทางสังคม ตัวอย่างเช่น การสอนประวัติศาสตร์ที่เลือกเน้นบางเหตุการณ์ ขณะมองข้ามความยุติธรรมบางประเภท อาจมีผลต่อการสร้างความเข้าใจที่ไม่สมดุลต่อสิทธิมนุษยชนในระยะยาว (Freire, 1970)

ในแง่การออกแบบสถาบันให้เอื้อต่อความยุติธรรมจึงไม่ใช่เพียงการสร้างกฎเกณฑ์ที่ถูกต้องเท่านั้น แต่ต้องตระหนักถึงผลกระทบทางจิตใจ เช่น ความรู้สึกเป็นเจ้าของในกระบวนการยุติธรรม ความสามารถในการมีส่วนร่วมร่วมทางการเมือง หรือความรู้สึกมั่นคงในระบบที่ปกป้องสิทธิของตน กล่าวโดยสรุปจิตวิทยาเชิงโครงสร้างช่วยชี้ให้เห็นว่า การเปลี่ยนแปลงทางสังคมที่ยั่งยืนมิได้เกิดจากการเปลี่ยนบุคคลเพียงรายบุคคล หากแต่ต้องดำเนินการควบคู่กับการออกแบบระบบ อำนาจ และวาทกรรมในสังคมให้เปิดกว้างต่อสิทธิ เสรีภาพ และความยุติธรรมในระดับลึก

7. สรุปและข้อเสนอแนะ

บทความนี้ได้นำเสนอการวิเคราะห์แบบสหวิทยาการระหว่างจิตวิทยาและประวัติศาสตร์ เพื่ออธิบายพัฒนาการและพลวัตของแนวคิดว่าด้วยความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชน โดยแสดงให้เห็นว่า แม้ทั้งสองแนวคิดจะมีรากฐานจากแนวคิดปรัชญาและกฎหมาย แต่แท้จริงแล้วล้วนมีความสัมพันธ์อย่างลึกซึ้งกับประสบการณ์ทางจิตใจของมนุษย์ ความรู้สึกต่อความยุติธรรมหรือการถูกละเมิดสิทธิ มิได้เป็นเพียงปรากฏการณ์เชิงโครงสร้างเท่านั้น แต่คือกระบวนการรับรู้ อารมณ์ และความทรงจำที่ดำรงอยู่ในชีวิตประจำวันของผู้คน

ในระดับประวัติศาสตร์ได้ชี้ให้เห็นว่าพัฒนาการของสิทธิมนุษยชนมิได้เป็นเส้นตรง หากแต่เต็มไปด้วยข้อขัดแย้ง การกีดกัน และความพยายามของกลุ่มต่าง ๆ ในการนิยามความเป็นมนุษย์และความชอบธรรม การพัฒนาจากแนวคิดกรีกคลาสสิก สู่ยุคการตื่นรู้(Enlightenment) และการสถาปนาสิทธิมนุษยชนสมัยใหม่ ล้วนเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขทางอำนาจและการเปลี่ยนแปลงเชิงโครงสร้างระดับโลก

ในระดับจิตวิทยาทบทความขอเสนอว่าความรู้สึกต่อความยุติธรรมเกี่ยวข้องกับการพัฒนาทางศีลธรรม ความไวต่อความไม่เป็นธรรม และพลังของอารมณ์ที่ผลักดันให้เกิดพฤติกรรมต่าง ๆ ทั้งในเชิงสร้างสรรค์และทำลาย ความเข้าใจจิตวิทยาของผู้กระทำ ผู้ถูกระทำ และผู้เพิกเฉย มีความสำคัญในการอธิบายกลไกของการละเมิดสิทธิมนุษยชนและการตอบสนองของสังคม

ข้อเสนอเชิงแนวคิด คือ เราควรเข้าใจสิทธิมนุษยชนและความยุติธรรมไม่ใช่เพียงชุดหลักการสากล แต่ในฐานะ “โครงการที่ดำเนินอยู่” ซึ่งจำเป็นต้องสร้างผ่านการเรียนรู้ การระลึกถึงอดีต และการออกแบบโครงสร้างทางสังคมที่เอื้อต่อจิตสำนึกด้านศีลธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์

ข้อเสนอเชิงนโยบาย ได้แก่การเสริมสร้างการศึกษาเกี่ยวกับสิทธิมนุษยชนในทุกระดับให้เชื่อมโยงกับประสบการณ์ชีวิตจริงและกระบวนการพัฒนาทางจิตใจของมนุษย์ การสนับสนุนกระบวนการเยียวยาทางสังคมหลังเหตุการณ์ความรุนแรง รวมถึงการออกแบบสถาบันให้มีความยืดหยุ่นและไวต่อความหลากหลายของวัฒนธรรมและประสบการณ์ สุดท้ายความยุติธรรมและสิทธิมนุษยชนจะมีความหมายได้จริง ก็ต่อเมื่อสังคมสามารถเชื่อมโยงแนวคิดเหล่านี้กับความเข้าใจในธรรมชาติของมนุษย์ ความเจ็บปวด และความหวังร่วมกันในฐานะส่วนหนึ่งของมนุษยชาติ

เอกสารอ้างอิง

- Aristotle. (2000). *Nicomachean ethics* (R. Crisp, Trans.). Cambridge University Press.
(Original work published ca. 350 B.C.E.)
- Assmann, A. (2011). *Cultural memory and Western civilization: Functions, media, archives*. Cambridge University Press.
- Bandura, A. (1999). Moral disengagement in the perpetration of inhumanities. *Personality and Social Psychology Review*, 3(3), 193–209.
- Batson, C. D. (1991). *The altruism question: Toward a social-psychological answer*. Lawrence Erlbaum.
- Darley, J. M., & Latané, B. (1968). Bystander intervention in emergencies: Diffusion of responsibility. *Journal of Personality and Social Psychology*, 8(4p1), 377–383.
- Driver, G. R., & Miles, J. C. (1952). *The Babylonian laws* (Vol. 1). Oxford University Press.
- Freire, P. (1970). *Pedagogy of the oppressed*. Herder and Herder.
- Gilligan, C. (1982). *In a different voice: Psychological theory and women's development*. Harvard University Press.
- Gollwitzer, M., Schmitt, M., Schalke, R., Maes, J., & Baer, A. (2005). Asymmetrical effects of justice sensitivity perspectives on prosocial and antisocial behavior. *Social Justice Research*, 18(2), 183–201.
- Haidt, J. (2012). *The righteous mind: Why good people are divided by politics and religion*. Pantheon Books.
- Halbwachs, M. (1992). *On collective memory* (L. A. Coser, Trans.). University of Chicago Press.
- Herman, J. L. (1992). *Trauma and recovery: The aftermath of violence—from domestic abuse to political terror*. Basic Books.

- Hunt, L. (2007). *Inventing human rights: A history*. W. W. Norton.
- Ignatieff, M. (2001). *Human rights as politics and idolatry*. Princeton University Press.
- Ishay, M. R. (2008). *The history of human rights: From ancient times to the globalization era* (2nd ed.). University of California Press.
- Jost, J. T., & Banaji, M. R. (1994). The role of stereotyping in system-justification and the production of false consciousness. *British Journal of Social Psychology*, 33(1), 1–27.
- Jost, J. T., & Sidanius, J. (Eds.). (2004). *Political psychology: Key readings*. Psychology Press.
- Kohlberg, L. (1984). *The psychology of moral development: The nature and validity of moral stages* (Vol. 2). Harper & Row.
- Lerner, M. J. (1980). *The belief in a just world: A fundamental delusion*. Springer.
- Locke, J. (1980). *Second treatise of government* (C. B. Macpherson, Ed.). Hackett Publishing. (Original work published 1689)
- Milgram, S. (1974). *Obedience to authority: An experimental view*. Harper & Row.
- Minow, M. (1998). *Between vengeance and forgiveness: Facing history after genocide and mass violence*. Beacon Press.
- Moyn, S. (2010). *The last utopia: Human rights in history*. Harvard University Press.
- Mutua, M. (2002). *Human rights: A political and cultural critique*. University of Pennsylvania Press.
- Plato. (1997). *The republic* (G. M. A. Grube, Trans.; C. D. C. Reeve, Ed.). Hackett Publishing.
- Schmitt, M., Gollwitzer, M., Maes, J., & Arbach, D. (2010). Justice sensitivity: Measurement and structure. *Social Justice Research*, 23(1), 98–116.
- Skaar, E. (2011). Truth commissions, human rights and the politics of memory. In E. Doxtader & C. Villa-Vicencio (Eds.), *To repair the irreparable: Reparation and reconstruction in South Africa* (pp. 159–177). David Philip.
- Staub, E. (1989). *The roots of evil: The origins of genocide and other group violence*. Cambridge University Press.
- Staub, E. (2006). Reconciliation after genocide, mass killing, or intractable conflict: Understanding the roots of violence, psychological recovery, and steps toward a general theory. *Political Psychology*, 27(6), 867–894.

Tuck, R. (1979). *Natural rights theories: Their origin and development*. Cambridge University Press.

United Nations. (1948). *Universal declaration of human rights*.

<https://www.un.org/en/about-us/universal-declaration-of-human-rights>

Van Zomeren, M., Spears, R., Fischer, A. H., & Leach, C. W. (2004). Put your money where your mouth is! Explaining collective action tendencies through group-based anger and group efficacy. *Journal of Personality and Social Psychology*, 87(5), 649–664.

Vollhardt, J. R. (2012). Collective victimhood. *Advances in Political Psychology*, 33(1), 1–22.

Zimbardo, P. (2007). *The Lucifer effect: Understanding how good people turn evil*. Random House.

ภาคผนวก

กระบวนการพิจารณาบทความ

รายละเอียดขั้นตอนการพิจารณาบทความเพื่อตีพิมพ์ในวารสาร ประกอบด้วย

1. การพิจารณาบทความเบื้องต้น โดยกองบรรณาธิการ

เมื่อได้รับบทความจากผู้เสนอบทความ วารสารจะดำเนินการส่งให้กองบรรณาธิการพิจารณาเบื้องต้น ต่อมาการเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิและส่งให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณาบทความ โดยกองบรรณาธิการจะตรวจสอบรูปแบบบทความ ความสอดคล้องของวัตถุประสงค์และผลการวิจัย ความชัดเจนของเนื้อหา ความถูกต้องตามหลักวิชาการ รูปแบบการเขียนอ้างอิง รวมถึงความซ้ำ/ซ้ำซ้อนเบื้องต้นของเนื้อหาในบทความ (Duplications/Plagiarism) หากบทความมีรูปแบบไม่เป็นไปตามกำหนด หรือมีความซ้ำ/ซ้ำซ้อน กองบรรณาธิการจะไม่รับบทความดังกล่าวเข้าสู่กระบวนการพิจารณา

2. การพิจารณาบทความ โดยผู้ทรงคุณวุฒิ

วารสารมีกระบวนการประเมินคุณภาพจากผู้ทรงคุณวุฒิก่อนตีพิมพ์ โดยบทความที่ตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสารได้ผ่านการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ อย่างน้อย 2-3 ท่านในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed) บทความที่ผ่านการพิจารณาคัดเลือกเบื้องต้นแล้ว กองบรรณาธิการจะเสนอชื่อผู้ทรงคุณวุฒิ 2-3 ท่าน เพื่อพิจารณาบทความโดยผู้ทรงคุณวุฒิที่พิจารณาจะไม่อยู่ในสังกัดเดียวกันกับผู้เสนอบทความ ทั้งนี้บทความจากผู้นิพนธ์ภายในจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสาร ส่วนบทความจากผู้นิพนธ์ภายนอกจะได้รับการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิภายใน หรือนอกหน่วยงานที่จัดทำวารสารที่มีความเชี่ยวชาญในสาขา และไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับผู้นิพนธ์

3. การปรับแก้ไขบทความ

เมื่อได้รับผลการประเมินจากผู้ทรงคุณวุฒิครบแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งผลการพิจารณาให้กับผู้เสนอบทความในช่องทางใดช่องทางหนึ่งในระบบอิเล็กทรอนิกส์ เช่นผ่าน E-mail เพื่อให้ผู้แต่งปรับแก้ไขซึ่งบทความที่จะได้รับการตีพิมพ์จะต้องมีผลการประเมินเป็น “เห็นสมควรให้ตีพิมพ์เผยแพร่” หรือ “ให้ตีพิมพ์โดยมีการแก้ไขปรับปรุง” จากผู้ทรงคุณวุฒิอย่างน้อย 2 ใน 3 ท่าน ส่วนที่ผู้แต่งปรับปรุงแก้ไขให้ทำการเน้น(Highlight)หรือเปลี่ยนสีตัวอักษรเป็นสีอื่นเพื่อให้สามารถเปรียบเทียบกับก่อนการแก้ไข

4. การพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความหลังจากผู้เสนอบทความปรับแก้ไข โดยบรรณาธิการ

เมื่อผู้เสนอบทความปรับแก้ไขตามคำแนะนำของผู้ทรงคุณวุฒิแล้ว วารสารจะดำเนินการส่งบทความที่ปรับแก้ไขส่งให้บรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความ กองบรรณาธิการจะตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของบทความ และความครบถ้วนของการแก้ไขบทความตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ

5. การออกใบตอบรับ และการตีพิมพ์บทความ

เมื่อกองบรรณาธิการพิจารณาความสมบูรณ์ของบทความแล้ว และเห็นสมควรให้ออกใบตอบรับและ

ตีพิมพ์เผยแพร่ได้ วารสารจะดำเนินการออกใบตอบรับ และนำบทความตีพิมพ์เผยแพร่บนเว็บไซต์ของวารสารต่อไป

คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง

บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ในวารสารควรจะมีเนื้อหาทางวิชาการอยู่ในขอบเขตทางสังคมศาสตร์หรือเกี่ยวเนื่องกับสังคมศาสตร์ หรือเกี่ยวข้องกับสังคม และเป็นบทความจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่น ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

วารสารได้กำหนดการตรวจความซ้ำซ้อนของผลงานที่จะส่งเข้าตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร โดยการใช้โปรแกรม CopyCat ของเว็บ Thaijo ในระดับ ไม่เกิน 20% สำหรับบทความทั้งหมด

1.รูปแบบการเตรียมต้นฉบับของวารสาร ประกอบด้วย

1.1 บทความต้องเป็นตัวพิมพ์ สำหรับบทความภาษาอังกฤษใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดแอเรียล (Arial) ส่วนบทความภาษาไทยใช้ชุดแบบอักษร (Font) ชนิดไทยสารบรรณ (TH-Sarabun-PSK)

1.2 เนื้อหา (ภาษาไทยและภาษาอังกฤษ) ให้จัดพิมพ์เป็น 1 คอลัมน์ และจัดพิมพ์เนื้อหาภาษาอังกฤษให้จัดพิมพ์เป็น Single Space

1.3 ถ้ามีรูปภาพ/ตารางประกอบควรมีภาพที่ชัดเจน โดยให้จัดพิมพ์แยกออกจากเนื้อหา และให้ระบุคำว่า “ภาพที่” จัดกึ่งกลางของหน้ากระดาษใต้ภาพ และ “ตารางที่” จัดชิดซ้ายของหน้ากระดาษ บนตาราง ตามด้วยหมายเลขกำกับใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวหนา แสดงเนื้อหาสำคัญของเรื่องด้วยข้อความที่กะทัดรัด ชัดเจน ส่วนคำอธิบายใช้ตัวอักษรขนาด 16 ตัวปกติ รูปภาพ/ตารางที่นำเสนอต้องมีรายละเอียดของข้อมูลครบถ้วนและเข้าใจได้โดยไม่จำเป็นต้องกลับไปอ่านที่เนื้อความอีก ระบุลำดับของรูปภาพ/ตารางทุกรูปให้สอดคล้องกับเนื้อหาที่อยู่ในต้นฉบับ โดยคำอธิบายต้องกระชับและสอดคล้องกับรูปภาพที่นำเสนอ

1.4 พิมพ์หน้าเดียวลงบนกระดาษพิมพ์ขนาดเอสี่ (A4) ขนาดของตัวอักษรเท่ากับ 16 ส่วนเลขหน้าขนาด 16 และใส่เลขหน้ากึ่งกลางหน้ากระดาษช่วงบนตั้งแต่ต้นจนจบบทความ โดยมีเนื้อหาบทความรวมบรรณานุกรมควรอยู่ระหว่าง 8-15 หน้า

1.5 การตั้งค่าน้ำกระดาษพิมพ์ให้ห่างจากขอบกระดาษซ้ายกับด้านบน 1 นิ้ว และด้านขวากับด้านล่าง 1 นิ้ว

1.6 การเตรียมข้อมูลต้นฉบับบทความตามแบบฟอร์มที่กำหนดให้

1.6.1 ชื่อบทความภาษาไทยใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 หนา

1.6.2 ชื่อบทความภาษาอังกฤษใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 ปกติ

1.6.3 ชื่อผู้เขียน และผู้ร่วมเขียนใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.6.4 หัวข้อหลักใช้รูปแบบอักษรขนาด 18 นนา

1.6.5 หัวข้อย่อยใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 นนา

1.6.6 เนื้อเรื่องใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติ

1.7 ชื่อเรื่องต้องมีภาษาไทยและภาษาอังกฤษให้พิมพ์ไว้หน้าแรก

1.8 ชื่อผู้เขียน ทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษต้องใส่ให้ครบทุกคนแต่ไม่เกิน 5 คน ชื่อใช้รูปแบบอักษรขนาด 16 ปกติโดยจัดชิดกันหน้าซ้าย และใส่ Footnote เป็นตัวเลขอารบิกต่อท้ายแต่ละชื่อโดยระบุสังกัด หากเป็นมหาวิทยาลัยให้ระบุ คณะและมหาวิทยาลัย หากเป็นหน่วยงานราชการให้ระบุกรมและกระทรวงที่สังกัด หากเป็นพระสงฆ์ให้ระบุวัดและจังหวัด แต่หากเป็นภาคเอกชนให้ระบุบริษัทหรือองค์กรและจังหวัด การระบุให้ตรงกับเครื่องหมายที่กำกับไว้ข้างบน โดยให้ระบุเป็นรายบุคคลภาษาไทยและคั่นด้วย (;) ก่อนระบุเป็นภาษาอังกฤษและระบุ Corresponding author, e-mail:, Tel.ของผู้เขียนหลัก

1.9 บทคัดย่อภาษาไทย และ Abstract ภาษาอังกฤษควรเขียนให้ได้ใจความทั้งหมดของเรื่อง ลักษณะของบทคัดย่อควรประกอบไปด้วยวัตถุประสงค์ (Objective) วิธีดำเนินการวิจัย (Methods) ผลการวิจัย (Results) โดยสรุปให้สั้นกะทัดรัด ระหว่าง 250-400 คำ คำสำคัญ (Keywords) ควรมีคำสำคัญ 3-5 คำ ที่ครอบคลุมชื่อเรื่องที่ศึกษา และจะปรากฏอยู่ในส่วนท้ายของบทคัดย่อทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษโดยต้องจัดเรียงคำสำคัญตามตัวอักษร และคั่นด้วยเครื่องหมาย (,)

1.10 การเรียงหัวข้อแต่ละหัวข้อให้เว้น 1 บรรทัด หัวข้อใหญ่สุดให้พิมพ์ชิดขอบด้านซ้าย หัวข้อย่อยเว้นห่างจากหัวข้อใหญ่โดยมีระยะย่อหน้า และหัวข้อย่อยถัดไปโดยมีระยะย่อหน้า

2. ส่วนประกอบของบทความ

2.1 บทความวิชาการ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.1.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.1.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ข้อมูล ได้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน

ส่วนย่อยที่ 3 เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.1.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเฉพาะประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์

ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไรและสามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นตั้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.1.4 องค์ความรู้ใหม่ เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์ และสังเคราะห์ผลการวิจัย สามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.1.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.2 บทความวิจัย ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.2.1 บทนำ (Introduction) เขียนให้เห็นความเป็นมาและความสำคัญของปัญหาการวิจัย หรือโจทย์วิจัย

2.2.2 วัตถุประสงค์ (Objective) ควรกล่าวถึงจุดมุ่งหมายของการศึกษา

2.2.3 วิธีดำเนินการวิจัย (Research Methodology) ให้ระบุรูปแบบของการวิจัย การคำนวณหากลุ่มตัวอย่าง (ถ้ามี) และผู้ให้ข้อมูลสำคัญ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล และการวิเคราะห์ข้อมูล

2.2.4 สรุปผลการวิจัย/ผลการทดลอง (Research) ให้เสนอผลที่พบตามวัตถุประสงค์การวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจน

2.2.5 อภิปรายผลการวิจัย/วิจารณ์ (Discussion) ให้เสนอเป็นความเรียงและให้เชื่อมโยงกับผลการวิจัยตามลำดับอย่างชัดเจนว่ามีความสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของผู้ใด ผลวิจัยเป็นไปตามแนวคิด ทฤษฎีของผู้ใด เพราะเหตุใดจึงเป็นเช่นนั้น

2.2.6 องค์ความรู้ใหม่ (ถ้ามี) เป็นการนำเสนอผลสัมฤทธิ์ที่ได้จากการวิเคราะห์และสังเคราะห์ผลการวิจัย โดยสามารถนำเสนอรูปแบบของโมเดลพร้อมคำอธิบายที่กระชับ เข้าใจง่าย

2.2.7 ข้อเสนอแนะ (Suggestion) ให้นำเสนอใน 2 ประเด็น คือ 1) ข้อเสนอแนะในเชิงนโยบาย และ 2) ข้อเสนอแนะในการนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์ต่อหน่วยงานหรือสถาบัน

2.2.8 กิตติกรรมประกาศ (Acknowledgement) (ถ้ามี) เป็นส่วนที่กล่าวขอบคุณต่อองค์กร หน่วยงาน หรือบุคคลที่ให้ความช่วยเหลือร่วมมือในการวิจัย รวมทั้งแหล่งที่มาของเงินทุนวิจัยและหมายเลขของทุนวิจัย (ถ้ามี) (ให้ใส่เฉพาะกรณีที่ได้รับทุนสนับสนุนการวิจัย หรือกรณีขอบทความมีชื่อเรื่องไม่ตรงกับงานวิจัย วิทยานิพนธ์หรือดุษฎีนิพนธ์)

2.2.9 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

2.3 บทความปริทัศน์ (Review Articles) ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.3.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายให้ภาพรวมโดยย่อของบทความและหัวข้อหลักที่ครอบคลุมว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.3.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ เนื้อเรื่องสามารถแบ่งเป็นส่วนย่อย 3 ส่วน ได้แก่

ส่วนย่อยที่ 1 ปูพื้นฐานความรู้แก่ผู้อ่านในเรื่องที่จะกล่าวถึง

ส่วนย่อยที่ 2 วิเคราะห์ ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล ในการประเมินรายละเอียดบทวนบทความที่กล่าวถึงเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่านโดยกล่าวถึงจุดอ่อนจุดแข็งของบทความที่บทวนโดยบทวน จัดลำดับจากเรื่องหนึ่งไปอีกเรื่องหนึ่ง หรือจากผู้วิจัยคนหนึ่งไปอีกคนหนึ่ง โดยนำข้อค้นพบของแต่ละเรื่องมากล่าวโดยสังเขป

ส่วนย่อยที่ 3 สังเคราะห์ เปรียบเทียบ และ/หรือวิจารณ์ เพื่อให้เกิดเป็นองค์ความรู้ในมุมมองใหม่เสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ โดยอภิปรายถึงความน่าเชื่อถือของผู้เขียน ความน่าเชื่อถือของข้อมูลที่อ้างถึง ความถูกต้องของวิธีการที่ใช้โดยชี้ให้เห็นว่ามีความเป็นมา อย่างไรทั้งในอดีต ปัจจุบัน ความก้าวหน้าล่าสุด เป็นความรู้และข้อเท็จจริง และมีข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะของผู้เขียน

2.3.3 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร ผลลัพธ์สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4 บทวิจารณ์หนังสือ ให้เรียงลำดับหัวข้อ ดังนี้

2.4.1 บทนำ (Introduction) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอในบทความตามลำดับ บทนำควรอธิบายว่าเรื่องที่ต้องการศึกษามีความสำคัญ วัตถุประสงค์ หรือเค้าโครงของบทความเป็นอย่างไร

2.4.2 เนื้อเรื่อง (Content) แสดงสาระสำคัญที่ต้องการนำเสนอตามลำดับ

2.4.3 บทวิจารณ์ วิเคราะห์ข้อมูลโต้แย้งข้อเท็จจริง ใช้เหตุผล หลักฐานเพื่อให้ข้อมูลแก่ผู้อ่าน และเสนอความคิดเห็น ข้อเสนอแนะของผู้เขียนต่อประเด็นที่นำเสนอ

2.4.4 สรุปผล (Conclusion) สรุปสาระสำคัญที่ต้องสรุปให้เห็นความสำคัญของบทความตามลำดับ โดยการเลือกเก็บประเด็นสำคัญ ๆ ของบทความมาเขียนรวมกันไว้อย่างสั้น ๆ ท้ายบท หรืออาจใช้วิธีการบอกผลลัพธ์ว่าสิ่งที่กล่าวมามีความสำคัญอย่างไร สามารถนำไปใช้อะไรได้บ้าง หรือจะทำให้เกิดอะไรต่อไป หรืออาจใช้วิธีการตั้งคำถามหรือให้ประเด็นทิ้งท้ายกระตุ้นให้ผู้อ่านไปสืบเสาะแสวงหาความรู้ หรือคิดค้นพัฒนาเรื่องนั้นต่อไป เพื่อเป็นการสรุปจุดยืนของผู้เขียนที่มีต่อเรื่องที่เขียน

2.4.5 เอกสารอ้างอิง (References) รูปแบบการเขียนอ้างอิงและบรรณานุกรมใช้แบบ APA (American Psychological Association) ฉบับพิมพ์ครั้งที่ 6 และจะต้องตรงกันกับการอ้างอิงในเนื้อหา ซึ่งผู้นิพนธ์บทความต้องตรวจสอบและรับผิดชอบต่อความถูกต้องของเอกสารการอ้างอิงทั้งหมด

3. การเขียนเอกสารอ้างอิง

การอ้างอิงในวารสารให้ใช้แบบแทรกในเนื้อหาตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) 6th edition ที่มีการปรับปรุงเนื้อหาให้ทันสมัยเพื่อรองรับความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี การเขียนบรรณานุกรม หรือเอกสารอ้างอิง ใช้มาตรฐานการเขียนแบบ APA ที่พัฒนามาจากนักสังคมศาสตร์และนักพฤติกรรมศาสตร์มากกว่า 80 ปี เพื่อเป็นมาตรฐาน ในการเขียนอย่างเป็นระบบสำหรับการทำวิจัย รายงานการวิจัย การทบทวนวรรณกรรม บทความและกรณีศึกษา ผู้แต่งสามารถดูการอ้างอิงได้จาก

<https://apastyle.apa.org/style-grammar-guidelines/references/examples>

หรือบางส่วนจากตัวอย่างทั่วไปที่มีผู้เขียนแนะนำไว้มากมาย เช่น

-ฝ่ายบริการทรัพยากรสารสนเทศ สำนักหอสมุดกลาง มศว.ที่

<mailto:https://lib.swu.ac.th/images/Documents/Researchsupport/APA6th-Citation160820.pdf>

-สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยนเรศวร ที่

<mailto:https://www.nupress.grad.nu.ac.th/%E0%B8%A7%E0%B8%B4%E0%B8%98%E0%B8%B5%E0%B8%81%E0%B8%B2%E0%B8%A3%E0%B9%80%E0%B8%82%E0%B8%B5%E0%B8%A2%E0%B8%99%E0%B8%9A%E0%B8%A3%E0%B8%A3%E0%B8%93%E0%B8%B2%E0%B8%99%E0%B8%B8%E0%B8%81%E0%B8%A3%E0%B8%A1/>

-มหาวิทยาลัยแม่โจ้ที่ mailto:https://pulinet2022.pulinet.org/wp-content/uploads/2021/07/TEMPLATE_Reference_PULINET2022.pdf

4.การส่งต้นฉบับ

1.การตรวจสอบก่อนส่งบทความ

ในขั้นตอนการส่งบทความผู้แต่งต้องตรวจสอบและปฏิบัติตามข้อกำหนดรายการตรวจสอบการส่งทุกข้อ ดังต่อไปนี้ และบทความอาจถูกส่งคืนให้กับผู้แต่งกรณีที่ไม่ปฏิบัติตามข้อกำหนดทั้งหมด

1.บทความที่ส่งมาตีพิมพ์ต้องไม่เคยตีพิมพ์ หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาของวารสารใดๆ

2.การเขียนชื่อเจ้าของบทความหลัก, E-mail, เบอร์โทรศัพท์ และสถานที่ทำงาน ต้องเป็นไปตามรูปแบบที่วารสารกำหนด

3.การเตรียมต้นฉบับ ชื่อเรื่อง บทคัดย่อ คำสำคัญ ต้องมีทั้งภาษาไทยและภาษาอังกฤษ และเป็นไปตามคำแนะนำในการเตรียมต้นฉบับที่วารสารกำหนด

4.การอ้างอิงในเนื้อหาและเอกสารอ้างอิงทำบทความใช้ตามหลักเกณฑ์ APA (American Psychological Association) และต้องมีการอ้างอิงแหล่งที่มาอย่างถูกต้อง ไม่มีปัญหาการลอกเลียนงานวิชาการ (Plagiarism)

5.ต้นฉบับต้องพิมพ์ด้วยโปรแกรมไมโครซอฟท์เวิร์ด โดยใช้แบบตัวอักษร TH-Sarabun-PSK มาตรฐานบทความภาษาไทย แบบตัวอักษร Arial มาตรฐานบทความภาษาอังกฤษ การแสดงรูปภาพ แผนภูมิ และตารางขอให้อยู่ในเนื้อหาที่สอดคล้องกัน

2.วิธีและขั้นตอน การส่งบทความ

1.การส่ง

จะต้องส่งบทความทางระบบ Thai Journals Online (ThaiJO) โดยไม่ต้องแนบ “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์”

หากส่งในช่องทางอื่นต้องส่งบทความพร้อมทั้งส่ง “แบบฟอร์มเสนอบทความเพื่อพิจารณาการตีพิมพ์” มาที่บรรณาธิการวารสาร

2. การตอบรับ

เมื่อส่งบทความแล้ว ทางกองบรรณาธิการจะพิจารณากลับกรองขอขยายของบทความดังกล่าวและตอบรับบทความ ภายใน 7 วันทำการ โดยทำการส่งทางอีเมล

3. ระยะเวลาการพิจารณา

3.1 กองบรรณาธิการส่งบทความให้ผู้ทรงคุณวุฒิพิจารณา รอฟผลการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิ ภายใน 14 วัน

3.2 เมื่อได้รับบทความคืนจากผู้ทรงคุณวุฒิเรียบร้อยแล้ว กองบรรณาธิการจะส่งบทความให้ผู้เขียนบทความแก้ไขตามข้อเสนอแนะของผู้ทรงคุณวุฒิ หรือปฏิเสธการลงตีพิมพ์ ภายใน 1 วัน

3.3 เมื่อผู้เขียนแก้ไขเรียบร้อยแล้วให้แนบไฟล์บทความฉบับสมบูรณ์ส่งกลับทางอีเมลภายใน 7 วัน

3.4 บรรณาธิการออกหนังสือตอบรับการตีพิมพ์บทความลงวารสาร ทางอีเมล

4. การตีพิมพ์วารสาร

4.1 กองบรรณาธิการจะรวบรวมเอกสารบทความ ส่งตีพิมพ์เมื่อถึงกำหนดเวลาที่วารสารจะออกเผยแพร่ตามกำหนด

4.2 เมื่อได้เล่มวารสารที่สมบูรณ์แล้ว กองบรรณาธิการจะแจ้งให้ผู้เขียนทราบ

5. จริยธรรม

จริยธรรมในการตีพิมพ์ผลงานวิชาการ/วิจัยในวารสารสังคมและมนุษยศาสตร์(Publication Ethics)วารสาร ยึดมั่นในหลักจริยธรรมการพิมพ์ตามมาตรฐานระดับนานาชาติตามกรอบแนวทางจริยธรรมการตีพิมพ์ของ Committee on Publication Ethics (COPE) ดังต่อไปนี้

(ส่วนใหญ่ปรับปรุงต้นฉบับและแปลจาก <https://publicationethics.org/>)

1. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้เขียนต้นฉบับ

1. ผู้เขียนบทความจะต้องมีความรับผิดชอบและรับรองว่า บทความที่ส่งมาขอรับการตีพิมพ์ใน วารสาร สังคมศาสตร์ไทยจะต้องไม่เคยตีพิมพ์หรืออยู่ระหว่างการพิจารณาจากผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อตีพิมพ์ในวารสารอื่นๆ

2. ผู้เขียนบทความจะต้องปฏิบัติตามหลักเกณฑ์การเสนอบทความวิชาการหรือบทความวิจัยเพื่อตีพิมพ์ในวารสารสังคมศาสตร์ไทยอย่างเคร่งครัด รวมทั้งระบบการอ้างอิงต้องเป็นไปตามหลักเกณฑ์ของวารสาร

3. ผู้เขียนจะต้องปรับแต่ง แก้ไขบทความให้ถูกต้องตามรูปแบบของวารสารในหัวข้อ “คำแนะนำสำหรับผู้แต่ง” โดยเฉพาะหัวข้อรูปแบบของการจัดเตรียมต้นฉบับอันจะนำไปสู่บทความที่มีรูปแบบการตีพิมพ์ที่ได้มาตรฐานเดียวกัน

4. ผู้เขียนจะต้องคำนึงถึงจริยธรรมการวิจัย คือต้องไม่ละเมิดหรือคัดลอกผลงานของผู้อื่นมาเป็นของตนเอง

5. ผู้เขียนซึ่งมีชื่อปรากฏอยู่ในบทความจะต้องเป็นผู้มีส่วนในการจัดทำบทความหรือมีส่วนในการดำเนินการวิจัย ซึ่งข้อนี้ขอสงวนสำหรับบุคคลที่ไม่ได้มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความจะไม่อนุญาตให้ใส่ชื่อลงไปเด็ดขาด หากมีการตรวจสอบพบว่าบุคคลที่ไม่มีส่วนร่วมในการจัดทำบทความปรากฏอยู่ ทางวารสารจะถอนบทความนั้นออกทันที

6. ผู้เขียนจะต้องมีความรับผิดชอบในการอ้างอิงเนื้อหาในผลงาน ภาพ หรือตาราง หากมีการนำมาใช้ในบทความของตนเอง โดยให้ระบุ “ที่มา” เพื่อป้องกันการละเมิดลิขสิทธิ์ (หากมีการฟ้องร้องจะเป็นความรับผิดชอบของผู้เขียนแต่เพียงผู้เดียว ทางวารสารจะไม่รับผิดชอบใดๆ ทั้งสิ้น) และจะดำเนินการถอนบทความออกจากการเผยแพร่ของวารสารทันที

7. ผู้เขียนจะต้องตรวจสอบความถูกต้องของรายการเอกสารอ้างอิงทั้งในแง่ของรูปแบบและเนื้อหา และไม่ควรนำเอกสารวิชาการที่ไม่ได้อ่านมาอ้างอิง หรือใส่ไว้ในเอกสารอ้างอิง และควรอ้างอิงเอกสารเท่าที่จำเป็นอย่างเหมาะสม ไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่มากเกินไป รวมทั้งต้องอ้างอิงจากรูปแบบการอ้างอิงของบทความโดยจะต้องมีการอ้างอิงตรงตามรูปแบบที่วารสารกำหนดไว้

8. ผู้เขียนจะต้องปรับปรุงแก้ไขบทความตามผลประเมินจากผู้ประเมินบทความและกองบรรณาธิการ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด หากไม่ปรับปรุงตามที่กำหนดจะต้องเลื่อนการตีพิมพ์เผยแพร่ออกไป หรืออาจถูกปฏิเสธการเผยแพร่บทความ

9. ผู้เขียนควรระบุชื่อแหล่งทุนที่ให้การสนับสนุนในการทำวิจัย (ถ้ามี) และควรระบุผลประโยชน์ทับซ้อน (ถ้ามี)

10. ผู้เขียนจะต้องไม่รายงานข้อมูลที่คลาดเคลื่อนจากความเป็นจริง ไม่ว่าจะเป็นการสร้างข้อมูลเท็จ หรือการปลอมแปลง บิดเบือน รวมไปถึงการตกแต่ง หรือ เลือกแสดงข้อมูลเฉพาะที่สอดคล้องกับข้อสรุป

11. ผู้เขียนไม่ควรอ้างอิงเอกสารที่ถูกถอดถอนออกไปแล้ว เว้นแต่ข้อความที่ต้องการสนับสนุนนั้นเป็นข้อความที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการถอดถอน และจะต้องระบุไว้ใน เอกสารอ้างอิงด้วยว่า เป็นเอกสารที่ได้ถูกถอดถอนออกไปแล้ว

12. ผู้เขียนต้องอ้างอิงผลงานของบุคคลอื่นให้ปรากฏการอ้างอิงในเนื้อหา (In-text citation) หากมีการนำผลงานเหล่านั้นมาใช้ในผลงานตัวเอง รวมทั้งจัดทำบรรณานุกรมท้ายบทความทุกรายการ

2. จริยธรรมในการตีพิมพ์สำหรับผู้ประเมินบทความ

1. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรับประเมินบทความที่ตนเองนั้นมีความถนัด หรือมีความรู้ หรือมีความเชี่ยวชาญกับเรื่องหรือบทความที่ได้รับการประเมินนั้นๆ ผู้ประเมินบทความควรประเมินบทความในสาขาวิชาที่ตนมีความเชี่ยวชาญ โดยพิจารณาความสำคัญของเนื้อหาในบทความที่มีต่อสาขานั้นๆ คุณภาพของการวิเคราะห์ และความเข้มข้นของผลงานหรือระบุผลงานวิจัยที่สำคัญๆ และสอดคล้องกับบทความที่กำลังประเมิน แต่ผู้เขียนบทความไม่ได้อ้างถึง เข้าไปในการประเมินบทความด้วย ผู้ประเมินไม่ควรใช้ความคิดเห็นส่วนตัวที่ไม่มีข้อมูลรองรับมาเป็นเกณฑ์ในการตัดสินบทความและควรปฏิเสธในบทความที่ตนเองนั้นไม่ถนัด

2. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือแนะนำความคิดเห็นทางวิชาการของตนเอง ลงในแบบฟอร์มการประเมินหรือเนื้อหาในบทความด้วยความยุติธรรม ไม่อคติ ตรงไปตรงมา ไม่ลำเอียง รวมทั้งตรงต่อเวลาตามที่วารสารกำหนดในการประเมิน

3. ผู้ประเมินบทความควรมีจรรยาบรรณคือต้องรักษาความลับและไม่เปิดเผยข้อมูลของบทความที่ส่งมาเพื่อพิจารณาให้แก่บุคคลที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงระยะเวลาของการประเมินบทความ รวมถึงหลังจากที่พิจารณาประเมินบทความเสร็จแล้ว

4.หลังจากได้รับบทความจากบรรณาธิการวารสาร และผู้ประเมินบทความตระหนักว่า ตนเองอาจมีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้พิมพ์ที่ทำให้ไม่สามารถให้ข้อคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างอิสระได้ ผู้ประเมินบทความควรแจ้งให้บรรณาธิการวารสารทราบและปฏิเสธการประเมินบทความนั้นๆ

5.ผู้ประเมินบทความควรคำนึงถึงการพิจารณาในหัวข้อ ชื่อเรื่อง หากเป็นบทความวิชาการสามารถพิจารณาให้แก้ไขชื่อเรื่องได้ แต่หากเป็นบทความวิจัย ควรพิจารณาเฉพาะความผิดพลาดด้านตัวสะกด และไม่ควรพิจารณาให้เปลี่ยนชื่อเรื่องบทความวิจัย

6.ผู้ประเมินบทความต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

7.เมื่อผู้ประเมินบทความพบว่า มีส่วนใดของบทความที่มีความเหมือนกัน หรือซ้ำซ้อนกับผลงานชิ้นอื่นๆ ผู้ประเมินบทความต้องแจ้งให้บรรณาธิการทราบพร้อมแสดงหลักฐานให้เห็นเป็นประจักษ์

3.จริยธรรมในการตีพิมพ์ของกองบรรณาธิการวารสาร

1.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแลให้การดำเนินงานของวารสาร เป็นไปตามนโยบายและวัตถุประสงค์ให้ถูกต้องตามจริยธรรม/จรรยาบรรณ

2.บรรณาธิการจะต้องกำกับติดตามดูแล และดำเนินการอย่างเหมาะสมกับผู้พิมพ์หรือบทความที่ตรวจพบว่ามีผลกระทบด้านจริยธรรม/จรรยาบรรณ

3.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลการตีพิมพ์เผยแพร่บทความที่มี conflict of interest เช่น การตีพิมพ์เผยแพร่บทความของตนเอง(บรรณาธิการหรือหัวหน้ากองบรรณาธิการ)อย่างมีนัยสำคัญ หรือ ไม่มีการตรวจสอบคุณภาพบทความก่อนการตีพิมพ์โดยผู้ทรงคุณวุฒิที่ไม่มีส่วนได้ส่วนเสียกับบทความ เป็นต้น

4.บรรณาธิการมีหน้าที่ควบคุมดูแลและพิจารณาคุณภาพของบทความเพื่อตีพิมพ์เผยแพร่ในวารสาร และต้องคัดเลือกบทความมาตีพิมพ์หลังจากผ่านกระบวนการประเมินบทความแล้ว โดยพิจารณาจากความชัดเจน และความสอดคล้องของเนื้อหา กับนโยบายของวารสารเป็นสำคัญ และจะต้องมีข้อความรู้ที่สะท้อนมุมมอง แนวคิดเชิงทฤษฎีที่ได้จากประสบการณ์ การสังเคราะห์เอกสาร หรืองานวิจัย มุ่งเน้นการนำเสนอแนวคิดทฤษฎีใหม่รวมถึงแบบจำลองเชิงแนวคิด (Conceptual Model) ที่ช่วยเสริมสร้างความเข้าใจอันจะนำไปสู่การวิจัยในหัวข้อวิชาการที่สำคัญ

5.บรรณาธิการต้องไม่เปิดเผยข้อมูลของผู้เขียนและผู้ประเมินบทความแก่บุคคลอื่นๆ ที่ไม่เกี่ยวข้องในช่วงเวลาของการประเมินบทความ ซึ่งวารสารได้กำหนดในลักษณะปกปิดรายชื่อ (Double blind peer-reviewed)

6.บรรณาธิการต้องไม่ตีพิมพ์บทความที่เคยตีพิมพ์ที่อื่นมาแล้ว โดยต้องมีการตรวจสอบการคัดลอกผลงานผู้อื่น (Plagiarism) อย่างจริงจังเพื่อให้แน่ใจว่า บทความที่ตีพิมพ์ในวารสารไม่มีการคัดลอกผลงานของผู้อื่น และ

หากตรวจพบการคัดลอกผลงานของผู้อื่นเกินตามที่กำหนดไว้ จะต้องหยุดกระบวนการประเมิน และติดต่อผู้เขียนบทความหลักทันทีเพื่อขอคำชี้แจง เพื่อประกอบการ “ตอบรับ” หรือ “ปฏิเสธ” การตีพิมพ์บทความนั้นๆ

7.บรรณาธิการจะต้องไม่มีผลประโยชน์ทับซ้อนกับผู้เขียน และผู้ประเมิน โดยเด็ดขาด เพื่อรักษาไว้ซึ่งธรรมาภิบาลในการดำเนินงานอย่างเคร่งครัด

8.บรรณาธิการต้องไม่นำข้อมูลบางส่วนหรือทุกส่วนของบทความไปเป็นผลงานของตนเอง

9.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาตีพิมพ์เผยแพร่ผลงานวิจัยที่มีระเบียบวิธีวิจัยที่ถูกต้อง และให้ผลที่น่าเชื่อถือ โดยนำผลของการวิจัยมาเป็นตัวชี้ว่าสมควรตีพิมพ์เผยแพร่หรือไม่

10.หากบรรณาธิการตรวจพบว่า บทความมีการลอกเลียนบทความอื่นโดยมิชอบ หรือมีการปลอมแปลงข้อมูลซึ่งสมควรถูกถอดถอน แต่ผู้เขียนปฏิเสธที่จะถอนบทความ บรรณาธิการสามารถดำเนินการถอนบทความได้ โดยไม่ต้องได้รับความยินยอมจากผู้เขียนซึ่งถือเป็นสิทธิและความรับผิดชอบต่อบทความของบรรณาธิการ

11.บรรณาธิการมีหน้าที่พิจารณาความสามารถของกองบรรณาธิการ และควรมอบหมายงานให้ตรงกับความสามารถของแต่ละท่าน

12.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแลทั้งด้วยตนเองและคณะทำงานในเรื่องจำนวนและคุณภาพการอ้างอิงของวารสารที่ผิดไปจากสภาพความเป็นจริง เช่น มีการกำกับและร้องขอให้มีการอ้างอิงบทความในวารสารทั้งในลักษณะลับหรือเปิดเผย และมีการใช้อ้างอิงที่ไม่ถูกต้องและสอดคล้องกับเนื้อหา

13.บรรณาธิการต้องกำกับติดตามดูแล การเก็บค่า Page charge หรือ processing fee คือ ต้องมีการดำเนินการอย่างโปร่งใส เช่น กำหนดให้มีการประกาศกระบวนการเรียกเก็บอย่างชัดเจน หรือ ระบุราคาหรือเงื่อนไขของการเรียกเก็บค่า Page charge ตามที่ระบุได้ประกาศไว้อย่างเคร่งครัด

ติดต่อ

ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา (Center for Social Science Studies)

เลขที่ 78/1หมู่9 ต.บ่อพลอย อ.บ่อพลอย จ.กาญจนบุรี 71160

โทร.081-8437249

อีเมล : thaicosocialscience@gmail.com

เฟสบุ๊ก: ศูนย์สังคมศาสตร์ศึกษา